

32

ს. ს. ს.

მსათრეპი

წელიწადი ზარველი.

1869.

მარტი.

თბილასი.

1869.

წოდება ოსწულებათა:

რედაქციის განცხადება.

1. საჭიროა თუ არა ქართული რიგიანი ჟურნალი. ნ. ინაშვილისა.
2. ასპინძის ომი, (მასალა საქართვ. ისტორიისათვის). თ. ალ. ვახტ. მის ჯამბ.-ობრუელიანისა.
3. ჭმუნვა (ლექსი). კნ. ნინო ობრუელიანისა.
4. ლექსა ზურის ამბავი (ოსწულ. მასხესი),
გარდაკეთებული. * *
5. სურათი მითულების ცხოვრებიდგან. სვ. ძვალაბლისა.
6. გვედრებ დამართა! (ლექსი). თ. ჰავლე თუმანიშვილისა.
7. გაცხ განათლებამ უნდა მისცეს სხსარი ცხოვრების გათქაჩიანებისა ჭ სიმდიდრის მოზოკებისა. ინგილა-ჯანაშვილისა.
8. ობლის ბედი (ლექსი). გ. წვალტუბელისა.
9. ქართული წარმოდგენა თბილისში. * *
10. სსენება საკვირველისა განთავისუფლებისა განსაჯელისაგან ხელმწიფე იმპერატორისა 1865 წელსა 4 აპრილსა (ლექსი). დიმ. ბერიევისა.
11. საბიბლიოგრაფიო ფურცელი (ჭავჭავაძის აქეთი მხრის კარტა, გამოცემული 1868 წ. ჭ სინოტიკური კალენდარი 1869 შედგენილი რაფიელ ინარლოვისაგან). * *
12. ლამანკელი ახსური დონ-კისოტი (ოსწულ. სერვანტისისა), თარგმნილი. ნ. ავალიშვილისა.

მნათობი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი.

წელიწადი პირველი.

1869.

მარტი.

ჩვენ უნდა ვძიებოთ ჩვენი მკობელი,
ჩვენ უნდა მავსტეოთ მოძუკალი სიღისს...
*** — სპ.

არც კაცი ვარცა, თუცა ცხელი მკვდარსა
ემსგავსოს,
იუოს ხოფელში ჯ სოფელს ვი არას
არვოს...

ნ. ბარათაშვილი.

თბილისი.

1869.

141

რედაქციის განცხადება.

ამ 1869 წელში «მნათობი» სხვა ჯ სხვა შემთხვევისგანა არ დაიწყო იანურიდგან, არამედ მარტიდგან. მაშასადამე ხელის-მომწერი მიიღებს ამ წლის განმავლობაში მხოლოდ ათს წიგნს, იმავე სივრცისს ჯ იმავე შინაარსითა, როგორც უკვე იყო გამოცხადებული. ორი წიგნის დაკლებისათვის რედაქცია იკლებს წლის ფასიდგან ერთ მანეთს ჯ მაშასადამე ამ წელიწადში «მნათობის» ფასი, ათი წიგნისა, არის რვა მანეთი, ხოლო ხასკვარ წლისა ისეკ იმდენიკე რჩება, ესე იგი ოთხი მან. ჯ ათი მანური. ვინაც აჭამოდე მთელი წლისა შემოუტანია ცხრა მანეთი, იმს ერთი მანეთი უკანკე გაკვსავნება.

საჭიროა თუ არა ქართული რიგიანი ყურნალი *?)

(სხარტული შენიშვნა).

გაკვირ, რომ გამოჩენილან ჩვენში წინასწარ-მეტყველნი, რომელნიც უქადიან ახლად-დაარსებულს **) ყურნალს მიუცილებულს დაცემას. ამბობენ, რომ იმას დიდის სხის სიცოცხლე არ ექნება ჭ ისე რიგად გაჭჭრება, როგორათაც, მაგალითებზე, გაჭჭრა ოდესმე, ერთის წლის სიცოცხლის შემდეგ, ჩვენი «საქართველოს მოამბე». ამ სიტყვების ძალით ჩვენი წინასწარ-მეტყველნი უთუოდ წინათვე ახდომს უგებენ კერეთ არდაბადებულს «მნათობსს». არ შეიძლება, რომ მუსლი არ მოვიდრივით მათ იყრისთა-ქვეშე მათის გენიოსურის სავანთა გამსჭვრეტელობისა გამო. მაგრამ ეს არაფერი. ამ გვარს მოვლინებას ვიდევ შეურიგდება ვატი როგორმე, რადგანაც არ არის შეუძლებელი ის, რასაც ისინი გვიწინასწარ-მეტყველებენ. რა განსაკვირია ეს ჩვენს საქართველოში, როდესაც უფრო დაწინაურებულს ქვეყნებში სშირად მოხდება ხოლმე ამ გვარი შემთხვევა. როგორათაც ეველას, რასაც ვი აქვს დასაბამი, ექნება თავისი ბოლო, ისე ყურნალსაც. მაგრამ საქმე იმაში მდგომარეობის, რომ ჩვენ ბევრჯელ დასალოკებით ჭ სუდ-მიწვევით ვერ ვიტყვიით: ერთი წლის სიცოცხლე ექნება ნივთს, ათისა თუ უფრო მეტისა. ეველა ამ გვარი საქმე დამოკიდებულა გარემოებებსევე ჭ რადგანაც სასოცადოებაში ეს გარემოებანი მეტად დასაართულნი ჭ ერთმანეთსევე გადახმულნი არიან, ამისთვის

*) დაწირებული სტატიის მაგივრად: «ლიტერატურა, მისი მნიშვნელობა ჭ ხალხსევე გავლენა» ამ ნომერში იბეჭდება: «საჭიროა, თუ არა ქართული რიგიანი ყურნალი». ხოლო ის დაბეჭდება მეორე ნომერში.

რედ.

**) როდესაც ამ სიტყვებს ვსწერ «მნათობსს» კერ ქვეყანა არ უხილავს.

თითქმის არ შეიძლება სრულის სიუკუთითა და გულ-ღირსმუნებთან განუ-
 სვიდეთ ურსნაღის მეტ-წლოვანებაზე და ხელ-წლოვანებაზე და სრის
 სხვა გვარნი ზირნი, რომელნიც არაძღ თუ ამის ამბობენ, არამედ შეეხე-
 ბიან ამ საქმეს ძირის-ძირად. იგინი უარყოფენ თვით ურსნაღის საჭი-
 როებას ჩვენის საზოგადოებისათვის, ჰმოკვებენ მას სრულიად უსარგუ-
 ლოდ ჩვენის ხალხისთვის. აი რა არის შემძირუნებელი და გულის აღ-
 მაშფოთებელი. აი ვინ არიან ისინი, ვინც გავსიხდებიან ჩვენ ვსასყედ,
 ვინც მოუგვლებს ზოგიერთს ჩვენი თავს ხელახლად პატიოსანის საქმი-
 ნადმი, მოჰკვებენ თვით ძირში ყოველს მათს იმედს, ყოველს მათს
 სსოკებას. და ხელდასრულათ: უნდა ვიცოდეთ, რომ ამ გვარნი ზირნი
 განდევან არა მცირედნი. იმითი უკიდურესი აზრები არამთუ მხოლოდ
 ამ ერთს იფიქრობდნენ გამოისიტება, არამედ ყოველს საქმეში, ყოველს იყ-
 ხის გადადგმაში. ზოგიერთი უთამბუქო იმით შიშის მიჯნა იმ დასკვნამ-
 დის, რომ ჰმოკვებს სრულიად უსარგებლოდ ხალხის განათლებას და აგ-
 რეთვე უსარგებლოდ შეჭრას ყოველს მეტადისეობას ენის დაცვისათვის
 და მის განვითარებისათვის. და ამ გვარის აზრის მექონით ჰმოკვებთ არა
 თუ მხოლოდ ძველს თაობაში, არამედ ასევე თაობაშიც. ჩვენს სასიქა-
 დულო ახალგაზრდობაშიც იპოვიან არა ერთს ამ აზრის ცხარე მიძე-
 ვარს. ეს არის მიზეზი რისგანაც ჩვენს ბუნებაში არსებობს რაღაც
 ორ-განაწილებობა და რომელიცაა ზირ-და-ძირად აისხნება უმოქმედობა
 ჩვენის საზოგადოებისა. მხელად ჰმოკვებთ გაცხელებას და განუდრე-
 კვლის სახით, რომელიც თავიდან ბოლომდის ერთს რასმე კერ-
 ძოდებს და ერთს აღწეულს მისანს კვლტოდებს. ისა ხდვას ორს დი-
 მეტრულად წინააღმდეგ მიმართულებათა შიშის. როდესაც ის გაუხ-
 წარებს თვალს ახლანდელს მდგომარეობას, იგი იმედ-ძინდილია; იგი
 უსსოკებაში და ურწმუნებაში შედის. როდესაც მაჰმართავს თავის მხედვე-
 ლობას მომავალს, იგი მიეცემა სხვა და სხვა ოცნებობას. მომავალი თვის
 სიძირის გამო ვერ წარმოუდგება მას ცხოველ სურათად და ამისა გა-
 მო ვერც იმოქმედებს ისე ძლიერად, ღრმად და ფართოდ, რომ მოიცვას
 მთელი გაცხის ბუნება და მოუდგას მას სურვილი უკეთობისა და განს-
 ლებისა. ჩვენ ძალიან ცოტა გყოფიან იმ გვარნი, რომელთაც შეეწიროს
 მთელი თავისი სიცოცხლე ხალხის განათლებისთვის. ყველგან გაცი ჰმო-
 კვებს ანუ გულ-გრილობას საზოგადო საქმიანადმი, ანუ უფრო უმეტესად
 დაცინვას და განვიცხვას, იმ განვიცხვას ვი არა, რომელნიც უწოდების გო-

ნიკონი კრიტიკა, სრულადღაც არა. ეს ის განვიცხვავ, რომელიც დიდ
 უგუნურებად რაცის ყოველ გვარს სიკეთეს. არც სიღბის განკარგულებ
 შესაბამისი განხილვარება & არც სხვა რამ, რომელსაც ქოადების ჭკმა-
 რიტებს ან სათხოებას, არაფერს აღნიშნავს იმათ თვალში. შექმდე ამის
 რა განსაკვირბა, რომ ჩვენში იშვიათად მხოვეთ იმისთანა გვამებს, რომ-
 ლებსაც ქოადებათ «გაცად-გაცადნი». ამ გვარი აზრები უნებლივ ჩამო-
 შევინებენ გაცნ იერთებს, უნებლივ შესწავლენ მასში ყოველ გვარს აღ-
 ფეთქას განიერის აზრისას & ძირიელის, ცხოველყოფილის გრძობისას.
 ეს არის, სხვათა შორის, მიყენი, რის გამოც არ ანსულობს ჩვენში არც
 რიგანი ყურნალი, არ იბუქდებას რიგანი წიხნები. ეს არის, ის მდგო-
 მარკობა, რომელშიაც «გენიოსი ან სრულად დაბნობა & შეჩერდება
 თავის განსხაში, ან, თუ ბუნებითა ნიქმა ამის ნება არ მისცა, ხაღრ-
 მაკდება თავის თავში & მოკვდება გამოუჩენელი». (მილლი).

სახატილოა, ერთის მხრით, ღმერთმანიტი, როდესაც თქვენ შექმ-
 დებით იმ გვარს ზიარებს, რომელნიც უარყოფენ ყურნალის საჭიროფ-
 ბას. ჭკითსეთ რა საბოთის ძელით იგინი ამ აზრისხა ზიარს & დაწმუ-
 სებული ვარ, რომ თქვენ ვერაოდეს ვერ მიიღებთ რიგანს & დაღაჯუ-
 ბუღს მასებს. ერთი გეტყვის, რომ არის ყურნალიც & გასეთიც & მთ-
 ძეტებულში ვერ-ხნობით არა ვსჭიროებთ. მეორეა გეტყვის, რომ
 ყურნალის გამოცემა სრულად უაზროა ჩვენში ამ ფამდ, — რომ ემარა
 ხაგიოსვათაც, განების განსასხელადღაც & გუღის განსართობად მხოლოდ
 ერთი გასეთიც (იგინი იგუღისსმებს «დროებას»), — რომ რიგანი ყურნალი
 ჩვენში თავს ვერ დაიტყოს (მეტადრე, ვიტყვი ჩემთავად, თუ ამ გვარად
 მოაზრენი ბეგენი არის). ამხედ მე ვუზახებს; ეს არ არის მართალი,
 არამედ აღმოაჩენს ამის მოქმელში აზრის სიმოკლეს, რომ მამეტებული არა
 ვსთქვით რა. რიგანი ყურნალი ჩვენთვის იხუთხვე მიუცილებულს საჭი-
 როებას შეადგენს, როგორათაც რიგანი გასეთი, & ვერავინ ვერ და-
 გემტკიცებს რის გამოც ერთი მეორესედ მომეტებულად საჭიროა.
 ყველას ბუნებითად თივისი აღაგი აქვს & ყველა თავის აღაგას ვარგი
 & გამოხადგობა. გასეთი აღსრულებს თავის როღს, ყურნალი თავისას
 & ვერც ერთი ვერ გადასცდება თავის სასღვარს, თუ ვი არა სწადს
 თავის დახმრულებას უღაღატოს & თავისი სხნათი & მიმართულებას
 დაკარგოს. ეს ყველამ ვიცით, რომ ყოველ გვარის სტატის დაბეჭდვად
 გასეთში მოუსურსებელია, მამინ როდესაც ამ შემთხვევაში ყურნალი

მოქცეულად თავისუფალია. ბევრისაგან გამოვლინა სამართლიანობა იმი-
 ლი, რომ თუმა შუქლიანთ ჭეხურთ სტატის დაწერა, მაგრამ არა
 სწერენ იმისათვის, რომ გასეთში ამის დაბეჭვდა არ მოხერხდება ჭ
 სხვა რიგანი უფრნალი კი არსად არის. გარდა ამისა გასეთში ყოველი
 მოვლინება სიცოცხლის გაიძინება მოკლედ, სხარტულად ჭ მსოფლოდ
 გაკვრით; გასეთში იგი აიწერება უფრო ფაქტიურის მხრით, როგო-
 რათაც ის მოხდა, სოლო უფრნალში ის ანალიტიკურად *) გაიმოიკვლე-
 ვა: ეს უგანახეული იმიებს მოვლინების მიზეს, ჰოულობს ასხსნს, რა
 რისაგან წარმოსდგება ჭ რითი დაბოლოვდება, იგი უფრო ღრმად შეი-
 სწავლის თუ რა მოქმდება ექნება რომელსამე მოვლინებას ხალხის ცხო-
 ვრებაზედ ჭ კეთილ-მდგომარეობაზედ. ვინც გვეუბნება, რომ ჩვენთვის
 ხაკმარისია ერთი გასეთიც, ის გვაჯერებს, რომ ჩვენ უმწვილობა შეკ-
 ფერის, რომ ჩვენს აზრს არ უნდა ჭქონდეს უფრო უმძლეხი მსვლე-
 ლობა ჭ გასხნა. ამისთვის, რომ გასეთი იმ გვარის ბუნებისაა, რომ
 ითხოვს კანისაგან არა ღრმა აზროვნებას, არა ორიგინალურს შესვლუ-
 ლობას, არა გარკვეულს ჭ სათელს კრიტიკას (საზოგადოდ ეს მართა-
 ლია; ამ გვარი არის ხსნითი უმეტესი ნაწილი კერძოული გასეთები-
 ს), არამედ მსუბუქს მსკვლობას ვველახებ ჭ უოკვლზედ. გასეთში
 ვველას ხელი აქვს გაკრული, მაგრამ არც ერთი არ არის ღრმად გა-
 მოკვლევილი (რასაც სამართლიანად უნივის მიღლიც ერთს თავის სტა-
 ტიაში). იგი ცოტ-ცოტათი მიჩვევს ჩაცს მსუბუქს აზრობას ჭ ბო-
 ლოს გაჭნდის ჩაცს გონებით უძღურს. ჭ თუ გვიხდა დავიცვათ ჩვენ-
 ში უმძლეხნი ღტოლვილებანი აზრისა ჭ გონებისა, უნდა მივსტეთ მათ
 ვეროვანი ვარჯიშობა. უამისოდ არ შეიძლება გონებითი ჭ სხეობითი
 გასხნა ჭ მამსადაძე არც წარმოსდგენია წინ-მსვლელობა საზოგადოები-
 ს. ამ შემთხვევაში ჭ ამ მიზნის მისახწვევად უფრნალია საჭირო ჭ რი-
 გიანი უფრნალი. გასეთი კერძოდეს კერ იქნება იმის სამაგიერო, რო-
 გორც წინათაც გამოვსთქვით, თუნდაც რომ ძალიან კარგი გასეთიც
 იყოს. თვით არსებითი, საუცხოო ჭ საგული-გულე კითხვანი გაიძინ-

*) ანალიზი ეწოდება იმ მსკვლობას, რომელიც განაკერძობს,
 გაანწილებს საგანს, ანუ რთულს გაამარტივებს; ანალიზი აგრეთვე არის
 უფრად-ღებითი ჭ ბევრითი განხილვა საგანთა მათი თვისების განსახს-
 ლერებლად.

კვირისა და შეისწავლებინა ყურნაღში იმ გვარის ხილრმით, იმ გვარის
 მრავალ-გვაროვნებით და უოკულის გარემოების ასხნით, რომელსაც გვარად
 ოდეს ვერ შეიძლება გასეთი. და თუ ძვირად გვიღირს ჩვენ სამომბლო
 ლიტერატურა, თუ სამომბლო ენის აუკუებს და გახსნას აქვს ჩვენს
 თვალში მრავალ-ფაშს უდიდესი ინტერესი, მამ ნულარ ვიტყვიო, რომ
 ჩვენ მიუყვლილებლა არ ვსაჭიროებთ რიგანს ყურნაღში. სხვისა არ ვი-
 ტი და მე კი სინარულით მიუკუებუი ასადის ყურნაღის გამოცემის და
 მოვიწადინებ, რომ იმან აღსარულად თავიბი უწმინდესი დანიშნულება და
 სასოგადოებაში მოიპოვოს სრული თანაგრძნობა, რომელიც ასე საჭი-
 როა უოკულის ამ გვარის საქმის კეთილად წარმართვისათვის და ურო-
 მლისათაც თავს ვერ დაიტყოს ვერც ერთი საქმე, რაც კინდ საკეთილო
 იყოს ის საღისისათვის.

გარკათა ვარ დარწმუნებულა, რომ ჩემი მოწინააღმდეგეი თითს
 მიმიშეგერს «საქართველოს მოამბეზე» და გულის სიამყით მეტყვიანს:
 «ინიღეთ და სტანით, ურწმუნო!» ამ მტკალითის ჩვენებით ჩემი მოწი-
 ნააღმდეგე მიგულებს უთუოდ დამარცხებულად. მაგრამ თუ მე მკითხ-
 ვს ეს მტკალითი არ მიმწმობს ჩემს წინააღმდეგ, არამედ ის უფრო
 აძართლებს ჩემს აზრს. — «აი დიდება შენთვის ღმერთო! წამოიძახებს
 ჩემი მოძახსე, ეს სომ ყველამ ვიცით, რომ საქართველოს მოამბე ერთს
 წელს შემდეგ დაეცა, და თუ დაეცა რა მიზეზით დაეცა, თუ არა იმა-
 თი, რომ თავი ვერ დაიტყობა, რომ სასოგადოებაში თანაგრძნობა ვერ
 მოიპოვა». — დანს, მართალია, რომ «საქარ. მოამბე» ერთს წელს შემ-
 დგბ მოიხილა, მაგრამ ამ ფაქტად საქმე იმაში არა მდგომარეობს. საქმე
 იმაშია, იყო თუ არა სასარგებლო სასოგადოებისათვის ესე სან-მოკლე
 მისი სიცოცხლე. თუ იგი იყო სასარგებლო თუ ყურნაღს მიწინადა სა-
 სოგადოებაზედ ძლიერი ზედ-მოქმედება, მამ რაღა გინდათ და ან რას-
 ღა ითხოვთ ჩემგან? თუ იტყვიო, რომ იმან მსოფლოდ ერთი წელი
 იგოცხლა, უფრო უარესი თქვენი დამარცხება. თუ ერთს წელიწადს ყურ-
 ნაღმა ამდენი გააკეთა სასოგადოებისათვის და აღმოაჩინა ასეთი ძლიერი
 გავლენა, თუ ის გვა, რომელსედაც ის დადგა, იყო ვერ ახალი და
 გაუქმლავი და მინც ყურნაღმა ამდენი მოასწორო ასე მტრე ფაშს, რათ
 ვკარგებთ, რომ ჩვენში ყურნაღი არ იხეირებს: მისი («საქარ. მოამბის»)
 მტკალითი თვალწინა გვაქვს. ჩვენ შევუძლიან ვისწავლოთ იმისგან, რაც
 კი არის იმაში მშვენიერი, ჭკვიანი და სარგო (და ესეი არ არის, რომ

ამ გვარა თვისებაები ბევრი იმავეს იძლევა) და ზეცილიათ თავიდან ის შედგომისი და სკალულებსებასი, რომლებმაც იმს ხეებს. ხე-ნახსი და მის ხე ვიფიქრებთ, რომ მოხსენსებულის ჟურნალის დანება იყო მიუცილებელი და უთუოდ და უთუოდ უნდა მომხდარიყო. იმს შექმლა აქამდისაც თავი დაქვირა, ამასი კვლი არა გვაქვს, თუ არა სხვა და სხვა უსრულა და შემთხვევითი მიხეხნი და არა ის, რომ იგი საზოგადოებაში თანხგრძობას კერ იმავედა და სხვა და სხვა. არ ვიცი რა მიხეხით ხვეხნი წინასწარ-მეტყველნი გვანებენ, რომ «საქართველოს მოამბე» უთუოდ უნდა დანებულიყო, მაშინ როდესა «ცისკარი», — ეს ჟურნალი, — როგორც არის თავის მტრულად, თუძგა საზოგადოებაში აღარა ზოგებს, უწინდელს თანხგრძობას. ამისთან ესეც უნდა მოიხსენიან ხეხმას წინასწარ-მეტყველებს, რომ ერთი, ერთად-ერთი მტკალითა ვიდრე არასიგერს გვეუბნება, რომ იმსვედ დავაუგმნათ ხვეხი ხეხა, — რომ რაც ერთხელ არ მოხდა, ამ კვხის წლის წინად, ის არც ესღა შეიძლება მოხდეს. ეს რომ ესე იყოს, ხვეხი გასეთი «დროებაც» არ უნდა არსებობდეს, რადგანაც იმითის ღოლივით ამ კვხის წლის წინად არა გასეთი არა იყარა ქართულს ესავედ და მდღის ბევრნი წინცხდენენ მისს გამოცემას მოუხეხისებულად და შეუძლებულად. მაგრამ, მდღლობა დმერთს, გასეთი დაარსდა და ისე შევიდრდა, რომ მისი დღევრძელობა უსათუოა. თქვენ ის სთქვით, რომ ვატი საიუჟქლიანდა შეუდგეს ხეხმეს (როგორათაც მოიქცენენ გასეთის დამაარსებელნი და რომლისთვისაც გამოუცხადებთ ხვეხის დრმა მატკივისცემას), და ვარგი ჟურნალიც შეიძლება დაარსდეს, როგორათაც დაარსდა ქართული გასეთი, რომლის დაარსებაც ხვეხში ვერ თითქმის უმტკალითა იყო. ვიდრე ვავიძეორებ, რომ მტკალითების ხვეხება უსათუოა, — უსათუოა იმისთვის, რომ რაც დრო მიდის, იმდენი ცხოვრება იცვლება, უკეთესდება და სისრულეში შედის. არ არის დიდი ხანი, რაც ყმაბი განათავისუფლდეს; ამ ცვლილებების წინათ უსეტქნი ხაწილი ხვეხის სადსისა სიზმარშიაც ვერ იფიქრებდა, რომ მდღისს ხეხარ ყმაბი განათავისუფლდებოდნენ. თქვენ თითთან ქსედავთ და უწმუნდებით, რომ თქვენის თვალის წინ ხდებთან იმ გვარნი ცვლილებანი, რომელსედაც თვით უბრძნისი ხვეხითაგანი წინათ, ვინ იცის, აქსება არც ვი დავიფიქრებულა და რომლებსი მოხელასაც არავინ ხვეხითაგანი არ მოულოდდა, მინამ თვით ეს ცვლილებანი არ გვაცნობებდნენ თავის თავს. ამის დასამტკიცებელი მტკალითები ისე ბევრია, რომ ამ სიმრავლისს ვა-

მთა არც კა უარეს სსჭიროდ, რომ დავასსხედო, რადგანც იხანი ექვ-
ლას ცოტად თუ ბევრათ გაცნობილი აქვს.

მგრამ ის აზრი, რომ ჩვენში ვერ ისეირებს ყურნალი აზრის აღ-
მაშვილოთუელი იმისთვის, რომ ამ სიტყვებით იგინი გვიხატავენ მიუხე-
დრებლობას ჭ შიარს დაუნასვობას. იგინი არიან ის პირნი, რომელნიც
გულგრილად უჭერენ სხლის გაუნათლებლობას, მისს განუბითს ჭ
სხეობითს გაუნსხვობას. მგრამ ამთი სიტყვების სივგლასე ამითი
არა თავდება. ისინი თავისის სსსტკის ჭ შეუბრადებელის სიტყვებით ბუერს
უჭარტვენ სხლის შრომისა ჭ მოქმედებისადა. ისინი არამთუ თითონ არ
არინსმოქმედების გაცნია, არამედ, თვისი გაუგებლობის გამო, სარგოლებენ ჭ
ყოველის იერთ უშლანს ამ გვარს გაცებს. იგინი ესეუბიანს ვეკლას ბე-
ჯითის აზრის მიმოვლად, ყოველის სსქმის გარვად ამწონად, თუმცა
მართლა რომ ხაუკვირდეთ იმთის სსსიათს ჭ მსველობას, თქვენ დარ-
წმუნდებით, რომ იგინი თავიდაც პოლომდინ არიან მიმდევარნი სიძვე-
ლისა (რუტინისა *) ჭ ყოველი ახალი ისე მოქმედობს იმთის განუბსკედ,
როგორათაც ელვა ღმის სინსელები გაცის თვალსკედ. სსმწუნაროა,
როდესც ვსვდავთ, რომ ამ გვარის გაცების რიცხვი სსსოგადობაში
არის არა მცირედი. ჩვენი სსსს დამოკიდებულთა მსოფლოდ იმ გვარს ვა-
ცებსკედ, რომელნიც არ მაატევენ განსეგუთრებითს ყურად-ღებს ამ გვარს
უსაფუძვლო ფაფსს ჭ მსსკედ, ვაგვარად ჭ თავგამოდებით ემსსურე-
ბანს სხლის სიკეთეს ჭ განათლებას. და, რაც ურწიოთ ის სთქვან
ჩვენსა მოწინააღმდეგეებმა, მგრამ ამას ვი ვიტყვით, რომ ჩვენი სხლის
სსჭირობეს განიერს სკედმღვასეულობაში განიერის აზრებით, რომ გარვი
ყურნალი შეიჭება სწორედ სხლის ეგამომსსხელად უძეცარებისკან ჭ
მცხოვრად ჭ შოუბოკებს სსმშობლო დიტერატურას იმ სიყვარულს ჭ
თანაცმნობას, რომელიც უძვირფასესია არა მსოფლოდ სსმშობლო დიტერა-
ტურისათვის, არამედ თვით სხლის წარმტებისთვისც. ჩვენი დრო არის
კრიტიკული დრო: ჩვენ ვსცხვრობთ ძველს ჭ ახალს შუა, ძველი სძუდაძოდ
წავიდა ჩვენგან, მგრამ ახალი გზა ვი ვერ არ გავვიკვლევია. ჩვენ უნდა
გვცადოთ გაუნათლოთ სხლს მსველელობის გზა განუბითი სხეობი-
თი ჭ სივითურებით წარმტებისთვის

*) რუტინას არის მოქმედება ჭ აზროვნება, რომელსაც განუხველად
მაიღებენ სოფლქ მსოფლოდ იმიტომ, რომ ისე ძოუღიათ იმთ წინააზრთაც.

ამისთვის არის ვიდრე ესლა საჭიროა ეურნალი, რომ იმან შეიკა-
 ნოს საღსი თავის ცნობაში, ახსნას & შეამუშავოს ის ^{გათიხვანი} ~~გათიხვანი~~ რე-
 მელნიც ეკვლასზედ მომეტეულად შეეხებინს საღსის ცხოვრებას, მის
 სათნოებას, კეთილ-დღეობას & სსკ. ეურნალი უნდა იყოს წარმომადგე-
 ნელი უკეთესის & უბრძენის მოქალაქეებისა. იგი უნდა ქადაგებდეს
 ამ აზრებს, აღვიძებდეს იმ გრძნობებს & იმ გულისთქმით, რომლებსაც
 შექმლოთ მოკვცენ ჩვენ თვით უკეთესი მოქალაქენი & მოამზადონ
 იმათი გული საზოგადო საზრებლობისათვის, რომელსაც აქვს სასეში
 საღსის კეთილ-დღეობა & დიდება, არა დიდება დაფუძნებული გარეგანს
 სიბრწინეზედ, არამედ დიდება მატრიონებისა, სიბრწინისა, სათნოებისა
 & გენიოსობისა. ერთის სიტყვით ეურნალი უნდა შეიქმნეს განების მო-
 ძრობის ცენტრად. მეტადრე ჩვენს ქვეყანაში მისი დანიშნულება ამ
 მხრით არასივრით არ დამაგვირდება. ამ უმად ჩვენში ჭკვანის წიგნების
 ბეჭდვა თითქმის სრულად მოუხერხებელია, რადგანაც იმათ არ ექნებათ
 გასაკვლი. ამისთვის გონიერ ზირთ შეუძლიანთ შეადგინონ კავშირი &
 ერთად ითანამშრომლონ ეურნალში. იქ შეუძლიანთ იმათ სასარგებლო
 აზრების გამოთქმა & საღსში გავრცელება. ამ სახით ეურნალი შეიძლება
 ორგანოდ ცხოველის აზრისა. ეკვლა, რაც კი არის ცოცხალი, გონიერი
 & კეთილშობილი მხარეში, რასაკვირველია, მოსტყოს თავის ხმას & ამ
 გარად ეკვლას გული იქნება მიძრთული სამშობლო ლიტერატურისად-
 ში იგი იქნება ღირსი ეურად-ღებისა & მატრიონ-ცემის ეკვლასათვის თა-
 ვისის აზრანობით, გონიერებით & ცხოველის მოქმედებით საზოგადო-
 ებაზედ. მამის კვრავინდა იტყვის, რომ ის ესე გულ-გრილად უყურებს
 სამშობლო ლიტერატურას იმისთვის, რომ იმაში არ იბოკება გონიერი,
 სათელი & ცხოველი აზრი, რომ იგი ამისა გამო არ ესმარება კაცის
 გასხნას, მისი განების & გულის განათლებას.

დაუვიწარია ჩვენთვის ის წელიწადი, როდესაც ისაქართველეს
 მოამბეო გამოვიდა. იმან მოუტანა საზოგადოებას დაუფასებელი სარგე-
 ბლობა. არ შეიძლება არ მივგოთ ღირებული ეურნალის მშენიერს თვი-
 სებაებს: იმან გამოიჩინა იმოდენა ნიჭი, იმოდენა გონიერება, იმოდენა
 სიმაძავე აზრისა & გონიერული შესედელობისა, რომ ყოველს გონიერს
 კაცში მოამბეებს სრულს თანაგრძნობას & უფრო დაადანებს მას მისი
 ესე მოულოდნელი & ჩქარი შობობა. ამ ეურნალის მადლობით ჩვენ
 წავიკითხეთ ის, რასაც უამისოდ უთუოდ ვერ წავიკითხავდით & რომ-

ლის მსგავსად აქამდისაც კერასა გამოკვებ ჩვენს ლიტერატურაში. ჩვენ
 მასში პირველად კსნანით რა ძალა ღ მნიშვნელობა აქვს ქართველობი-
 სათვის რიგისს ყურნაღს, პირველად ვიწყეთ სკა ჩვენს ცსოვრებზედ
 ღ მდგომარეობაზედ. ბუერი უკეთესი, რაღვი რამ დაწერილა ქართულად.
 იზოგება «საქართველოს მოამბეში» ღ სსკათა შორის ეკუთვნის უ. იღ.
 ჭკუჭკავძის კალამს, რომელმაც თავისის მოთხრობებით, ლექსებით ღ
 სსკა ღ სსკა სტატიებით დაგვიმტკიცა თავისი ნიჭი ღ სამდვილი ტა-
 ლანტი ღ იმდენად უიერო დიდად ვაფასებთ მისს თხზულებებს, რამ-
 დენათაც უცნურ კრიტიკოსები ცდილობენ იმათს დამცირებას. (ამ
 საგანზედ იმისთვის ვლამარეობთ, რომ ვაჩვენოთ, რის გაკეთებაც შეუ-
 ძლიან ჩვენში კარგს ყურნაღს).

მე ვათავებ ამ მოკლე სტატას სურვილით, რომ ჩვენი «მხათობი»
 რიგისი ყურნაღი გამოდგეს ღ მოამდე ვარ, რომ რან კი რამ არის
 ჩვენს სასოგადობაში აზრისი, ჭკვიანი ღ პეტროსანი თანუგრძნობს
 ამ საქმეს ღ არ დასტოვებს ყურნაღს დაუსმარებლად. ჩვენი იმედი უმე-
 ტესად არის მიმართული :საღ-განდობისადმი ღ კვოხებ, რომ იმაში
 არ მოვსტეუვდებით.

ნ. ისაშვილი.

9 მარტს, 1869 წ.

ქ. კიევი.

ს ა მ ე რ ი კ ა ო გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა .

ახშინძის ოძი, 1770-სა

(ძასლა სქაროველას ისტორიისათვის).

ამ წლის წინაჲ მოვიდა გენერალი ტოტლებენი მსედრობით სქაროველადი, ეკატერინა მეორესაგან, ასამსედრებულად მეივის ირავლისა ოსმალესე, რომელიცა იმდროს შერიგებას აზირებდა მეივე ირავლი ოსმალესთან ჲ ამსუდ ღაზარავი ქქიანდათ ერთმანეთში. მაგრამ როდესაც მეივე ტოტლებენმა ხსა, ღას პატივით მოეპერა მეივეს ჲ ბუერი კარგი დაზირება უთხრა ეკატერინა მეორესაგან. რა სავკვირველია მეივე ირავლიმაც ღადის გულ მოდგინებით მიიღო გენერალის დაზირება. ტოტლებენის ჲ მეივის ირავლის ხსკის შემდეგ დაწყობილება მოახდინეს, რომ ოსმალესე გაილაშქრან. ტოტლებენმა თავის ძლიერის რუსეთის მსედრობითა ჲ მეივე ირავლიმ თავის რვა ათასმდის ცხენიანის რსეულის ჭართველებით, სადაც ამ ვარებით მივიდნენ ჲ აწუურს შემოადგენ.

ამის მსასველთ ოსმალესმაც თავისთი ოსმალას ძალა მოართეს ჲ იქ მოიკეპის ღეკებისა—ღეკების წინამძღომელის კოსტაბულადით, რომლებიცა გაერთებულნი ეს ოსმალ-ღეკები მოვიდნენ. შეიქმნა ამათში ოძი ჲ გაგებულდა სამდღემდის. ამ დროს, ამ მესამე დღეს აიყარა რუსის ვარი ჲ სქარის სიარულით უკან დაბრუნდა. მეივე ირავლიმ ჲ ჭართველებმა ეს რომ ხსეს, დიდათ გაჲკვირდნენ, არ იცოდნენ რა მიზეზი იყო; მეივე რამდენიმე კაციტ გამოუდგა ჲ სხვა ვარს უბრძანა ოძის არ მოშლა. მოწვევის უმალ ტოტლებენს გსა გადუქნა, ცხენიდგან გადასტა ჲ გაკვირვებით უთხრა.

— იძითხარით რა მიზეზია თქვენი დაბრუნება?... .

— ეს არის ესა და ჩემი კვლამიოვას წინა მომავლად დაუბრუნდე — ცოტლებუქის ზისუნი.

— ამ ომში და ამ სახსლის ღვრში, რათუნდა იხუროთ დაბრუნება? —

— «ჩვენი კვლამიოვა და ომხლას სულთან შერიკუფანს.»

— «მაშ თქვენი და ჩემი გაცი გავსახვით, რომ შედა იმთმინე შერიკუფანს მოხდეს.»

— «რეჟის, მე ეგ არ შემიძლიან.»

— «რატომ არ შეგიძლიანთ, მამის რადებს რომ თქვენის გულისთვის ომხლო ჩიმი მოხისხლე მტერად, თორემ ომხლო ჩემთან რა მტერობა აქვს? — ვინც რუსეთადგან მოდან ევტორის კვლამიოვისგან, დიდის დაზირებით მიუხედავად: დიდს წყალობას ელოდეთ ევტორის კვლამიოვისგანაც, და ამასთან უთქვამთ: ქრისტიანობის და ჩვენის სარწმუნოების გულისთვის უნდა გავინარჯეთო. ანა, ესეც ქრისტიანობის გულისთვის მოკლულვართ აქ და შედავთ ჩემი ქართველები როგორ ომში არიან დღეს?» —

— «თქვენო დიდებულებო, მამიტვეთ, რომ ჩემი კვლამიოვის ბესეუბა უთუოთ უნდა აღვასრულო. ამის ბრძანებისებრ ესადა უნდა გავტრიადდე და სახქართო წავიდე ჩემის ვართ, თორემ თუ დავიცვას, ჩემს კვლამიოვას ეწყინება, ამისთვის რომ იქ ჩემს კვლამიოვას ბევრი საქმეები გასხენას და ამის გამო უთუოთ სქარა უნდა წავიდე.» —

ამასთან გასწია და სახქაროდ წავიდა თავის ვართ. იმ დროს მეივეს ირაკლის თვალ წინ წარმოუდგა თავის მამულის დაღუბვა, ერთის მხლით დაუბოჭა და უგან გვარებით მისძას დაბრუნებულ-ყო, მგრამ მისე კადეც დიდის ბოდიშით გაქმურა ღებრადი.

აქ მოყოლოთ მოხუცებულებისგან *) გამოცანია: ამის გამოცანი და მხ-

*) იმ მოხუცებულების სახელი ქვემოთ ბოლოში იწნება. თვით ომის ხერხეულიყვა სწორს, მგრამ რეიანის გარვევით ვი არა: ცოტლებუქისთვის და მ. ირაკლისთვის ამბები ესიდახთ და იმთში შერი ჩამოკვდით, რომელიც ამსედა შემოხწვას ცოტლებუქი და ამის გამო წამოხულიყო. იქვე სწორს ხერხეულიყ: მოვიდა მეივე ირაკლი, მრავალს ესეყვა (ცოტლებუქს). გაანა მან არ უხმინა. (გვერდი 491) და სუბისებრ თვისინა გამობრუნდა. ძეარე ხწილი ქართლის ცხოვრების.

სველი მთვე ირავლი ხე წაშაღტა, რომ ერთს ადღსე მღღა მხტა, თავის ცხესს მოაფრინდა ღ თავის ქართველებს შემოსხსნათ.

— ქართველებო! რუსები უკანვე წავიდნენ. ეს იცოდეთ, ჩვენი დაბრუნება უკან არ იქნება, ამიტომ რომ თუ რუსების ვარს ოხმდომოაქწია, დაღს ვინებას მისტკეს ღ მსუკან ვაქსეუღანი ოხმდღღეკნი სქართველთს ვაგვიოხსრებენ, ამისთვის უმჯობესია ჩვენ აქ ვაქსედეთ. ასღა ამის შემდგომ ოქვენ იცით ღ ოქვენს ვაქვანობამ, ქართველებო.

ოხმდღღეკნი ბეგონი იქვენს ღ ქართველები რვა ზოხსამდინ, მტრამ სხმი დღის დარეხრომიღღის ომის შესდგე ღ სმეტხვად ტოტღეკნის იმ უკანსხსელ დაბრუნების დროსა, იმ ოარს სხმს ხათში, ხე შეჭარეკს ქართველებმა ოხმდღღეკები, რომ ვატრიადღენს ღ სიმტრეეში შევიდნენ. *)

ამის შემდგომ აწავი მოუვიდა მთვეს ირავლის, რომ რუსები სმშიდღობობში შევიდნენ სეობშიო. ამ შეტეობის უმდღ, აივარს ღ ახინძისიკენ წამოვიდა თავის ვარით. ამ დროს ოხმდღღეკებსაც მოემტათ ვარი ღ ვარსდათ თხუთმეტი ზოხსი, რომღებიც ამით ვატრისეუღეში ვამოკვიდნენ ღ ახინძისის სრამის ზირები შეუერეს ქართველებს. დარეოვანდ იმ დამქს მთვე ირავლიმ ვანება ვატხვან დის სიღრმიღღად ღ მტკვარსე ვადრეული სიღი აიერეინს ღ აღღელებულს მტკვარს მისტკეს, ვინადგან ვვლად სსვა ვარს მოღღობდნენ ოხმდღღისს, ხე უთქვამთ: ოცი ზოხსე მეტხსო! — ეს დრო იყო ვანხავსეული.

ხე უშიშრად იქვენს ქართველები, რომ ამის მორე დიღასე, რამდენიმე ხნი ვაცი წავიდნენ სთარეშათ სმავრათ, ამ ვახვანტრულს ქართველებს მოასწრეს ოხმდღღეკთა, წინ წამოიარეს ღ სადღ მთვე ირავლი იღვა მვირედის ვანებათ ვედ მოარეკს. მხის მხნემ ღ უშიშრმა ირავლიმ შემოსხსნათ თავის თან მსღეებულს ქართველებს, დარეოვანს ღ მამხევე ვადრეკეს მტერი. **) დარეოვანდ ოხ

*) იმ დროს, იმ სხმი დღის ომში ზთი ზოხსი ოხმდღღეკნი იქნებოდნენ ღ შემდგომად ამ სხმი დღის ომის თხუთმეტი ზოხსი ვატხვანთ.

**) ქართლის ცხოვრება, სწილი მორე, იურღღის გვერდი 491, ახინძისის ომი. თვით მთვის ირავლის მღივანის თავ. ომის სერსეულიძისკან არის დარეობი ისტორია მთვის ირავლის, რომღელსცა დიღად

მღ-ღეკნიც წამოვიდნენ თავის სრულის ძალით ქართველებს, თამაშთა
 ღ უკველად ჭკანებდნენ ერთად ქართველების დანთქმას, მადგანამდე მივიდნენ
 ირავლი ღ იმისი მხე სარდალი თავ. დავათ რაბუღანსი გადემტენს
 იმ დღეს ვაჟკაცთ ვაჟკაცობას. შვეიდნენ ქართველები ძალიანს ამში, ს-
 დაც იყო მოუწყვეტელი თოფთა ცეპს რარსვე მსართას, დაღესული
 სდამეი ბრალეუდა ერთმხეთხე. გამსელდა რამი ქართველებსათვის,
 ამიტომ რომ რსმღ-ღეკნი ბეჯინი იყვნენ ღ ქართველები იმთხე ცო-
 ტა.

ამ გამსელეულს რამის დროსა, მევემ უკან შემოისედა, ხსს რამ
 თავის უფროსი შვილი, ბატონიშვილი გიორგი (შემდეგ მევე) ერთს
 სიმგრეს მიჭბუნისა თავის ჯარით ღ იქ გაუმგრესთა ერთი მგარი ღდ-
 გილი *).

მევე ირავლიმ ეს რამ ხსს, ანტონას აქიმასშს უბრძანა.

— ანტონას აქიმასში, **) ესლავ ხსსქაროდ განწიე, ხემ შვილს —
 ბატონიშვილს გიორგის მოასხენე, რამ ხსსქაროდ მამეშველას თავის
 ჯარით, სომ ხედავ რა გატარებდა ვართ ესლას... უველა ახე მოასხენე.»

მევე ირავლიმ ანტონას აქიმასში რამ გავსავსა, თვითონ თავის
 ჯარს დაუძას ამ სიტყვებით: «გულაფანსი» მსსენი» ქართველებო, ხემო
 განუგრელო ეოველს სმინელეუბაში, ხემო გულის ძმეუბო! ეს ამისთანს

აქებს თავის მევეს ერველესა, მგრამ რაც აქ სსესებულები ხვენ მოსუ-
 ცებულებთავან გამიგონას იმ ამისა, იქ უფრო ცოტათ არის ხსსხენე-
 ბი ღ მოკლეა დაუწერას. მინც ეოველი მევის ირავლის სქმე ღ ბრ-
 ძოლა მცირედ არის აღწერილი მდივნის თავადის რამს ბერსეულიძის-
 გან ღ არა ისე, რაც მევის ირავლის ამბებს შეევერება.

*) რი ათასზე მეტი ჯარი ჭეგანდა იმ დროს ბატონიშვილს
 გიორგის. ის გამედავი მამისებური ვაჟკაციც იყო გულით, მგრამ იმ
 დროს მევის რჯასობის მტრებმა მღიქვნელის ენით მოატყუვეს ღ
 ერთს სიმგრეში გაამგრეს: თუ მევე ირავლი თავის ჯარით დაბრუ-
 ნონ, აქ ხვენ გავიმარჯოთ ღ მსუკან მტერსაც დავამარცხებთო. ისიც
 გულით წრთული იყო, დაუჯერა. იქნება რდესმე მევის ირ-
 კლის რჯასობის მტრები ღ იმთი ამბები აწერო, მე სულ წვრილად
 ვიცი ის იმთი ამბები.

**) უარაშვილი, ახლად კარაკვი.

გაჭირებული ომი ჩვენ თავზედ პირველი არ არის. კარგად განსწავლული და-
სასრული რა სიკვდილის დასინი არის დღეს! ვიძინებო სიკვდილმან, ახე
სიკვდილმან, რომ ჩვენი ზურგი მტერმა არ დაგვიხსნას: ეს უახსნა
წესი არის. თქვენ წინ გადაწვევით აღვიარებ, რომ დღეს უნდა გამო-
კვსდნეთ ჩვენს თავს, აქ უნდა გავსწავდეთ. ჩვენს ცოლშიველი სირცხ-
ვილია დამარცხებით მისვლა, მერე რა პირს დაგვიხსნის ის ჩვენი კარგი
დედაკაცი? — შვეს დამარცხებულ პირს, თან გვეტყვიან: უახსნებო, წადით
დაიკარგებით ჩვენს ხითაო... ახა ჩემო გულის ძმებო, მინამ იმათ წინ ა
სირცხვილით წარუდგებოდეთ, გვიკვამს ჩვენს წმინდას სიკვდილზე თქ-
ბა ვაწეწინებო იმათ, ჩვენს დატყუელს ჩვენს სისხლზედა, ჩვენს მ-
ძულისათვის. გაწედეთ ქართველებო, მე აქ თქვენში ვიძინებო ურკ-
ლე!

— «გაწედეთ, გაწედეთ ერთიანად. დედა შერთობ ცოლით,
თუ არ გავიმარჯვებო, ვინც აქედან უსიკვდილოდ გავიდე.» ეს ძველს
დროში ზუტილებული ფიცი იყო. ახე უნდა გავიმარჯვანო და ან გაწევე-
ტილიყვან. ბევრი ამისთანა სიტყვება, ამისთანას გაჭირებულს ომში
ძევის ირავლისაგან. *)

ანტონას აქიმბაშმა საჩქაროდ გასწია და მის თვალთანვე მოასწესა.

— «ბატონიშვილო, მივე გთხოვს საჩქაროდ მიშველებას თქვე-
ნის ვართო. თქვენს შვეს ვეფიცავ დიდ გაჭირებაში ბრძანებას მამა
თქვენი მივე და ქართველებო. ბატონიშვილის გიორგის ზა-
სხნი.

— «ანტონას აქიმბაშო, დამიკურე, შენც აქეუვ ჩემთან. თუ ისინი
დაპირუბონ, მასუგან ჩვენს ვაწის ჩვენ დავიტერთ.»

*) მივეს ირავლის ერთი კარგად გაზდილი არტელერისტი ჭეჭან-
და, თავ. ზატა ანდრონიკაშვილი, რუსეთში სასწავლი, რომელმაც კარ-
გად გაუმართა არტელერია და რომელმაც — მივეს ირავლის და ამის სმი-
რი რჩევაც ჭქანდათ საქართველოს განათლებასე. ამისაგან მივე ირ-
კლი ევროპიულს სამხედრო საქმეებსაც ინწავლიდა და რეგულიარნი ვა-
რების დაწყობილობაც უნდოდათ, მაგრამ ბოროტ-განმწინასკელები ახე
შეუხნდნენ მივეს და ამთეი ცბიერობა ქნეს, რომ მივეს დააშორეს,
ამიტომ რომ მივეს ირავლის კარგი არა ჭქანოდა რა და ეველა იერ-
ში მომდილი ეოფილიყო.

აქეთ იქიდგან შეთვის ირაკლის ოჯახის მტრებმა სიტყვას დაუძახეს *). გაიგონა, ბატონიშვილი გიბმძისებს, უნდა დაუკურთხა სიტყვამ იმათ ყური ან ზონოვა & კიდევ ბატონიშვილს მოახსენა.

— «შენი ჭირიძე, ბატონიშვილო, რას მიბძისებ?— მეც ირაკლი იქ რომ დაამარცხოს, აქ თვენ თავს როგორღა დაიჭერთ, მტერა სულ ფეხით ჭეშმ ტაცქისით & ბოლოდროს სულ ერთიან საქართველოსზე გააოსრუებს. ჩქარა წამობრძნდით, შენი ჭირიძე.»

— «სიტყვას აქიმაშია, გირჩევ შენც აქ ხეშთან დაწმე, მამის მივეშველსეთ, თუ რომ ჩვენი ვარი დაგვიბრუნოს.»

ამისთან კიდევ აქეთ იქიდგან დაიძახეს: «აქიმაშია, დაწმე აქ, გიბმძისებს.»

— «თქვენ შხეს ვუვიცავ, ან დაურსები, ღმერთი კადღეკულებს წამობრძნდით.»

— «სიტყვას აქიმაშია, დაიკურე.»

კიდევ აქეთ იქიდგან სძუბს: «დაიკურე, აქიმაშია, დაიკურე.» **)

— «ჩემო ბატონიშვილო, ვერ დაგიკურებ. წავალ მეც ხეშს შეიქნისთან & ხეშს მძებს ქართველებთან ხეშს ხისხლს იმათთან ერთად დაგაქნევ მამულისათვის.»

ამ სიტყვასთან აქიმაშიმ ცხეს ქუსლი ჭკარა & მეფესთან მოიჭრა. ამთანში ქართველები ცოტათ დაწათ & წყნარ-წყნარად მოჭყვანდით ომით, რომლებსაც გულოვანი მეფე ირაკლი & იმის სარდალი დავით განამხნევედნენ ქართველებს & მამ ჰამის გვეცრობს მოგონებდნენ იმით! ***) ამ დროს მისხენდა სიტყვა სიტყვას აქიმაშისეგან.

*) თავადმა რ. & იმისმა დამოკიდებულებმა.

**) ბატონიშვილის გიორგის ძლიან ჭეჭარება სიტყვას აქიმაში, მეფეს ირაკლისაგ სიამ რასაკვირველია, მთელი სხსლობისა & ოჯახობის აქიმიც ის ყოფილა, რომელიცა ფრანგის კათოლიკის სარწმუნოებისა. დღეს იმის შვილის-შვილები ბეგრნი არიან აქ.

***) ომის სურსეულობის ისტორია თვით იმისეგან იმის ხელით დაწერილი მე მქონდა, რომელიც იმ თავის დაწერილს ისტორიაში ამ სხსნიმის ომში ძლიან აქებდა სარდალს თავ. დავით ორბელიანს & ახლა ამ დაბეჭდილში რატომ არ მოუხსენებიათ იგი, ვერ მივხედავ?

— ჩემი კელმწიფე, ვერ დავძარ ბატონიშვილი დავან. »

ამ სიტყვასე ერთი შემოიხედა მთევს, მაგრამ სიტყვის გაცემის დრო აღარ იყო, ამისათვის რომ იმ უამს ერთს ვიღაცედაც თავლი კლირა მთევს ღ იმს უმსერდა, ის იყო ლეკების კაცტა ბელადი, რომელიცა გათამამებული მოუძლოდა წინ თავის ლეკებს ღ სმად ამოდებული მოაქროდებდა ცხესს. ამ დროს მთევს ირავლიმ თავის ვარა, თათქმის დამარცხებული, რომ სსს, მამინათვე მთარცხლად მიიქრა მთევს კაცტა ბელადსე, დახცა თათვი, მოკლა ღ თავის ქართველებს შემოხმს-სს სს მდღევ, ასე რომ უკვლამ გავიანეს იმის დამძსკა:

— «სმადლი ამ წუნვადებს, ქართველებო.»

ამ სიტყვასე თვითონაც ღ სუდერთიან ქართველებმაც იმიშვლებს სდმეტი ღ მტრის რაშმეში დავრივსენ, თითქმის ერთი სმად მომტებულებში.

ეს აქ, ამ ამავში გავწევიტოთ ღ ასლას სსვას მოვეუთ. მთევს ირავლის რუსეთის ვარა რომ დაუბორუნდა, ამის რამდენსამე დღეს უკას აქ ქ. ტვილისში სმა დაატდეს მთევს ირავლის ოქვასობის მტრებმა, რომლებიც აჭტ ბევრნი იყვნენ: მთევს ირავლი თავის ქართველებით სს-შინელს ომში დაღუბულა სულ ერთიანათაო.

ამის კიდევ სსვა გვარი სიტყვებინ დაუმტეს ღ ამ ამბავს დაჩევან დედოფლამდის მისწია; დარევან დედოფალმა მშინვე წულები გაიბრო იყსებიდას, ისე იყსშიშველას წამოვიდა ღ სიონთა ღვთის მშობლის კვლესიასკენ გასწია. ამასე მთელი სსსსსლევ დაედე-ვნა: ქალნი იყსშიშველანი ღ გაცები ქუდებ მოხდილები თან წამოქყენენ დედოფალსა. ასე დაიცალა მთევს სსსსსლე, რომ ერთი მტარედი ერმა აღარ იბოეოდა სსსსსლეში, არც ქალი ღ აღარც ვატი—სულ დედოფალს თან გამოქყენენ.

დედოფალმა ღ იმის ერთიან სსსლეულობამ ბასრში გაიარეს ღ სიონთა ღვთის მშობლის კვლესიასში შვეიდნენ. ბასრის საღისი ამ ამ-ბავს იეთისავდა: რა ამბავი მოხვლია დედოფალსაო? — რომლებიც, რასა-კვირველათ, ერთი მეორეს მეთუთრობდნენ დიას სსშინელს სსქმში ჩავარ-დნასა მთევს ირავლისას თავის ქართველებით. ამასე ბასრის საღისი წამოცვივდა, დუქსები სსსქაროდ დაკეტეს ღ კვლესიასში შვეიდნენ, ს-დაც წამსვე ეს ამბავი მთელს ქალქს მოეფინა. დედანი იყსშიშველანი ღ გაცები ქუდებ მოხდილები სიონთა მღვთისმშობლის კვლესიასში შვი-

სსსსს

წიეს, მტრამ კვლევიაში საღისი რომ ღარ დაეტია, ქუხა გავიხილა დედა-
 კაცით ჭ კაცით. ამისთან რაც სამღველონი იყვიქნ ქალაქში, მისხულ
 სიონთა ღვთის მშობლის კვლევიაში შეიყარნენ თავიანთი კვლევსიების
 პირველის სატებით ჭ შემოსილნი წინ მოუძლოდნენ, სადაც კვლევსიაში
 სატების წინ, დედაკაცთა ჭ კაცთაგან დიდი ტირილი იყო დასოქებულე-
 ბისაგან კვლევსიებით ჭ სთხოვდნენ რასმე შემწყობას ღმერთსა!

ამ ჭამდ დედოფალს დარეკასს მოახსენეს:

— «ძთელი ქალაქის საღისი, ქალნი ჭ კაცნი სულ ერთიან გარეთ
 ქუხაში შეიყარნენო.»

ეს რომ დედოფალს გავიგონა, სიონთა ღვთის მშობლის სატი
 ჭ სსკუთი კარსე ქუხაში გახსენებინა; სამღველონი წინ გაუძღვნენ ჭ
 თკითონ უკან შეუდგნენ მწარეს ცრემლით. ეს სსსე გარეთ საღისმა რომ
 დაინახა, ქალებმა ჭ კაცებმაც ჭკითინით ტირილი ამოუძვეს.

საკვირველი იყო, პარაკლისი რომ დახრულდა, რამდენიმე კაცი
 მოიჭრა ჭ დაიძსეს.

— «ალეკუბულ მტკვარსა, ოსმალოს მკვდრები მოაქვს ჭ იძთი
 ჭუდებიო.»

ამ სმის გამგონებთა, რაღამც გაღუწინა ჭ ყველანი დახრულდნენ,
 ზატარასსა უკან კიდევ დაიძსეს.

— «რადაც ამხვია, რომ ალეკუბულს მტკვარსა ერთი ერთმანე-
 თსუდ მოაქვს ოსმალოს მკვდრებიო.»

განცვიფრებით ყველამ ერთ პირად იხმურეს: «ნეტავი შეკვბტყო-
 ბანს, რა ამხავი უნდა იყოს?»

ამისთანავე საშაშის ხმით დაიძსეს საღისში:— «ოსმალოს ვარა
 შემოგვიკისა, ოსმალოს ვარი!»

ამ ხმაზედ ძალთან აღმოეთება მოხდა საღისში, მაგრამ თან ეს
 ხიტკვა დაჭყვა:— «ქართუკლები ყოფილან, ოსმაღურათ ზცვიათ, ჭართუკ-
 ლები არიან.»

ზატარასსს უკან, ოსმაღურად ჩაცმული, ცხენიანი ჭართუკლები
 შემოვიდნენ საღისში, სადაც აღტაცებული სისარული მოხდა დედაკაცებ-
 თა შორის ჭ კაცებში. მეფე ირავლი გი ჭართულად ჩაცმული ცხენიდაგან
 გადახტა ჭ სიონთა ღვთის მშობლის წინ პარაკლისი ასდევინა მდლო-
 ბისა, ვერ ხმა არავის გასცა. შემდეგ ღმობიურის ცრემლით მეფე ჭ
 დედოფალი ერთმანეთს გადაეხვივნენ. ამის შემდეგ ყველამ შე-

იტყვს ქართველების თვითთული ამბავი & გამარჯვება. ამბობდა: „მასე
 გაქმარვით ქართველებსა, რომ რამდენიმე ათასი ოსმალ-ლეკი აღელე-
 ბულს მტკვარში ჩაყვანათ & იმათი დაძვინველები ტფილისის წინ
 ჩამოატარა აღელებულმა მტკვარმა.“

ამ ამბავს მეფე ირაკლიც რომ თან შემოაჭყვს, უფრო მომატე-
 ბული სინარულიც ეს იყო, რომლებიცა ეკლესია ღმერთ ეკლდრეპოადრენ
 იმის სანიერს დღე-გრძელობასა.

იქ რომ გამარჯვებ მეფე ირაკლიმ, კომარსუბისა: იქ ვიცი ქ. ტფი-
 ლისში ამ ომისა ცუდი ამბები ჩავა & იმ ამბუსე ვიძიებ, რომ გარეშე
 ჩვენი მტრები ჩვენსედ არ ასდგენს. ამიტომ სსჩაროდ უნდა გავკეშურო
 & ქ. ტფილისში ჩავიდუ, იჭიდგან ეკლესას გაცემა გავკეშურო & ჩვენი
 გამარჯვება ეკლესას ვაწილობ. ამისთვის ის თავის ვარი თავითვის მსრე-
 ბისაგან დაითხოვა, თვითონ რამდენისამე თავის საყუთარის ამღის *)
 გაცემათ სსჩაროდ გამოხწია მოკლე გზითა. მიუღი ის დამე ვარა &
 მეორე დღეს, მსე კიდევ მღლა იყო, შუადღის შემდგომად, რომ
 აქ ქ. ტფილისში მოვიდა, ისე როგორც ჩვეით გავიგეთ. როდესაც
 რომ მეფე ირაკლის გაქმარვას, მამინვე პატარისშივილი გიორგი მო-
 სულეიყო, მამისთვის მოულოცა გულის წმინდათ გამარჯვება & ცრემლით
 მოსველდრენ ერთმანეთსა. თურმე თავის გამართლებს მოქმდამუბინს პა-
 ტარისშივილს გიორგის, მკვრამ მეფეს მოქმწრო ამ ხიტყვით:

— „შენმა გაზრდამა, ბ-შვილო გიორგი, კვ შენი განმრავსა დის
 კარგი იყო, მკვრამ იჭმდისის აღარ გავკეშორდა ღვთის მოწყალეებით &
 ძალიან დავამარცხეთ მტერი.“

მამიჩემის დროსა & იმის შემდგომაც, ასლად მკვდარი რომ იყო
 მამა ჩემი, ძველი თავადები სშირად მოვიდოდრენს პატარისშივილს დედანე-
 მთან & სსვა-დ-სსვის ღვაძარავით ატარებინსუბდრენს დროსა დედა ჩემსა.
 ერთ ხლამოხ ვამხედ ვადეე მოვიდრენს მეითარა თავ. სოლომან თარ-
 ხნისშივილი, მეფის ირაკლის მდივანბეეი წაალ პარათაშივილი, მეფის გი-
 ორგის (მამის პარათაშივილი) მდივანი, თავ. ელიასარ ფელავანდისშივილი
 & სსვანი. დასხდრენ & ჩვეულებისამებრ მოაჭყენენ ძველს ამბებსა. ბო-
 ლოს მდივანბეეს წაალს & ელიასარს სთხოვეს ანბინძის ომის ამბავი

*) ამ ამღის გაცებს, ოსმალების გაცრცვილი ტანისამოხა ჩა-
 ვათ & ისე ხლებოდრენს მეფეს, რომელსაც ამხედ ბეერი კრისა.

ვითქვით. ორივე იმ დროს უმჯობესი კაცები იმ ამბავში დასწრებულდნენ (ზაალი მთავრის ირავლის განუშორებლად გვერდით ასლდა, ჯ ულიანზარ... ტახიშვილს გიორგის.) ვერ ზირველად ზაალ მოაქვს ჯ ის ამბავი დაასრულა, რაც აქ მთავრის ირავლის ამბავი ვითქვით ჯ მსუგან ულიანზარმა თქვა ისა, რაც ბატახიშვილს გიორგისთან ამბავი მოხდა *). ბოლოს მეთვარი სოლომონს მოაქვს:

— «მე იმ დროს აქ ქალაქში ვიყავ ჯ დედოფალს დარეკანს ვასლდი სსსსლქში, როდესაც ერთი ზატოვცემული მოსუცემული მოქალაქის ჭერივი სსსსაროდ შემოვიდა დედოფალთან ჯ უელ კასეთით მოასსსსს: შუნი ჭირიძე დედოფალთ, სქარს ზეივანეთ, ტყეში სსდმე დავინისნეთ, მთვე თავის ვართთ დიდს სსშინელქსში სსკარდნილთ. ეს რომ თქვა, მსშინვე დედოფალი იყსშიშველს კამოვიდა ჯ სიონისკენ წევიდა. ეს ამბავი მეთვარმა ასე დაასრულა; შერე ბატახიშვილმა—დედსქმმა უთხრა:

— «ის ზატოვცემული მოსუცემული ჭერივი, თავადის ბეტახევიანთ ჭერივი უოვიდა ჯ არა მოქალაქისა. იმ დრო ის ასლაც სსსსლქსთან მდგარა, სშირათაც იურამე დდიოდა დედოფალთან ჯ სსსსლქშიაც დიდი ზატოვცემული უოვიდა ის. **) ამს გარდა, ის ასშინძის ომის ამბები აი კიდევ რამდენისსგან კამიგონია: მამიქმის მამ დემეტრე, (სუ დიმიტრი) იქ მთვეს ირავლის ქსლქსა უოველს ჯგილას კასუშორებლად ***) ჯ იმისა მოხამსსურქია იმ ომის ამბებს ბევრჯელ იტეოდნენ სოლმე ჯ სსკე: ბევრსა მოსუცემული დავითა დემურაშვილი, ბერელა კობახიძე ჯ სოლომონს სსტულაშვილი, კიდევ იმთ გარდა უთარჩის (შეგორქების) სულეიმანისსგან კამიგონია, რომელსაც მთვის ირავლის ბარვის ჭორები ჭარებია ჯ მთვის სსკდომ ცხესსაც თურმე ის უკლიდა, სსდც იმ ასშინძის ომში თან მისდევ—მოსდევდა ჯ მთვეს უკვლგან ასლდა. სსამბობთა ჯ იმთ უურის მიმკდებლებისსგან სომ რამდენისსგან კამიგონია იმ ასშინძის ომის ამბები ჯ სსკეებაც ბევრი.

*) შემდგომ ამისა კიდევ ბევრჯელ იტეოდა სოლმე იმ ასშინძის ომის ამბავს ულიანზარ.

**) მსშინ დედსქმში ვერ დასადებული არა უოვიდა.

***) მამიქმის მამ დემეტრე ჯ მთვე ირავლი მესამე სათესსკეებ იყვნენ.

სკვდამ ზე ოხვრამ გული ჩემი შემუსრა მწარედ,
ვიგლოვ აწ ბედსა ზე ვიძეოფი ესრედ მწუნსრედ;
გერსით ვსჯავ სანუგეშის ვერა რა მხარეთ, —
ვიფიქრობ მე მრავალს უიმედოს ზსრებს მდუმარედ.

და თან ჳარი, მოჭმუნვნილი მამლეკს მე ბასისა, —
ნისლეებს გარს იხვეკს, სიბნელესა ზე მისშობს თავალსა;
რიონივ შივოთით, მრინსანსებით გვივლის აწ გარსა,
შთაი ზე ბორცვი, ჳიფერ-მოსილი მინსლეებს დარდსა.

დმერთო! აწ შენ გათსოვ მანუგეშე — რაგჳეოა ბედგარულმან!
ამ გვარ ცხოვრებით მოწყენილმან ვით განსდლოს გულმან!
ცისა სიბნელით, შეწუნებით ესრედ დასშულმან,
მსაფრის ვინვისა ზე ნისლისგან შეწუნსულმან?.....

ევაკილთ თოვლს შიგან გამომჭვრეტელთ ვუშისურ აწ ჳმუნვით,
სვისგან დაჩაგრულთ, უიმედოთ, იფერმერთაღოთ, თავდასრიდოთ,
ვინვით დასრულთა, დათრთვილულთა, ან სიბერიოთ ჳქრულთა;
უბედურებით უმღერ-ყოფილთ ზე უცხო სხუელთა. . .

აწ განვიზრასვე — მათ სანუგელად მსურის მოწყეპტა:
შეუბრალებლად დაჩაგრულის მტანჯავს მე ჳვრეტა.
უძვობესა სან-გრძლივ ტანჯავს რომ სრულად მოსწედეს
ღ უსამოს სოფელს იგი მსწრაფლად განსმარდეს. . .

მაგრამ ეს რა ვითქვი, რათა ავჩაბრდი ვმანვიადლურათა?
მოწყეპტა ვკადრე, — განვიზრასვე მოკსმო მტრულათა,
წალკოტი მკაცრად განმეძარწვა მე მსეცურათა,
მსითან მომეხმო მის მშენება შირუტყულათა.

ისევ ასე სჯობს, რომ იმედი ჩემს გულსა მივნი,
წაიხსულის დრომდის გაუფითსილდე ზე სუკეში ვნი:
ადეს მწის სხივი მის დაჭსედავს — ალოამიხებს,
ვინვას დაადნობს ზე ევაკილებს აუბიბინებს. . .

ქს. ნინა ოარუელიანი.

ქუთაისი. 1863 წ. 5 ოკტომბერს.

თეატრის მნიშვნელობა

დ

მისი საჭიროება ჩვენი საზოგადოებისათვის.

(ვესტნი ჩვენს მოწინავე საზოგადოებას).

ჩვენს ლიტერატურას, როგორც ვეასოვს, ვერ სულ არა ქჭიანია საფუძვლიანი ლაშარაკი ქართულ თეატრზედ. თუმცა ბაასი საკმაოდ ბევრი ყოფილა ზოგიერთ დროს წარმოდგენის წარმოებაზედ, მოთამაშეთაგან როლების აღსრულებაზედ, სტენის სიმატარაკზედ დ კიდევ მრავალ უსერსულობაზედ, დ სანდასან უველა ამზედ ისე ბეჭითად დ საბუთიანათაც ულაშარაკიანთ, რომ ევაკვაშშიანც კი (რუსული გასეთიან) გადუბუქდავთ ის ლაშარაკი;—მაგამ საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ არც ერთსულ არა თქმულარა საფუძვლიანად, არ უჩვენებიათ, თუ თეატრი რამაი გამოსადეგი საზოგადოებისათვის, რა სარგებლობა შეუძლიან, დ სსვა. როდესაც კაცს ქსურს მიაღებინოს სსვას თავისი აზრი, მოსაზრება, —იმან ვერ პირველად უნდა უჩვენოს სარგებლობა იმ აზრისა დ მაშინ იმედია, რომ არც ბევრი ლაშარაკილა დასჭირდება დ ადვილადაც მიაღებინებს სსვას თავის აზრს.

ამ მოსაზრების ძალით წარუდგენ მეთისველებს რამდენსამე აზრს ქართული თეატრის საჭიროების შესახებ, დ იმედი მაქვს მომეტეუელი ნაწილი დამთანსმდება ამზედ. შესაძლებელია, რომ ბევრი რამ დამრჩეს აქ სათქმელი; მაგრამ, იმედი მაქვს, ეს არ შეიქმნება ქართული თეატრის საჭიროების წინააღმდეგ საბუთად, გარნა მოსდება იმისეგან, რომ ამ საკა-

ნსუდ ღაშარავი ჩვენში, ვეცხვებ, ჰორეკლავ. გარსა დარწმუნებული ვარ, რომ ყველა გაცემისა მკითხველი დამეთანხმება, რომ ქართული თეატრი დიდად სწორად ჩვენი საზოგადოებისათვის.

1

ყოველ ხალხს, რომელსაც კი აქვს მცირედი რამ განათლება ჯ კის მისი მოთხოვნილებანი, მასი გამკაცრებული სახსრები, — აქვს თავისი თეატრიც. ეს გარემოება გვჩვენებს, რომ თეატრი შედგენს სწორად მოთხოვნილებას ყველა საღისისათვის ანუ საზოგადოებისათვის, რომელიც კი გამოხუდა თავის თავდაპირველ, ვულურ მდგომარეობიდან ჯ შეუდგამს ბიუი განათლების ანაბრუნსუდ. არც საკვირველია, თუ თეატრი ასეთს საზოგადო კუთვნილებას შეადგენს ყველა განათლებულის ჯ განათლების მძიებელი საღისისთვის, ამიტომ რომ თეატრი არის სხვა საშუალებათა შორის ერთი საშუალება თავანა განათლების გავრცელებისათვის. ყველა დარწმუნებულია იმ აზრსუდ, რომ სახალხო თეატრი საღისის აღზრდისთვის, სახიათების გაშატოვნებისთვის, ცხოვრების დაწმენდისთვის ჯ საზოგადოდ საღისის განათლებისთვის საუკეთესო შეკლას, ანუ სახწავლებელს შეადგენს.

ეს აზრი ასლი არ არის — ძლიან ძველია. სწორედ ამ აზრის ძლით ქონდა თეატრს ისოდენ დიდი პოპულისცმა ძველი ბერძნებისაგან. იმათ სულაც არ მიახნდათ თეატრი, — როგორც ესლა ჩვენში მიახნაათ, — მხოლოდ გამართობულ ჯ შემკრეველ დაწესებულებად. არა. ძველი ბერძნები ქრატსუდ თეატრს სასწრაფ საზოგადოების სწავლის ჯ გონების გასწიისათვის ჯ განათლებისათვის. სწორედ ამ აზრით ჯ დაჯერებით სელმდევანობდა ჩინებული საბერძნეთის რესპუბლიკის წარჩინებული მმართველი, ჰერიკლი, როდესაც იმან დააწესა განსაკუთრებული თანხა ჯ იმ თანხიდან ღარიბ ხალხს აძლევდა იფულს თეატრში წასასვლელად; (იმავე თანხიდან კდელიადათ ღარიბებს საზოგადო შე-

სიათი აქვს: ერთი ვატი არ არის იქ ისეთი, რომ თუკრძი დიდი მოუვარე არ იყო; ისეთი ღირს-საუკრადლებული ხაქმე არ მოხდებარა, ისეთი არის არა წარმოითქმისრა (სადაც უნდა იყო), რომ თუკრძი არ განიხილან წარმოდგენასკედ. მაშასადამე იქ თუკრძი ნამდვილ ცხოვრებასთან არის შეფარდებული ღ სსოგადო სასიათი აქვს. ახლანდელი იტალიელებისთვის, ამბობს ერთი მწერალი, თუკრძი ისეთსაკე ხაქმროებს შედგენს, როგორსაც შედგენდა ძველი რომაელებისთვის ამერი ღ შექცევა».

ფრანციაში, ინგლისში ღ ნემეცეშიაც აგრეთვე დიდ პატივისცემაში იყო ღ ეხლაც არის თუკრძი. ინგლისში ამ გარემოებამ, სხვა სიკეთათა შორის, დაზადა შესანიშნავი გენიონი შექსპირი, ტრაგედიებისა ღ კომედიების მწერალი; ნემეცეში—გიოტე ღ შილერი, სოლო ფრანცუზებშიაც—ძოლიერი *). ამ მოხსენებულ სასულმწიფოებში ეხლაც დიდ ყურადღებას აზერობენ თუკრძს. საფრანგეთში (ფრანციაში) ეხლანდელ თუკრძს უფრო მომეტებით სასადხო, საზოგადო სასიათი აქვს. ამ უამდ იქ ბეგრან სასადხო თუკრძი შენდება...

აგრეთვე რუსეთის სასულმწიფოშიაც ცდილობენ თუკრძის გავრცელებას. თითქმის ყველა რუსეთის ქალაქში არის დაწესებული საზოგადო თუკრძი;—მაგრამ იმს გარდა ბერი გერძო თუკრძი კეთდება, სადაც არდგენენ თუკრძის მოუვარე გერძო პირები...

ძე აქ მოკლედ (მაღან მოკლედ) განვიხილეთ თუკრძის მდგომარეობა სხვა-ღ-სხვა განათლებულ სასულმწიფოებში—იმ აზრით, რომ შეითხველებისთვის უფრო ცხადად შეკვეებისა, რომ სულ უძველესი დროდგან მოყოლებული აქამომდე ყველა, ცოტადნად მაინც, განათლებულის საღსისაგან დიდ პატივისცემაში ყოფილა თუკრძი, ღ ყველა ისინი ცდილან მის ქონას ღ გავრცელებას; ღ ამ დროშიაც ერთი განა-

*) შექსპირის თხზულებათაგან ქართულად არის სათარგმნი: «იულიუს კეისარი», «ჰამლეტი», «რომეო ღ ჯულიეტა» ღ მგონია ვიდევ სხვაც. შილერის თხზულებათაგან თარგმნილია «ვილჰელმ ტელერი», რომლის ბოლო, სხვა-ღ-სხვა მიზეზის გამო ვეღარ დაიბეჭდა (იბეჭდებოდა «ცისკარში» 1867 წ.) სოლო ძოლიერის თარგმნილია: «ძალად ექიმის» (გადაკეთებით) ღ «ცოლის შერთვევისა».

თელის გზასე დაძვარი ხალხი არ არის ისეთი, რომ თეატრი არა ქმნდეს და არა ცდილობდეს მის გავრცელებას.

მე ხეკით დავარქვი თეატრს სკოლა, სასწავლებელი, — რა მნიშვნელობაც იმას ქმნდა უმეტესად ძველ საბურძნეთში. ამ აზრის გარკვევისთვის უნდა ვსთქვა რამდენიმე სიტყვა.

ცხოვრების ასწერად, მისი ცუდის და კარგის თვისების საჩვენებლად (გამოაშვარებისათვის) — არის ორგვარი საშუალება. ერთგვარ საშუალებას შეადგენს: მოთხრობები, რომანები, ამბები და ამგვარი თხზულებანი, რომელთაც საგნად ცხოვრების აღწერა აქვს, მისი ღირსებითა და საკლუდეკანებითურთ. მეორე საშუალება ცხოვრების საჩვენებლად — არიან სათეატრო თხზულებანი: დრამა, კომედია, ტრაგედია, სუმრობა და ამგვარი, რომელთაც დანიშნულება არის თეატრზე წარმოდგენა.

ამ ორ საშუალებათ შორის სათეატრო თხზულებებს, ანუ თეატრს (ჩვენ ამ თხზულებებს დავარქვით საზოგადო სახელი — თეატრი) — თეატრს უფრო ვრცელი და საზოგადო მნიშვნელობა აქვს, (ესე იგი უფრო ეკლასთვის გამოხადდება), ვიდრე მოთხრობებს და მისთან თხზულებათა, რომელნიც წაიკითხვის, გარნა ვერ წარმოიდგებიან.

ჩვენ რომელსაც კვითხულობთ მოთხრობას და საზოგადოდ ისეთ თხზულებას, რომელშიაც აღწერილია ჩვენი ცხოვრების ღირსება თუ საკლუდეკანება, ზოგიერთი პირის ღირსებანი, ანუ ძენებელი ქცევა და სხვათუბი, — ჩვენში ეს აღწერილები ისეთ შთაბეჭდილებას მოახდენს, როგორც მკვდარ ასობს შეუძლიან მოახდინონ: შესაძლებელია, ბევრი შესანიშნავი მხარე გაეპაროს ჩვენს ყურადღებას, ბევრი განსაკუთრებული თვისება აღწერილიან დაგვრჩეს შეუნიშნავი; — ეს ეოკელივე მოხდება იმიტომ, რომ ჩვენ მხოლოდ კვითხულობთ და ვერ ვსედავთ თვლით. ამ შემთხვევაში უნდა იმუშავოს ჩვენმა გონების თვალმა; ჩვენ უნდა გადავსხლდეთ გონებით აღწერილ ამბებთან, ჩვენმა გამოხატულებამ უნდა წარმოიდგინოს სურათად ყველა იმის გარემოება, ყველა იმანი კერძო საწილები, თვით წარმოება, მოქმედება და სხვა. ამ შემთხვევაში კაცის გონებას მოხდის ბევრი შრომა, რომელსაც ვერ შეიძლებს ყველა კაცის გონება: ამ შემთხვევაში უფრო მოამტებული

განათლებლისა და ცოდნის შექმნისა, რომელთაც განუბის განათლებული აქვსთ, — თუ გააწყობენ რასმე, თორემ დაბალი განათლების ხატონებს გავსა. გაუჭირდებათ და თუ გაიკეს — სრულად კერ გაიკეს.

განათლების ის უფრო ადვილი განსაკუთრებული და მისასკვნალი და უფრო ადვილი სავსებითად არის, რასაც ის თვალთ დაინახავს და მისთანავე უფროთ გაიკეს, — ესე იგი — ცოდნის სურათი, თვით ცხოვრება, ცხოვრების ასპარეზზე მოქმედება. რამდენადაც გაცი დაბალ სარისხზე სდგას განათლებამი, იმდენად იმისთვის უფრო სჭირთა ცოდნის სურათად წარმოდგენს ცხოვრებისა, მოქმედებითურთ, — ისე, თითქოს ამავი, ცხოვრება სწორედ ესაა სწარმოებს იმის თვალწინ, ამ გვარად წარმოდგენს ცხოვრებისა, რა სავსითად, არც მოაწყენს იმის და ადვილადაც გააკეთებს წარმოდგენილს. თუკონ ასე სტეხის წარმოდგენებს ესეთი სხვათი აქვსთ, ეს მნიშვნელობა აქვსთ. ამის გამო მე გაბეჯით შემიძლიან ვთქვა, რომ საღისის განსახისა და განათლებისათვის დიდი მნიშვნელობა უნდა ქონდეს თუკონ, რადგან თვისი სხვათით ველებათვის ადვილი განსაკუთრებული.

დაწყებული ვარ, ამასვე მე არავინ არ მეწინააღმდეგებს და თვით სელაქების ცხარე წინააღმდეგით დამუთახნებთან ამ სთქვამსვე, რადგან ვეკლავ ჩვენთანა თვის გამოცდილებით იცის ეს. სას მოიგონეთ. როდესაც ჩვენ გვინახავს რამე შესანიშნავი ამავი თვით წარმოების დროს (როდესაც მომიღარა), — ყოველთვის ცხოველი შთაბეჭდილებს ქონისა ჩვენსვე. მაშინ ჩვენ გაუტაცნივართ განუბით იმ ამავს, ჩვენში აღძრულა მრავალი სხვა-და-სხვა არსები (იმ ამის შესახები), დაგვიწყვის სხვა და თუკონი, გვიძებისა მიხეხები, შედეგი, და სხვა, და ვეკლავ ამასვე ჩვენ ჭკუა-გონებას უფრო სავსითად უმუშავია; — და თუ ამავი ხსნა-ცოდნა სხვათისა ყოფილს, — ჩვენ გულისანად გვიცინია, გავსავსებულვართ, რადგან მისარულებისაგან ჩვენ თვითვე უფრო თვის-ყოფლად შეუჭხინოქვს ქარი და ჩვენი სისხლიც სხვათთანად აღელვებულა ჩვენ სხეულში.... მაგრამ ეს გარემოება თითქმის არც ერთსვე არ გამოგვიცნობს, როდესაც სხვისაგან გავვიტაცთ, ან წავვიტაცთ ამავი რამე, თუკონ ის ამავი ბერკულ შესანიშნავი სხვათისაგან ყოფილს. თუ ჩვენ გამოგვიცნობს ეს, მაშ საღისმა, რომელსაც უფრო მცირედი განათლება აქვს, უფრო სწორად უნდა გამოცნობდეს ეს გარემოება, ესე

იგი იმათზედ უფრო მცირე შთაბეჭდილებას — ღ მამსხადაძე — გვაქვს — ნაც — ექნება ამაღ გაცოხილს სისვისტას ღ აღწერილსა.

ერთის სიტყვით, უკვლავ კაცი ღ უძეტესად მცირე განათლების მქონე — ცხოვრებას მამის უფრო ადვილად გაიგებს (რადგან უფრო დიდი შთაბეჭდილება ექნება იმაზედ), როდესაც ქსნავს თვით ცხოვრების ასმარეზზედ, ესე იგი თვით ცხოვრებაში. მაგრამ, რადგან უკვლავ ამავე ღ ცხოვრების მსარე, ღირსება ღ ხელეულებასა არ შეიძლება კაცში თვითთან ნახოს თავის საკუთარი თვალთ, რადგან სულ ერთად, ერთ დროს ღ ერთ ადვებს არა სდებიან, არამედ გაყვანტულნი არიან ამ ჩვენ ვრტელ ღ მრავალ-წლოვან ცხოვრებაში, ამიტომ თეატრი ერთ საჭირო დაწესებულებათაცასს შეადგენს იმ მიზეზის ძალით, რომ შეიძლება ასე ვსთქვათ: თეატრი არის ცხოვრების მატარა ან მარეზი, სადაც ჩვენ ვსედავთ სსვა-ღ-სსვა ცხოვრების სურათებს, სვენნი დიდი ღ ვრტელი ცხოვრებებიდან არჩეულს ღ გამოკრებილს, შესანნიშნავს რაიმე მსრით ღ ჩვენნი ცხოვრების თვისეკე გამოსადაეგს ღ სამომღვრებელს.

თუმიცა მოთხრობაებს ღ მისთანა თხზულებებსაც ისევე აქვსო სანად, მაგრამ, როგორც ზეკითაც ვსთქვით, მოთხრობები უკვლავზედ ღ უძეტეს ნაწილზედ ისე ვერ მოქმედებს, ისეთს შთაბეჭდილებას ვერ მახსდენს, როგორც თეატრში წარმოდგენილი ცხოვრების სურათები. გაკიმკარებთ: თეატრში წარმოდგენილი თვალთ დახანსაკია, განსახოვნებულა, მოქმედება, მამსხადაძე უფრადლების გამსახისებულა; ამ თვისების გამო ადვილი შესამტნევიც არის, უფრო განსაკები ღ მისსკედრიც, მამსხადაძე უფრო მოძეტეული ნაწილისთვის არის გამოსაყენებელი; მამის როდესაც მოთხრობები, აღწერები ღ სსვ. უფრო არსეულებისთვის არის გამოსაყენებელი, მამსხადაძე უფრო ცოტასთვის.

აქ რომ ერთი დიდი გარემოებსც დაუმატოთ, მამის თეატრის სარგებლობა ღ საჭიროება უფრო ცხადი იქნება ჩვენთვის.

არა თუ დაბალ საღისში, არამედ მაღალ სოზოგადობაშიც მრავალნი მოამზავებან ისეთნი, რომელთაც ვითსვა არ იციან, ან თუ იციან — ხათვლით იციან. (ამ გვარი ცოდნით ვი შეუძლებულა მოელი მოთხრობის წაკითხვა). იმათთვის არაფერი მნიშესელობა არა აქვს მოთხრობებს ღ აღწერებს. ამის გამო ისინი ცხოვრებისას ვერას გაიგებენ იმის შეტს, რასაც თვითთან ქსედვენი თავის თვალთ. ამ შემთსეკვაშიც თე-

აჭრის დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ის სასოგადოდ ეყუდებოდა გასაკუთრებ — კითხვის მცოდნეთათვისაც და არა-მცოდნეთათვისაც. სწორედ ამით აქვს თეატრის დიდი მნიშვნელობა ხალხისთვის, მის განათლებასთვის, რადგან იმას კითხვა ან სულ არ იცის, ან ცოტა იცის, და ამასთან იმის გაგება მისწავლება მხოლოდ იმას, რასაც უსყდავს, რაც უხმის. სასოგადოებასედაც შეიძლება ეს ვსთქვათ, თუ ის სასოგადოება განათლებით დაბალ სარისხსედა სდგას.

ყველა ამ სათქვამებიდგან ხსანს, რომ თეატრის კრებული მნიშვნელობა აქვს განათლებაში. ძველი ბერძნები სწორედ ამ მნიშვნელობის გამო ურცხვანდენ თეატრს ხალხის განათლებისა და აღზრდისთვის საუკეთესო შოლად. ყვეთ მძისუნებული ათინის რესპუბლიკის წარსინებული მმართველი ბერიკელი, უესკელია, სწორედ ამ აზრითა და დაჯერებით სელმძლავრობდა, როდესაც ღარიბი ხალხისთვის თეატრში სახარულო თანხა დაწესა. რღა თქმა უნდა, რომ ამ გკარი საშუალებით იმას მმართველობის ქვეშ მოყოფი ხალხი გამოვიდოდა მოუწიელი მდგომარობიდგან, გემა გაქმინდებოდა, გაუკეთილმობილდებოდა, თუ შეიძლება ანუ ვსთქვათ. ამის გამო არ არის საკვირველი, რომ ათინის რესპუბლიკის ხალხი ბერიკელის დროს, როგორც მოკვითსრობის ისტორია, განათლებული და აღუვალებული იყო, ხანერგილი უქონდა მას გმირობა, მძილის სიყვარული, სულის ასოვანება და სხვა ამგვარი ძვირფასი ნიჭები, რომელნიც უფლებს ხალხს ხალხად და არა ხალხის აზრდილად. ეს ყოველივე სიკეთე საბერძნეთის ხალხს უფრო მძიქტებით თეატრებისაგან და სასოგადო შეურილობებისაგან უქონდა ხანერგილი...

იმედი მაქვს არ დამედურება ძვითსკელი, რომ ამ თეატრსედა ბასში ხავართე საბერძნეთი და იმისი თეატრები. ეს იმიტომ მოვანდინე, რომ უფრო ცხადად მუხენებისა ძვითსკელისთვის, თუ რა სასარგებლო გაგლენა აქვს ხალხსედა ანუ სასოგადოებასედა ისეთ სასოგადო დაწესებულებას, როგორიც არის თეატრი.

დასასრულ ამ შედარებითი ბასისა ვიტყვი მოკლედ თეატრის სარგებლობას სასოგადოდ. როდესაც ის თვით მოქმედებით, როგორც ნამდვილ ცხოვრებაში მოხდება — სწორედ ისე გვიჩვენებს ცხოვრების კარგისა და ცუდის მხარეს, ღირსებასა და საკლუელკასებას, ზოგიერთ პირთ მძენებელ ან სასარგებლოს, ხაქმე ან სასაცილო სასიათს და მოქმედებას, და ამასთან ისე ცხადად და ისე ძლიერ, რომ არ შეიძლება მყუ-

რეჟელში რამე შთახეტილებს ან მოახდინოს:—ამით ისე რადიკალურად უნდა, რომ საზოგადოებას ცხოვრებას უწმინდავს, სასტილო ღმერთებელ მხარეს ჰფხვრის, ღირსებთან ღმერთებელ სასიათესს ღმერთებს აკრძალავს, ახალს ღმერთებს დაწინაურებულს აზრებს აცნობებს, — ერთის სიტყვით ცხოვრებას, კუთხრისთვის წარუმატებელს ხელს, აუშავებებს, აფაქსებს. აქ ან შეიძლება ან წარმოუდგინოს შეითხველებს ერთი მეცნიერის სიტყვები, რომელიც ძალიან ცხადად ამბობს თეატრის თვისებასად ღმერთებს და სარგებლობასად. «თეატრი არის განათლების ტაძარი, — ამბობს ის მეცნიერი, — ღმერთი შედარებას მომთხროვით — თეატრი არის საზოგადოების განათლების სარგო, რომელშიაც ვეუფას ერთად ღმერთებს ცალ-ცალკე შეუძლიან თავის საკუთარი თვალთ დაინახოს თავის ცხოვრება მისი ღირსებით ღმერთებს და ნაკლებებსებითურთ. როგორც ჩვენ ჩვეულებრივ სარგოში ვისწორებთ აწეწილ თმს, ვიწმინდავთ სასუსად მურს ღმერთებს მოგვევს ჩვენი მორთულობა; ისე განათლების სარგოში ჩვენს დვით (ესე იგი თეატრის შემწეობით) ჩვენ მოვიყვანთ რიგსად მთელს ჩვენს ცხოვრებას: თუ მასში შევამჩნევთ რამე განსწმინდას, განსწორებულს ღმერთებს მოსხუფანს, კედლებით — გავისწორათ, გავწმინდათ ღმერთებს მოვიყვანათ».

თუ ასეა, თუ ამისთანა მნიშვნელობა აქვს თეატრს, თუ ასეთს საშუალებას შეადგენს ხალხის ანუ საზოგადოების წარმატებისთვის, — მაშ რაღა თქმა უნდა, რომ რომელ ხალხსაც კი ჰხურს წინ წასვლა, განათლება, ცხოვრების გაწმინდა, — იმან უთუოდ უნდა იქონიოს თეატრი...

3

მე აქამდის ვილაპარაკე თეატრსად, როგორც საზოგადოების ანუ ხალხის განათლების სასარგოდ. ახლა ვიტყვი რამდენიმე სიტყვას იმხედვად, რომ თეატრს, ზემოდ ნათქვამს ღირსებასთან, კაცის ანუ საზოგადოების შექცევად შეუძლიან. მაშასადამე, თეატრი ოსტატად არის ღმერთთანავე შემქმნელი.

შექცევა შეადგენს კაცის ბუნების ერთს მოთხოვნილებათაგანს. რა საზოგადოებაც აუნდა ავიღოთ, ვეუფას აქვს თავისი შექცევა რამე. ამ შექცევის თვისება დამოკიდებულია თვით საზოგადოების განებისა ღმერთთან თვისებასად: რამდენიც საზოგადოება გონიერია, იმდენი შე-

შეკვრულ გონივრული აქვს; ხოლო რამდენიც დახლა სდგას გონებით, იმდენი შექცევას ფუჭი აქვს & ბევრჯერ მავნებელიცა.

მე არ გამოუდგები იმას, თუ როგორ იბადება საზოგადოებაში შექცევა: თითონ საზოგადოება აჩენს, თუ სხვები იგონებენ & ისე მიიღებს ხოლმე? ამის გამოკვლევა შორს წამოიყვანს & არც საჭიროა ამ ფაქტად ჩემთვის. მე ახლა მხოლოდ ის მინდა ვსთქვა, რომ საზოგადოება, რაც უნდა გართული იყოს რამე მავნებელ საქცევაში & ამო დროს გატარებაში, — თუ იმას სხვა უკეთესი შექცევა იშოვა თავისთვის, — უეჭველად დაუტოვებს ჰიროგლს & მიიღებს მეორეს. ამ გაცვეთილ ქვეყნის მით უფრო თამამად გამოვსთქვამ, რომ, მკვლევარებს გარდა, მე მწამს კაცის ბუნების მიდრეკილება უკეთესობისადმი. იხეულებს ხეულთ უმტკიცესია — მართალია; მაგრამ ის აზრიც კი მტკიცება, რომ ზოგიერთი ცუდი ჩვეულება არსებობს იმიტომ, რომ არჩევანი შეუძლებელია; ხოლო როდესაც არჩევანი შეუძლებელია (დღესაც არ არის იმდენი, რომ სხვა უკეთესი მოიგონოს), მაშინ კაცი, თუ საზოგადოება, ირჩევს იმ ერთს, რომელიც არსებობს, თუ გინდ ის ერთი ცუდი & მავნებელიც იყოს.

ამას იმ მიზეზით ვლამაზავებ მე, რომ მხედველობაში მქვს ჩვენი საზოგადოების უმეტესი ნაწილის შექცევა, რომელსაც — ქალებისთვის შეადგენს ფრიად შესანიშნავი ღოტოს თამაშობა, — შესანიშნავი უზნოებით & კაცის ჭეუნიც & გონების დამახშობელი თავისებით; — & რომელშიც ბევრი ისეა გართული, რომ თავის თავიც დავიწყებული აქვს, თორემ სხვის სსოვნას ვინღა ჩივის, თუ გინდ ის სსვა იმის შეილება & ხასლ-კარც იყოს.

ეს მავნებელი შექცევა — (ამაზედ თვითონ ღოტოს მოთამაშენიც დამემოწმებინს) — ჩვენ საზოგადოებაში გავრცელებული, — არის კანონიერი მოვლინება, მამასადამე საკვირველი & განაოტარი არა არისრა: უეჭველია ჩვენ საზოგადოებას უკეთესი შექცევის მოგონება არ შეუძლიან & მისი... წვერებიც არა ზრუნავენ იმისთვის... ამის გამო საკვირველი არ არის, რომ «ცინკრის» სახგრძლივი & ბევრთი ლაშქრობა ღოტოს მოთამაშეთ წინააღმდეგ შექმნა უდაბნოში დაღადების სმად, — & ჩვენი მელეტონიც ისევე ღოტოსთი შექცევას თვით თავის დამძიმებდის.

ჩვენ სკვითა ვსთქვით, რომ კაცის ბუნებისთვის შექცევა მოათხოვნილებს შეადგენს, & ეს მოთხოვნილება იმდენი უფრო ძლიერია, რა-

მდინე კაცი განათლებით მცირე ხარისხსუდა სდგას... მასსა და მკ, რა უნდა ქქსას ჩვენსა სასოგადოებას, რომელსაც სასოგადო შექცევა არა აქვსრა? რაღა თქმა უნდა, რომ ან ლოტოს მიჭვარდება, ან სხვა იმის მსგავსს, აგრეთვე მკენებულს ღ ფუჟს... ამის წინააღმდეგობა არ შეიძლება. ჩვენი შეცდომილება ის არის, რომ როდესაც რინამე წინააღმდეგ მივდივართ, — ვივიწყებთ კაცის ბუნების თვისებას; ეს თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ როდესაც კაცს გინდა გამოაწრო რამე მკენებელი ჩვეულება, — იმის ნაცვლად უთუოდ უნდა მისცე სხვა რამე, ცოტადნად მანც იმისი მსგავსი, — თუ არა შენი შრომა ამაოდ დარჩება. სწორედ არის ნათქვამი: «დაუჩვეველს ნუ დაჩვევე, დაჩვეულსაც ნუ მოაკლებო».

ეს კაცის ბუნების თვისება არ მოჭგონება «ცისკარს», როდესაც ლოტოს წინააღმდეგ ღაშქრობდა; აგრეთვე ივიწყებდნენ იმას მელოტოკთ «მეტრობები», ლოტოსაგან გაბესრებულნი ღ დაწარალებულნი, — ივიწყებდნენ, რომ ცარიელი ღაბარაკით ლოტოს არა დააკლებოდა რა ღ არც თუ მიემატებოდა, რომ ამ სენის მოსახლობლად სჭირო იყო რამე სხვა ღონის-მიება ესმარათ, მოკრანათ ლოტოს სანაცვლო სხვა უკეთესი შექცება ღ იმითი ემოჭმდნათ ლოტოს წინააღმდეგ, — ივიწყებდნენ ყველა ამას ღ ტაშს უკრავდნენ «ცისკარს» იმ დარწმუნებით აღტაცებულნი, რომ ეს არის ლოტო მოისპო ღ ჩვენც გვეშველია!... მანც «ტაშის კვრა» ღ სხვა ამ გვარი აღტაცება, რომელიც ჩვენგან დიდ მოთვიქრებასა ღ ხარჯს არ მოითხოვს, ადვილია ჩვენთვის ღ ავი ისეც ვიწვათ. ჩვენ ყველა სენს, ყველა ბოროტებას სვეით-სვეით გწამლობთ; თვესებებს არაოდეს არ გაუძინჯავთ, მიზუნების შეტყობას არაოდეს არა ვცდილობთ ღ ავი იმიტომ ბეჭსაც ვარიკებთ... მაგრამ აქ ჩემს სავახსნ გავშორდი...

თუ გვინდა, რომ მკენებელი შექცევა დაუტკვოს სასოგადოებას, ამისათვის მოწინავე სასოგადოება, ანუ მმართველნი უნდა ცდილობდნენ გაუჩინონ სასოგადოებას სხვა უკეთესი შექცევა. მამინ უყორო ადვილად მიაღწევეთ თავის აზრს, ვიდრე ცარიელის ღაღადებით, რომელსაც არაფერი გამოხსავალი არა აქვს რა, როგორც გვარწმუნებენ არათუ მოლოდ ღ «ცისკარის» ამაღ ღაშქრობა ლოტოს წინააღმდეგ, არამედ სხვა მრავალი მაგალითები — ჩვენი ღ სხვის ცხოვრებიდა.

ამ გვარად ჩვენი სასოგადოებისთვის ფრიად სჭიროა ისეთი სახარებლო შექცევა, რომელიც ადვილად დაკმყოფილებს იმის მოთ-

საქმილებას. ჩემი აზრით, ამისთანა შექცევა ჩვენი საზოგადოებისათვის უნდა იყოს ქართული თეატრი. ქართულ წარმოდგენებს უნდა შეემატოს შექცევა ჩვენ არა მარტომ, რადგან იმით შექცევა გიდეო და ცხოვრებაში გამოხადებულ შემართებებსაც გამოეხადება. აქედან ორგანიზაციულად მიუხედავად ჩვენს საზოგადოებას: შექცევის მოთხოვნა და უწყობა ილღობს (ეს იგი გურთობა, დროს გაატარებს) და ამისთან ინსპირაციას რასმე გიდეო; აღარ ვინა თვლი არ დაიღვრება ერთსა და იმავე ცხოვრებაში ჩატარებით, არც ტვინი მოუძღვრდება ანუ დაბრუნდება მოუძღვრებლობისაგან: თვალს გაართობს წარმოდგენის სხვა-და-სხვა ხერხებით, სადის; სოფო ტვინის მისცემს მოქმედებისთვის საზოგადოებას სხვა-და-სხვა წარმოდგენით ახლები, ქცევა და თვით მოქმედება; არც გული გაწვივდება: იქ გულიც თავისუფლად იღვრება, რადგან დამშვიდებულად იქნება, ვინაიდან არც მოგების მოლოდინი ექნება და არც წაგებისა... ამ გვარი შექცევა განივრუდება, ცხოვრებაში გამოხატულებულია, ამისთანა შექცევაში მოსამართლე დრო და სარკი დაკარგული არ არის *).

ამაღის ქალთა საზოგადოების აწინდელი დროს უმთავრეს შექცევა უნდა ვლამარგობდით. ქართული თეატრი აგრეთვე განთავსდება საზოგადოებისთვის საზოგადოებო შექცევა იქნება. რადგან არც განთავსდება საზოგადოებას აქვს კარგი საზოგადო შექცევა **), ამის გამო ისინიც სხვა-და-სხვა მანერებელ დროს-გატარებას ელტვიან: ბილიარდს, ქალაღდის

*) ამ სოფი ერთისთვის უნდა შევნიშნათ, რომ, როგორც განთავსებებიდან შევითქვით, თეატრულად სარკი უფრო ცოტა წაგა, ვიდრე ლოტოსულ მადის. ვინც ამას ანგარიშებს — დაგკითხისძიება. სარკის შემდინების გარდა თეატრიდამ მოგებად უნებობითი და განუბითი სარკებლობადა რჩება...

***) ამ რამდენჯერმე ვინმარე სიტყვა: «საზოგადო შექცევა» და ამისთან ვსთქვი, რომ ჩვენ არა გაქვს საზოგადო შექცევა მეთქი. იქნება საჭირო იყოს ამ სიტყვის განმარტება, რადგან ბევრს ეგონება, რომ ამის ავტორი სტუეის. «საზოგადო შექცევა» იმას ვუძახი, რომელშიაც უკვლავს შეუძლიან დასწრება, მონაწილეობა და ამისთან ეს დასწრება ანუ მონაწილეობა უკვლავსთვის მონაწილრებელი და გამოხატულებული იქნება... ასედაც იმედი მაქვს ადარავინ შემწამებს ტუეილს და უკვლავს დამუთანსძიება, რომ «საზოგადო შექცევა» ჩვენ არა გაქვს.

თამაშობას, სხვა-ღ-სხვა მკვებელ დეკნას, ცუდ ადგილებში შექმნილობას, ღოთობას ღ სხვა ამ გვარს,—ესენი შეადგენენ ერთი (კარგა დიდი) ნაწილი გაცთა სწოგადობის სკულის-გულა შექცევას: უარაობას ცაღ-უღელი სარი სკობიათა—სათქვამა.

ამ შექცევებში რამდენი უმწველი გაცი თუქდება, რამდენი აფუ-
ქებს თუღებს, რამდენი ჰკარგავს თავის სკლონ სიკის, რამდენი თუღობა
სამუდამოდ გარყვნილობისა ღ ცუდაობის, მამსადაძე—მუქთა-სო-
რობის წუქსეში?! . . გარდა იმისა, რომ იხინი უარაობისა გამო არ-
ხეკენ ცუდ შექცევის გვას, ამის გარდა არსად არა ჰბოკეპი თავისითთვის
ცხოვრების მოძღვარს, მსწავლებელს (თეატრს გი ეს ხინებული თვისება
აქეს)—ღ უფრო-ღ-უფრო თუღობისა სამაგლობაში! . . არც ესენი არი-
ან გასამტუენარნი. მამ რა ჰქნას? რით გაატარონ თავისითი თავისუ-
ფალი დრო? ვისგან ისწავლან ცხოვრების ჰქმმარიტებაუი? ერთმანეთში
იხინი სამაგლობის მეტს კერას ისწავლან, სხვა ღონის-ძიება გი არა აქ-
ვითარა. . . . ამითთვისაც კარგი დაწესებულება იქნება თეატრი: შექცევან
ღ სწავლან. როგორც გვასსოვს, მოკატე ღ ხელისან უმწველ-გაცო-
ბას ძალიან მოსწონსთ თეატრი. როდესაც გი ყოფილან ქართული წარ-
მოდგენა—დიდი სურვილი აღმოუჩინათ იმათ წარმოდგენასუდ დასწრე-
ბისა, ასე რომ რაც მტირე თვისის ადგილები ყოფილან, იმ ადგილებს
იმათი მესუთელი ნაწილის მოთხოვნილებაც კერ დაუკმყოფილუბა კერც
ერთხელ. ეს შემთხვევა იმის გვარწმუნებს, რომ თეატრი გაცთა სწო-
გადობასხედაც, თუ გინდ გართული ღ გაქსოკებულაც იყოს, სანარკე-
ბლოდ იმოქმედება: მოაშორება მათ მკვებელ შექცევებს, მისცემდა
მსაღას იმათ მსკელს გონებას, გაქსნინდა იმათ ბუნებითს ნიქს, ასწა-
ვლიდა ცხოვრების ჰქმმარიტებაუს ღ სსკ. ამით შეიკავება იმათ მკ-
ნებული გატაცებისგან ღ ცუდი სსკობისგან, ღ ამ გვარად იმოქმე-
დება კუთილად: სსკობითად ღ გონებითად. მუ ამში მტი-
ცება ვარ დაწმუნებული, რადგან ძალიან მწამს ის ჰქმმარიტება,
რომ გაცის ბუნება ყოველთვის მიიღებს კუთილს, თუ გი ასწავლიან ღ
დასასკებენ....

ერთი სიტყვით მთელი ჩვენი სწოგადობის გონიერული ღ
ცხოვრებაში გამოხატულებული შექცევისთვის ღ სწავლისთვისაც თეატრ-
სუდ უკეთესი არც ერთი დაწესებულება არ არის. ამის გამო ყველა მო-

აზრე ზე გუგუბანი კაცისთვის ცხადია, რომ ჩვენი საზოგადოებისთვის უმჯობესად საჭიროა ქართული თეატრის დაწესება.

შემდეგ სტატიაში გვხვდება წარუდგინო შეითხველებს ქართული თეატრის სრული ისტორია, ზე მას შემდეგ ვიტყვი, თუ რა საშუალებით შეიძლება ქართული თეატრის დაწესება.

6. ავადიშვილი.

1869 წ. აგვისტოს.

ამას, მე თქვენ მოგახსენებთ ძეგას, მიუგო ხანძარი: მე ერთ წამს გიუფრებდით თქვენ კვლავტრის სინათლეზედ, რომელიც კვირა ჩვენ დაგოტვლებულ რაინდს ღ ზნასე, რომ თქვენ მოწვადლებას ისეთი მგლავიარე ხასე აძვეს, რომ მზგავსი ჩემ სიცოცხლეში არ შემხვედრიან. ამის მიზეზი უთუოდ ის არის, რომ კბილება დაგაკლდათ, ან ძალიან დაილაღენით ომისგან. — არა მიზეზი სულ სხვა არის; უუტკველია იმ მისხანს, რომელიც ჩემს ღვაწლებს აღწერს, მსურდა მიმუთვისხან სხვა რამე ხასელი უწინდელი რაინდებისხვით. ზოგი მათგანი იწოდებოდა ცუცხლის მხვილვანს რაინდად, ზოგი მარტო რაინდად, ერთი ქალწულთ რაინდად, მეორე ფენიქს ფრინველის რაინთად. მესამე ფრინველი გრიფის რაინდად, მეოთხე სიკვდილის რაინდად. ამ ხასელებით ისინი იუვნენ განთქმულია მთელ ქვეყანასზედ. ამ მიზეზით ვამბობ მე, იმ მეცნიერმა, რომელიც მე წელან მოვისხენიე, შთაგიდოა შეს ეკ ჰანრი, რომ დაგორქმვეინა ჩემთვის მწესარე ხასის რაინდი *). — გარწმუნებთ რომ მე მართლმ მოგახსენებთ; სიმშილმა ღ კბილების ჩაურევინებამ ისეთი ხასე დაგდესთ, რომ უველა თქვენ მსურებულს შეწვადლებას ღ შესრადლებას აგრძნობინებს; ამის გამო თქვენთვის საჭირო არ იქნება რომ ფარსზედ დასასტკინით მწესარე ხასე. დონ-ვიხორტს გაესარდა ამ საჭურველთ-მტკიერთველის სუმირობა; ამასთან იმან მიითვისა ახალი ხასელი ღ უბძანა დაწერა თავის ფარსზედ ეს მოგონილი ხასელი. — მე მგონია სთქვა მერე რაინდმა, რომ ეკვლესიიდეგან განდევნის ღირსი ვარ, რადგან წმინდა ხავთს შევესე ძალით; მაგრამ თუ მართალი გინდათ, მე სელი ვი არა — ჩემა შუბი შევესე, ღ ამასთან წმინდანებისა ღ ეკვლესიის უშკერის უოფა ვი არა მსურდა — მე მინდოდა შემემხროს მოჩვენებისა ღ საიქილამ მოსული საფთხობელები. მაგრამ თუ ეს მე ვერ გამამართლებს, მე შემოდლან მოგაკანოთ რაც სიღ რუი დიდცს შეემთხვა; ამან მისი უწმინდესობის პაპის წინ, გასტკეს ხვამი, ღ ამისთვის იყო განდევნილი ეკვლესიისგან, მაგრამ ამ შემთხვევამ სულაც არ დაუშალეს კეთილს როდრიგ გიუარელს, რომ იმავე დღეს მოემოქმედნა რაც რიგი იყო პატრიოსანი ღ მამაცი რაინდისგან.

ბაკვალავრი, როგორც მოგახსენეთ, განმორდა ღ ერთი სიტყვაც არ უთქვამს. დონ-ვიხორტმა მოიწადინა ხასვა თუ მართლა ძელები იყო საცაცქმა.

*) დონ-ბელანის ბერქნი, იწოდება მდიდარი ხასის რაინდად.

მაგრამ სახიომ დაუძალა ეს ჭ უთხრა: თქვენმა მოწოდებებმა შექმნა თურავსუდ უკეთესად აასრულა განდევნა დღევანდელი ფათურავის. თუმცა ეს საღისე გაჭყანტეთ ჭ დანადრცხოთ, მაგრამ შესაძლებელია გონსუდ მოვიდნენ ჭ იგიჟრობ: ამდენ კაცს ერთი მოგვერიაო. ამისი შერცხვებათ ჭ გაი თუ სულ ერთიან დაბრუნდნენ იმ სურვილით, რომ თავიანთ თავი გვაცნობონ. ჩემი ვირი სულ მსად არის, მთა ასლო გვაჭებს ჭ ჩვენც სიმძილი გვაწოხებს; ყველას ეძვობინება რომ აქედამ გავეშურნეთ. ისევე ეძვობინება, როგორც ამბოხს, მკვლარი საფლავისკენ გაემგზავროს, ცოცხალი სუფორისკენ ჭ სელადისკენ. დაუჭირა სადავე ვირს ჭ რაინდსაც სთხოვა წაბძანება. ამან იგიჟრა, რომ სახსო ძაღვიან კარგად სჯიდა, მასუხინგ მიუგო ჭ გაჭყვა სახიომ. რამდენიმე გზა რომ გაიარეს, ამით მიატანეს ერთ სეობას ჭ ამასაც რომ გავიდნენ—დაჭსკვა ამით ერთი კელი; აქ ჩამოსდნენ შესახველებად. სახიომ საშალზე გადმოიღო ვირადგან ჭ ორნივემ მწვანესუდ იწეეს საუსძე, სადილი, სამხარი ჭ ვანძმი—სულ ერთად. სიმძილი უხმარებოდა იმით ყველა სახელებელისა ჭ შესავების მაგიურად, ამის გამო ეჭვი არ არის, რომ ბლამა ცივი სორცი დანთქმეს ჩვენმა დამშუელმა გმარებმა, ის ცივი სორცი, რომელიც ორი საათის წინ ეგუთვნოდა სასულიერო ძამათ, რომელთაც უკვართ კეთილი ცხოვრება ჭ მგზავრობის დროსაც არ ივიწყებენ თავიანთ მუცელს. მაგრამ რაინდსა ჭ საჭურველთ-მტკიართველს სხვა უბედურება შეემთხვა; ეს სახიოს ყველასუდ ძხელ უბედურებად მიანხდა: ამით არც ღვინო ჭქონდათ ჭ არც წყალი. წურვილით ტანჯულმა შეამცნია ველსუდ მწვანე ბაღასი ჭ სთქვა ის, რასაც ჩვენ შემდგომ თავში გავიხსენებთ.

თავი 21.

ამბავი ახირებულ ჭ უცნაურ ფათურავსუდ, რომელსაც ძამცმა დონ-კინოტმა მოუღო ბოლო უფრო მცირედი ჯაფის მოხმარებით, ვიდრე სხვა ჩინებული რაინდები ხმარობდნენ ამ გვარ შემთხვევაში.

შეჭკველია, ბატონო, რომ აქ ასლო-ძახლო სადმე უნდა წყარო იყოს რამე, რადგან ესეთი ბაღასი მოურწყავათ არ მოვიდოდა. ამის გამო, ჩვენ ურიგოს არა ვიქთ, რომ ცოტა წინ წავიდეთ: უთუოდ

ვიპოვინით იმ წყაროს, ღ შვეკვიდებს სვენი საშინელი წყურვილის მო-
 კვლას; მე ამან, მერწმუნეთ, სიმშიდსვედ ძალან შემაწუნსა. ეს ღსივე დონ-
 კისოტს მოეწონს. რაინდმა დაუჭირა რახსიანსტს სადავე, სოლო, სა-
 ნნამ ვირს, აბარტენს სრულებით იჭიდვან ღ ორნივე გამოგზავრდენ
 ველ-ველ თითქმის სელის ცაცუნით, რომ ვისერი არ სად მოეტყნათ,
 რადგან საშინელი ბსელი დამე იყო. ამათ არ გაუვლიათ ორსა საბოჯი,
 როგორც გაიგონეს წელის ჩახჩასი, თითქოს ძალალი კლდიდამ გადმო-
 მდინარესსო. ამით გაუსარდათ ღ დადგენენ ცოტას სასს, რომ რიგანად
 გაერჩნათ, ჩსრალი საით მსარდიამ მოახმოდა. ამ დროს ამათ მოე-
 სმათ კიდეც სსვ რაღაც სმა, მაგრამ ისეთი სმა, რომ სისარული სულ
 დაავიწყდათ, მეტადრე სასხო შასსს, რომელიც ბუნებით მშიშარა იყო.
 ამით გაიგონეს რაღაც ცუძის მგზავსი რვინისა ღ ჟაჭკების ჩსარუ-
 ნით ღ — ეს სმა ერეოდა წელის ჩსრალს ღ უფრო საშიშრად
 იყო ვცის უურახთვის. ამისა გამო ამ სმას ეკვლას გულის შეძრწუ-
 ნება შექდლო, ვისაც კი დონ-კისოტის გული არა ჰქონდა. ამასთან რა-
 ინდი ღ საჭურველო-მტკივროველი ამ დროს იყენენ იმ ალავას, სადაც
 რამდენიმე სეუბი იზღებოდნენ ღ ამთი ფოთლები ნიავის გამო რაღაც
 საზარელად შრიალებდნენ. ძამსადამე უდაბური ალავი, სიბეღე, წელის
 ჩახჩასი, ფოთლების შრიალი, სულ ერთმასურთში ირეოდნენ, თითქოს
 ვცის შესაშინებლად, ღ ასლა ამას დაუმტოთ რომ ცუძა ტეუბა, ისეც
 იხმოდა — ჟაჭკებ მინც აჩსარუნებდნენ; ნიავი ჭარობას აბირებდა ღ ცისკა-
 რიც არსად ჩნდებოდა. ამასთან ისიც ვსთქვათ, რომ ჩვენმა მოგზავრებმა
 სულ არ იცოდნენ სად იყვნენ ღ ან რა ერქო ამ ალავს. მაგრამ დონ-
 კისოტს მინც გული ძავრა ჰქონდა; ეს ალავა თავის რახსიანსტსვედ,
 გაიკეთა ფარი სელსვედ, შუბის წვერი წინ გაიღოდა ღ სთქვა: «იცოდე
 ჩემო მეგობარო სასხო, რომ მე დავიბადე ამ ჩვენ რვინის საუგუნეში
 იმისთვის, რომ ალვადგინო ოქროს საუგუნე; მე სწორედ ისა ვარ,
 რომლის სვედარი უნდა იყოს მრავალი შიში, უდიდესნი საქმენი, უძა-
 ძაცესნი ღვაწლნი; მე სწორედ ისა ვარ, გაგემოარებ, რომელმაც უნდა
 ალვადგინოს მრველი სტოლის რაინდები, თორმეტი პირი ფრანციისა ღ
 ცხრა დიდების ვაჟვანნი, ისა ვარ მეთქი, გეუბნები, რომელიც დაავიწყებს
 ჰევენას პლატირებს, ტაბლანტებს, ოლივანტებს, ტირანტებს, იერებს ღ
 ბელანისებს ღ სსვ ამათ გვარ წარსული დროების მოგზავრ რაინდებს,

მე ვარ, რომელიც შევიძინე უოკელ ჟამს და უოკელ აღავსე დიდს და
 შესანიშნავს ღვაწლებს და იმით დაჯიუჯებ უკან ეველა შესანიშნავ რაი-
 ნებს, რომელთაც დიდ მშენიერნი სჩქენი ჩაუდენათ თავიანთ სიცო-
 ცლესში. ამასთან, ჩემო ერთ-გულო საჭურველთ-მტკირთველო, ამ ღა-
 მის სახსელე, ეს საკვირველი სინთე, ერთ და ბუნი გრიადი ამ სუებისა,
 თავ-ზარ დამცემი უვირლი წელითა, რომელიც, უკველითა, ჩამოდის უმა-
 ლესი მთვარის მთებიდგან, აგრეთვე ეს გაუთავებელი რახი-სურა, ჩვე-
 ნი სმენის შემადრწუნებელი სულ ეველა ეს ერთად, და თითო-თითოდ,
 შეაშინებდნენ და შეაწრწუნებდნენ თვით მარისის გულსაც, და უმეტესად
 იმის გულს, ვინც არ არის შეჩვეული ამ გვარ ფათურაებს. მაგრამ მე
 ეს საშიშარი სმები არა თუ მადრწუნებენ მე, არამედ აღვირავენ და ახალისებენ
 ჩემს ვაჟკაცობას; ესეა ჩემი გული ესე ძრაველ მიცემს იმისთვის, რომ
 მოუთმენლად მოეღოს ამ აწინდელ ფათურათან შეჯახებას, თუმცა ეს
 ფათურაჲ, როგორც სჩანს, უნდა იყოს უმხელესი და უდიდესი ეველა
 ფათურაგებზედ. ამა ერთი მოუჭირე ცოტა გარსავრი ჩემ რომისინსტს
 და შენთან იყოს ღმერთი, დამიცადე აქ სამ დღემდის, მეტი ვი არა;
 თუ ამ სამ დღეს არ დაუბრუნდე, შენ მეტიღიან წასვიდე ჩვენ სოფე-
 ლში, სოლო იქიდაძე, გთხოვ, გადასვიდე ტომოზოს და უთხრა ჩემ
 უბადლო დუღსინეას, რომ იმისგან დატყვევებული გული დაიღუბა, იმ
 დროს, როდესაც ასრულებდა დიდს ღვაწლს, რომ უფრო გამხდარიყო
 ღირსი იმის რაინდად წოდებისა.

სახსომ რა მოისმინა თავის ბატონის ღაბშირავი, დაიწყო საბრალოდ
 ტირილი, რომ აწერაც არ შეიძლება. «მოწულეყო სულშივე! უთისა
 ბატონს: არ ვიცი რა გაჭირება გაქვსთ, რომ ეგრე ძალიან გინდათ შეესწოთ
 ამ საშინელ ფათურაებს. მადლობა ღმერთს ღამეა; ჩვენ შეგვიძლიან ისე
 აუქციოთ გზა, რომ არა ვინ შეგვამტნობს, და ეს გვირჩევს ჩვენ, თუ
 გინდ სამი დღის წუერილიც მოგვიხდეს. ხომ არა ვინ არ გვკლამს;
 მასხადამე არავინაც არ დაგვიძახებს მსდალებს. რამდენჯერ გამოგონია
 ჩვენი მღვდლის ჭადაგება სადაც ის ამოობდა სოლში, რომ ვინც საფთ-
 ხეს არ ურადება ის ძალე დაიღუბებო. ნუ აწეენინებთ ღმერთს, ნუ
 ჩაერევით ამ ახირებულ საქმეში, საიდამაც სასწაულის მეტი ვერა დაგი-
 სხნით რა. იკმარეთ ეველა ძლევა, რც აწამდინ მოგინთენიანთ, ამასთან
 ისიც, რომ უზენაესმა დაგისხნათ საბასზედ თამაშობის გვარ მასხა-

რად ატყუებდას და იმ ჟამთაჲს ომიდაჲც მთელი და უკუეული ტანსაცმელი-
 ნათ, რომელნიც მიაგზავრებდნენ მცხედარს. თუ ეს უკუელითვე არ
 აღბობს თქვენ მტკიცე გულს, ის მანც იფიქროთ, რომ რაწამს აქდამ
 წაბძანდებით, იმ წამს მივცემ ჩემ სულს, ვინც მთხოვს. მე იმისთვის
 დავეარე შინ ოსრად ჩემი ცოლ-შვილი და წამოგვევით თქვენ, რომ ვიფი-
 ქრობდი მოგებას და არა წაგებას; მაგრამ სინარბე ტომარას გაასეთქი-
 ნებს ხოლმე კაცს: ახლაც სინარბე უღებს ბოლოს ჩემ იმედებს, ისიც
 რა დროს? როდესაც უმეტესი იმედი მომეცა იმ რაღაც დარდუბალა
 კუნძულის მიღებაზედ, რომელსაც თქვენი მოწყალეება დამპირდა. ამ
 წყალობის მადლიერად თქვენ ესლა ისეთ საქმეს მიშვრებით, რომ გინდათ
 გაშიშოთ ამ უდაბურ ალაგას, სადაც ერთი ადამიანის სული არ ამოკუ-
 ბა. ღვთის გულისთვის ბატონო, მამატყეთ თუ რამე შემიცოდნია
 თქვენთვის, და სუ მოძებნეთ მაგ წყენას. და თუ აღარ დაგიძლიათ,
 უთუოდ გინდათ ამ ფათურაკშიაც შეიძინოთთ ღვაწლი, დილამდის მანც
 შოთმინეთ. როგორც ვატყობ, სამი საათის მეტი არ გასწევს ღამე,
 რადგან მონადირის საყვირის წვერი ზედ თავზედ მოგტყვიან და შუა
 ღამეც მარცხენა ხელის წრეზედ მისულა *). — საიღამ ქუდავ, ხანჩო.
 მაგ წრეს და რაღაც თავს, თუ წვერს, როდესაც ცაზედ ერთი ვარსკვლავი
 არ სადა ხანს? — მართლეს ბრძანებ, მიუგო ხანჩომ; მაგრამ ხომ მო-
 გესხებებთ შიშს დიდი თვალები აქვს, და არა თუ ზევით რაც არის
 იმას ვარსკვლავს, არამედ ქვეშეულშიაც დანისავს უოკელის ფერს; ესეც
 რომ არ იყო, ადვილი მისასკედრია, რომ ესლა გათენება ახლო უნდა
 იყოს. — რაც უნდა იყოს, მე არაოდეს არა ვიქ იმისთანა საქმეს, რომ

*) მონადირის საყვირის იმპანიში ეძისოდნენ მწყემსები ბატონის
 რეალის ვარსკვლავებს, რომელიც შესდგება უძრავი ზოლიუსის კერძო
 ვარსკვლავიდან და კიდევ შვიდი სხვა ვარსკვლავებისგან, რომელნიც ვარს-
 კვლებიან იმას. დროს შესატყობად მწყემსები წარმოიდგენენ ვერს,
 ანუ ხელეუ გაშლით დაწოლილ კაცს. ამ გვარი ვერის შუა გულში
 (კენტროში) იმყოფება ზოლიუსის კერძო ვარსკვლავი. ხოლო ის ვარსკვ-
 ლავი, რომელიც (ქნიშნავს მონადირის საყვირის წვერს, როცა იმყოფება
 თავის ზირ-ღ-ში ა, ანუ ფეხებისა, ანუ მარცხენა და მარჯვენა ხელისა) ხი-
 შნავს მწყემსთათვის სხვა-ღ-სისვა საათს.

სთქვას ვინმე, თუ ტირილმა დამიძალა სარაინდო წოდების ვაღდის აღს-
რულებს. ამის გამო, სანსო, ეთსოვ დასწოდე; ღმერთი, რომელმაც
მარგუნა ამ ახირებულ ფათურაკთან შეყვასება, სუგემს გნემს შენც ღ მო-
გათმენინებს შეწუხებას. მოუჭირე ჩქარა როსსინანტს გარსაკრები ღ
ღამიცადე აქ. მე ცოცხალი ვიქნები თუ შეკვდარი, ისევე ჩქარა მოვბორუნ-
დები აქ».

სანსომ რა სანსა, რომ თავის ბატონს კერც ტირილით შეაწყადა
თავი ღ კერც თსოვნიით ღ კერც რჩევა რამ გააგონა, — სულა ისეთი
ოსტატობა მოიგონა, რომ როგორმე დიღამდის დაეცდევინებინა თავის
ბატონისთვის. როცა გარსაკრებს უტკერდა ცხენს, ამან გაუკეთა როსსი-
ნანტს უკანა ფეხებში თოკის ბორკილი ღ როცა შეასრულა ეს, დონ-ვისო-
ტმა დაჭკრა თავის ბედაურს, მგერამ სწყალი როსსინანტი ფეხებს კე-
ღარ სდგამდა რიგზედ, მსოლოდ სტებოდა, როგორც შებორკილი
ცხენი. სანსომ რა სანსა თავის ოსტატობის ძალა, უთსრა დონ-ვისოტს:
«ესედავთ, ბატონო, თვით ზეცამაც იგერძო ჩემი თსოვნა ღ ცრემლი,
ღ იხება რომ დაეუენებინა როსსინანტი ერთ ალაგას ვიდრე გათენებამ-
დის, ღ თუ თქვენ მოიწადინებთ ძალის მოსმარებას ღ მიუძარჯვეთ
დეზებს, ეგ იქნება განებვის წინააღმდეგობა ღ სარგებლობაც ისეთი
გეშნებათ, როგორც გამოკა გამოქვეტებული ზალოზედ მუშტის დარ-
ტყმით».

დონ-ვისოტს თითქმის სისხლი გაუშრა გოცობისკან, ღ რამდენიც
ის დაარტყამდა როსსინანტს, იმდენი უფრო ხელა იძროდა ერთი ალა-
გიდამ. რადგან კერა გაწყოარა რაინდმა ღ კერც მიჭხვდა, თუ როსსი-
ნანტს ფეხები შეკერული ჭქონდა, დადინჯდა ღ მოუცადა დილას, როდესაც,
იმის ფიქრით განებება, უტკველად მისცემდა როსსინანტის ფეხებს თავის ძა-
ლას; ამან უთსრა სანსოს: «რადგან როსსინანტი კელარ აბიჯებს ფეხებს,
სანსო, მე დავიცდი მანამ გათენება გავილიძებს, თუმიცა ღამის ვიტრო, რომ
ასე გავრმეღდება ღამე. — აქ სატირალი რა განლავს, მიუგო სანსომ:
მე კვდები შეგაქციო არაკებით გათენებამდის, თუ თქენი მოწყალება
დაიცვამს რაინდების წესს ღ არ იხებებს ცხენიდამ ჩამოსდომას ღ მო-
სკენებას, ამ შწყანე მინდობრეოდ. — რას მიჭარავ! დაუყვირა დონ-ვისოტ-
მა: რა დროს ცხენიდამ ჩამოსვლა ღ დამინება? განა მე იმ რაინდებისა
კარ, რომელნიც მიშის დროს დაიძიებენ ხოლმე? შენ დაიძინე, თუ

გინდა, შენ ხარ დაბადებული ძილისთვის, სოფელ მე იმას ვიქნაც უფრო გამომადგება სვალნიდელი ფათურაკისთვის. — რათ მიწერებოთ, ბატონო, მე საწყრომით ხომ არ მოგასხეხე. ამ დროს მოკვამა ვადევ რამ-ნამე რასუნი ჯ მიშისგან სანხო მიჰკარდა თავის ბატონს, ერთი ხელით დაიჭირა ერთი თავი უნაგირისა ჯ მეორეთი მეორე ჯ მივეს თავის ბატონის მარცხენა ფეხს. დონ-კიხოტოს ამ მიშის გასაქარებულად ჯ თითონაც რომ არ მოსწყენოდა — უბრძანა არავის თქმა. სანხომ უმანუსა, რომ მიშისგან ეს გვლარ დამინძრევა, რა დროს არაკიაო, მკვრამ, გა-გრძელა სანხომ, როგორც იქნება გაკმგრძემა ჯ მოგასხეხებოთ ერთ ამბავს თუ შევიძლება ჯ თუ მიშმა ხორულებით არ გამომაცადა მესხი-რება. ამა უური დაუგდეთ ბატონო, უნდა დავიწყო: ის იყო რაც იყო; რაც რამე კარგი იქნება — უკვლას ერგოს ჯ რაც ცუდი ის მხოლოდ იმას ერგოს, ვინც იმას მოსძებნის. უნდა იცოდეთ, ბატონო, რომ ძვე-ლებური ხალხი, როგორც მოჰსვლებოდათ ისე არ იწყობდნენ არავს, სოფელ დაიწყობდნენ სოფელ რომელიც მენიერის, კატონ ბრძნის სიტ-ყვებით: სოფელ ცუდი იმას ერგოს, ვინც იმას მოსძებნისო. ეს წინა-სიტყვაობა ძალიან მოეწონა ესლანდიელ შემთხვევას; ამის ძალით თქვენ უნდა დამშვიდდეთ ჯ უგუბდოთ ყოველივე, რასაც ცუდი შემთხვევა შეუძლიან; აგრეთვე ამ თქმულობის ძალით, რომ გადაუსვიოთ ამ გზიდგან, ურიგო არ იქნება, რადგან ჩვენ არავინ გვატანს ძლას, რომ ხიფათს რამეს შეგვეჩიოთ. — შენ შენი ამბავი გააგრძელე სანხო, სოფელ გზის არჩევანი მე მომანდე. — მშ მოგასხეხებოთ, ბატონო, რომ ერთ ალაგას, ესტრემადურაში, იყო ჯ არა იყო რა, იყო ერთი თხე-ბის მწვემისი; ე. ი. უნდა მოგასხეხოთ, რომ თხესს უვლიდა, რომელ-საც, როგორც გვიამბობს ჩემი არავი, ერქო ლომე რუიხი, ჯ ეს ლო-მე რუიხი იყო შეყვარებული ერთ ვინმე მწვემისა ქალში, ჯ ამ მწვესა ქალს ტორადავა ერქო, ჯ იყო მდიდარი მწვემისის შვილი, ჯ ეს მწვემისიც... უჰ! შენ რომ კერე გააჭიანურო ჯ ვეკლა სიტყვა ორჯერ ჯ სამჯერ გაიმეორა, ორ დღესაც კერ გაათავებ შენ არავს. თქვი რიგა-ხად, როგორც შეგვურის ჭკვიან კაცს, თუ არა ჯ დახუმიდი. — სწორედ ისრე ამბობენ ჩვენ სოფელში არავებს, როგორც მე ვამბობ, ამის გამო მე სხვა ხაინად ვერ ვიტყვი; გარდა ამის არც ვარგა რომ ძველი ჩვეულება გინდათ შესტყვალათ. — როგორც გინდა ისე თქვი: განგებამ ისეთი ხა-

ქმე მიეო, რომ ყური უნდა დაუგდო შენ როტკას: გააგრძელე არა გაქვს
 რა. — მამ ჩემო მოწყალეო ხელმწიფე, ის მწვექნი, როგორც მოგა-
 სსენეთ შეუვარებელი იყო ტარაღვაში, რომელიც იყო მწვექმა, გონი-
 რი გოგო, კერძი ღ ცოტა ვაჟკაცსაც მიემსგავსებოდა, რადგან მატარა
 უღკაშები ჭქონდა. ასე მგონია ესეა თვალ წინ მიდგა მეთქი! — განა იც-
 ნობოდი შენ? ჭკითსა დონ-ვისოტმა. — არა ბატონო, ვინც მე ეს ამბავი მით-
 ხრა, ასე თქვა თუ ჭქმდარიტი ამბავიო, ღ როდესაც უამბო ვინძეს,
 ისე უნდა უამბო თითქოს მე ვყოფილაყუ ამ ამბის მოწმედ. ერთის
 სიტყვით, თუ მოახსენიებთ, მიდიოდა დღე ღ მოდიოდა დღე, მაგრამ
 ბოროტი სული ვი ფხიზლად იყო ღ რაღასაც ამბობდა. ბოლოს
 იპბდის იოსტატა ბოროტმა სულმა, რომ ეს ჩვენი მწვექმის სიყვ-
 რული შეძულეუბად გადაქცნა, ხოლო ამის მიზეზი, როგორც ამბობდნენ,
 რაღაც ჭოარები გამსდაროეო; მითომ იმ მწვექმა ჭლს რაღაც საქმეები
 ჩაედინა სხვასთან, ეძმაკმა დასწყველონ იმის თავი, ღ ამის გამო
 მწვექმა ეჭვიანობა ჩაიღო გულში თავის საყვარელსედ. ღ ისეთი
 ეჭვიანობა, რომ ახირებული. აქედამ ის გამოვიდა, რომ მწვექმა შეი-
 ძულა თავის საყვარელი, ღ გადაიკარგა სხვაგან რომ აღარ დაქნას
 იმის ხასე. ტორაღვამ როცა შეამჩნია რომ საყვარელს აღარ უყვარ-
 და, ისე შეიკარა მამის ის რომ თავის დღეში არავინ ეყვარებია ისრე. —
 ეგ ბუნებითი თვისებაა დედა-ბუნებისა, შენიშვნა დონ-ვისოტმა: იმათ
 ის სძულთ, ვინც ისინი უყვარან ღ ის უყვარსთ, ვინც სძულან. მამ
 გააგრძელე, ხანო. — მართლაც ჩემო, ბატონო, ისე მოახდინა მწვექმა,
 რომ მოაგროვა თავის თსები ღ წავიდა ესტრემადურის მინდორ-მინ-
 დოა ბოროტუგალიაში გადასასულელად. ეს ამბავი რომ შეიტყო ტორ-
 რაღვამ, გამოუდგა უგან რომ მოსწყოდა; მისდევდა თურმე შორი-ახლო
 ფესმძველა, სელში ჭოისი ეჭირა ღ ზურგსუღაც ერთი მატარა გულა
 კვიდა, რომელშიაც ამბობენ სარკის ხატები ეგდო, ერთი დამტკვრული
 სვარცსელი ღ ქოთინის ხატები, რაღაცა პირსედ წასასმელი ძალამოთი.
 მაგრამ რაც უნდა მიჭქონდეს, ჩვენ რა! მე უნდა მოგასსენოთ რომ,
 როგორც ამბობენ, მწვექმა გაუმართა გუდაინის მდინარისკენ, სადაც
 უნდა ვარდულიყო თავის თსებით; მაგრამ ეს მდინარე ამ დროს ძალიან
 ადიდებული იყო, ღ იმ ალაგას ვი სადაც ეს მივიდა არც ხავი ღ არც
 ეკმა სადმე იმაკებოდა. ამასედ ძალიან ჭავრი მოუვიდა, მაგრამ რა
 კნა? მამისე გულმა შეუტყო, რომ ტორაღვა მოქეოდა ღ მოაწყენ-

და თავის თავს მუდარითა ჰ ტირილით. მიხედ-მოხსენა და ძლიერ და-
 ინასა ერთი მეთევზე ნავით, მაგრამ ეს ნავი ისეთი პატარა იყო, რომ
 ერთ წაცს ჰ ერთ თხას ძლიერს ჰ შიდავდა. მანც არა გაეწეობოდარა,
 შეურიგდა იმას თავის ხმასი თხის გადაყვანას. მეთევზე ჩაფ-
 და ნავში და გადაიყვანა თხა, მერე გამოვიდა და კიდევ გადაიყვანა
 თხა, კიდევ გამოვიდა მერე და კიდევ გადაიყვანა. ახა დათვაღეთ, ბატონ-
 ხო, რამდენი თხა უნდა გადაიყვანა მეთევზეს; თუ ერთი შეგცდებოთ,
 ჩემს ზღაპარს გავათავებ: ესეთი განონია ჩვენში. ერთის სიტყვიით,
 მე უნდა მოგასსენო, რომ მდინარის მეორე ნაპირი ძალიან ტალახიან-
 ი იყო, ამის გამო ბევრ დროს ახმარებდა მეთევზე გადასვლა-გადმო-
 ხვლაში. მანც იმას გადაიყვანა მეორეც, შესამეც.... — «გთქვით, იმას სულ
 ერთიანად გადაიყვანა, გაწყვეტისა დონ-ვისოტმა, ახლა ამას შემდეგ რა-
 იყო შენ ისა სთქვი, თორემ თუ ყველა თხები ჩამოსთვალე სვალამდი-
 საც ვერ გაათავებ». — «რამდენი გადაიყვანა მეთქი? რამდენსეუდ დაკდე?
 ჭკითსა ხანჩომ». — «ეშმაკმა იცის, რამდენი გადაიყვანა, მე რა ვიცი! მი-
 უგო დონ-ვისოტმა». — «ავი მოგასსენეთ, რომ დათვაღეთ მეთქი ვარ-
 გა. მამ აქ უნდა გათავდეს არავი, ამის გაგრძელება აღარ შეიძლება».
 — «რატომ, განა ეგრე საჭიროა თხების დათვლა არავის აზრისთვის?
 მითომ რაუშავს, რომ არ დასთვალა რამდენი თხა გადაიყვანა მეთევ-
 ზემ, ეს არავის გაგრძელებას როგორ დაგიშლის?» — «არ შეიძლება, ბა-
 ტონო, არას გზით არ შეიძლება, მიუგო ხანჩომ. როდესაც მე გვი-
 თსეთ, რამდენი თხა დარჩა მეთქი და თქვენ ვერ მიპასუხეთ, მაშინვე
 დაძვევება დავთრები და ამბავიც დამავიწყდა, — ჭკეშმარიტად რომ კარგი
 და ხასიათიანია ამბავი იყო». — «მამ შენი ამბავი გათავდა? ჭკითსა დონ-
 ვისოტმა». — «გათავდა. ისეთი ჭკეშმარიტი ამბავი გასლავსთ, როგორც
 დედინების სიკვდილია ჭკეშმარიტი». — «მართლა რომ შენ სულ სხვა რი-
 გად მაამებ არავი, ამბავი თუ ისტორია; ამ გვარი ამბობა და ეგრე უც-
 ხანურად გათავება მთელ ქვეყანასეუდ არავის ეცოდინება. ესეც უნდა გი-
 თხარა, რომ მე სხვას არას მოველოდდი შენი მშენიერი ჭკუისგან...
 ან იქნება იმ ხმაურობამ, ისე რომ იმის, გამოგატყვეს ჭკუა და
 გონება?» — «ყოველი ფერი შესამღებელია, მიუგო ხანჩომ: — მაგრამ
 ჩემ არავსეუდ მსოფლიად ის ვიცი, რომ ის იქ თავდება, სადაც შენდამ-
 ბილება მოუვა ვისმე გადაყვანილი თხების თვლაში». — «სადაც გერჩი-
 ვროს იქ გაათავებ, მიუგო დონ-ვისოტმა: — ახლა ახა ერთი განსო არ

დაიძვრის რაოსინანტი. ამან დაწყო დეზუბის ცემა, მაგრამ რაოსინანტი ისევე სტომით იყო, რადგან სამშოს ძალიან მძვინვარეობდა. ამ დროს, არ ვიცი დილის სიცივისგან, თუ რამე შეეჭამა ისეთი, ან იქნება ბუნებითი მოთხოვნილებით (ეს გი უფრო უკუკვლია), სასწოვს ის სურვილი მოუვიდა, რომლის აღსრულებაც სხვას ვერავის შეეძლო იმის მაგიერად; მაგრამ შიშმა ისე დაიპყრა იმის არსება, რომ ერთ ხაზივესავე ვერ გააძლია თავის ბატონს. ამასთან ისიც შეუძლებელი იყო, რომ არ აესრულებინა ეს სურვილი. მამასადაც სხვა საშუალება კვლავ ჰქონდა რა იმან, მოაშორა მარჯვენა ხელი უნაგირის თავს, გაიხსნა სიფთხილით ქვეითი ტანისამოსის დიდი; სიმძიმისა გამო ეს ხაუშვა ძირს და იმის იქსებს გაუკეთდა ბორკილივით. როგორც იყო მოითმინა ეს გაჭირვება, მაგრამ თვით საჭმე ვერ არ დაეწყო, და ეს უფრო საუბედურო და ძნელი მოსათმენი იყო იმისთვის. ბოლოს ამისთვისაც მოიგონა რესტატობა: შეიკრა კბილების კრიჭა, როგორც იყო შემაგრა სუნთქვა, მაგრამ მაინც ვერა გააწეორა ბუნებასთან, მხოლოდ ის გი იყო, რომ განისმა ერთი რაღაც სხვა ხაირი ხმა, რომელიც სულ არა ჰგავდა აჭმდის აწერილ ხმებს, და რომლისაც არაოდეს არ შეეშინებოდა იმან. — «ეს რა იყო, სასწო? ჭვითსა დონ-ვისოტმა. — რა მოგასსენო, ბატონო! მიუგო საჭურველთ-მტვირთველმა: ეს უთუოდ ასაღი რამ ამბავია: სომ მოგესსენებათ ყველა ფათეარკი თავისებურად იწყობა». შეძვეგ იმან ერთიცა სცადა თავის ბედი და ბოლოს დასრულა ყველა სურვილისამებრ, ისე რომ არც ხმა ამოუღია და არც თუ გასცილებია თავის ბატონს. დონ-ვისოტს, უნდა მოგასსენოთ, ისეთივე მსხვილი ყნობა ჰქონდა, როგორც ხმენა; ამან ორი თითი მოუჭირა თავის ცხვირს და ცოტა დაღრეჭით უთხრა სასწოვს: «მე გატეობ, სასწო, შენ ძალიან გემინიან». — «დაის, ბატონო, საკვირვლად შემინიან; მაგრამ მე მიგვირს ესადა რამ მოგატონათ ჩემი მშინაშობა?» — «იმან, რომ სწორედ ესადა მოეუენა ამ არე-მარკეს რაღაცა სუნსელება, რომელიც სულაც არა ჰგავს ამბრის სუნსელებსა». — «ძალიან შესაძლებელია, მიუგო საჭურველთ-მტვირთველმა: — მაგრამ ჩემი ბრალი სულაც არა არისრა, ისევე თქვენი ბრალია; თქვენ არ ისებეთ ჩემი აქ მოყვანა, ამ უდაბურ ტყეში და ისიც ამ დროს?» — «გამშორდი ხამ ან ოთხ საბიჭსედა, უთხრა დონ-ვისოტმა: — და მოორედ მაგვარნი შეურაცხება აღარ მაკადრო — გაფთხილდი. უკუკვლია, აგრე იმისთვის

გაბრუნდები, რომ უბრალოდ გეძებენ მე. — თქვენ ხომ არა გეძებთ, ბატონო, რომ მე ისეთი საქმე მომესდინოს, რომელიც საჭურველთ-მტკიცებელს არ შეეფეროდეს? — ჩემო მეგობარო სანხო, სვობის კვ საქმე კერე დაწვრილებით არ გამოვიკვლიოთ, მიუგო დონ-კისოტ-მა. ამ გვარ ლაშარაჟში გაატარეს ღამე ჩვენმა რაინდმა და საჭურ-ველთ-მტკიცებელმა. სანხომ, რა შეატყო, რომ ჩაქრა გათენდე-ბოდა, სიფთოსილით გაუსწრაფეს ივესება როსსინანტს და თვითონაც ქვევითი საცმელის სარტყელი შეიკრა. როსსინანტმა როცა იგრძნო თ-ვისი თავი განთავისუფლებული, თუიერა ფიცისი სხსათისა არ იყო ბუ-ნებით, მანც თათქოს გაცოცხლდაო, დაიწყო სტომა და ერთი ამბავი. დონ-კისოტმა რა ხსა თავისი ცხენის ტლისკვა, მამხივე იფიქრა, რომ გეთილად ავასრულეს ესლანდელ ფათურაკისაო. ამხრობაში კარგა გათენდა, ასე რომ ვეულაფერი დანახსებოდა და გაიჩეოდა. დონ-კისოტმა მიიხედ-მოიხედა და ხსა, რომ იმყოფებოდა დიდ წაბლის სეებს ქვეშ, რომელნიც ისე ივესენ შეფოთლიდნენ, რომ მშის შუქს არ უშვებდნენ დედა მიწა-მდისი. ამან აგრეთვე გაიგონა კვლად რაღაც რახა-რუსი, მაგრამ ვერ გაარჩია რისგან წარმოსდგებოდა ეს ხმა. ბევრი აღარ დაიტადა ჩვენმა გმირმა, შექუხლდა როსსინანტი, გამოეთსოვა თავის საჭურველთ-მტკი-ებელს და უბრძანა, რომ დაეცადნა იმისთვის ხაში დეე, და თუ ამ გადასეად არ მოვიდოდა — მაშინ იმის მიხედავად იქნებოდა უბედურად გათ-ავებს ფათურაკისა და განგებულების წესისა შემო სიკვდილი. ამხთან მო-ავგონა საჭურველთ-მტკიცებელს, რომ ეღრბად მისუღიფო ტობოზოს, დონ-კისოტის სასულით, უბადლო, მშენიერ და მის გულის მივლამეულ დუღსინებათან. შენი სამსახურის ვიღღოხედაც ნუ დაქლანდები, დაუ-მატა რაინდმა: — მანამ წამოვიდოდით, მე დაეწერე ანდერძი და შინ დაუ-გდე; იმაში ხწერია, რომ შენ მოგცენ სრული ამაგიერი, რაც გერგება ამდენი ხნის სამსახურისთვის, მაგრამ თუ ბედა გამოამიყვანს ამ ფათურაკი-დამ უკნებულად, მაშინ შენ მიიღებ დაპირებულ კუნძულს. სანხოც კვ-ლად მოგერინა შირის სასე, როდესაც მოისმინა ბატონისგან ამგვარი გულის დამთუთქი ლაშარაჟი, თავის კეთილი ბატონისა, და მოასსენა: არ მოგშორდები, ვიდრე არ დაასრულეს ფათურაკს. ამ გვარი გულ-ჩვილობისა და სიჭები ერთგულობისა გამო, — რომ უკან ედევნა თავის ბატონისთვის ყველა შიშის დროს, — ამ ამის დაიწერი ფიქრობს, რომ საჭურველთ-მტკიცებელი, სანხო ხსნა, კარგი ჩამომამკვლობისა იყო.

ან არა ღ მკელ ქრისტიანებს (*) კეუთვნოდა. — ამის მწესურებს, გული დაუღობო ჩვენ რაინდს, მაგრამ მსწრაფელ შეიძგრა იმან თავის გმინობა, რომ დედა-გაცად არა სჩვენებოდა თავის საჭურველთ-მტვირთველს. იმან მასუნი არა მიუგო რა ამ თსოვნსუდ სანსოხ, შექუსლა თავის ცხენი ღ გაემართა იქითკენ, საიდანაც მოდიოდა წულის ჩსრიალი ღ სხვა ხმები.

სანსო მიხდეკდა იმან ქვეითი, როგორც ჩვეულება ქონდა. ღ მიათრეკდა უკან თავის ვირს, თავის სამუდამო ამსანავს ბუდშიაც ღ უბედურებაშიაც. გაიარეს კარგა დიდი გზა წახლის ტყეში ღ შემდეგ გამოვიდნენ მწვანე ველსუდ, რომელიც შემოსასწავრული იყო ერთის მსრიდგან პატარა კლდოკანი მითით: ამ მთიდგან ჩამოჩსრიალებდა წუ-ლი. ამ მთის ძირში იდგა რამდენიმე უბრალო ქოხები, რომელნიც სა-ქცევებს უფრო მიემსგავსებოდნენ, ვიდრე სადგომ სანსებს. რაინდმა ღ საჭურველთ-მტვირთველმა ახლა კარგად გაიგეს, რომ სწორედ აქედამ მოი-სმოდა წულის ჩსრიალი ღ რასუნი, რომელიც ესლაც იხმოდა. როსსინანტი შეფრთხა ამ წულის ჩსრიალსუდ ღ რლაც ნაირ რასუნსუდ. დონ-ვისოტმა მაგრამ დაუჭირა ლეკაში, რომ არ დაეჩსნა თავის როსსინანტს ღ როგორც იყო მიასლოკდა ქოხებს, თანაც აბარებდა სულსა ღ გულს თავის მშკნიერ მიუღობელ დულსინეას ღ კვედრებოდა იმას, რომ გუ-თილად აესრულებინებინა ამისთვის ეს ფათურაკი. აგრეთვე დმერთსაც შე-კედრა ცოტა რდენი ღ სთსოვა, რომ მოემადლა მისთვის შემწეობა. სანსოც არ დასცილებია ამას, მიხდეკდა უკან ღ სულ როსსინანტის ფეხებ შუა იყურებოდა, რომ შეეტყო, თუ რა ამიხებდა ასრე უწვალოდ იმას. გაიარეს იმათ კიდევ ასი ნაბიჯი ღ ბოლოს დაინასეს სამდვილი მიხეზი რასუნისა, რომელმაც წუსული თითქმის გულეში დაუსეთქა ჩვენ გმირებს. ეს რასუნი (არ გამიწურე მკითხველო) გამოდიოდა ნაბდის მოსათელი მანქანიდგან (მამინიდგან), რომელსაც ქონდა ეჭვის სათელი ფრთა ღ ვეკლა ფრთის დარტყმით არასუნებდა.

დონ-ვისოტმა რომ დაათვარიელა კარგად ეს მანქანა, რასუნის მი-სეზი, თითქმის სმა ჩაუწყდა ღ სრულებით გაძრა. სანსომ შეჭხედა

*) მკელ ქრისტიანებს ისპანიაში ეძსოდნენ იმათ, ვისიც წინაპ-რნი არ იყვნენ მონათლულნი ქრისტიანობრივ საწმუნოებაში ურიო-ბილამ ასუ ძაერობილამ.

ბატონს, რომელმაც ჩამოკვიდა თავი ღ ცოტას გახწყდა გული / არ
 შეუღონდა; დონ-ვისოტმაც შექსედა სანსოხს ღ შეატყო, რომ ამ
 თიღ საჭურველთ-მტკიართველს გაჭბეროდა ღოყები ღ შეეკრა კრიჭა:
 ძამსადამე დიდი საღისი მოხდიოდა სიცილისა. დონ-ვისოტის შეწუ-
 ხებას ისეთი ძალა არა ჰქონდა, რომ ერთი შესეღვით დაეკარგვიყინა
 სანსოხთვის სიცილის საღისი, სოღო იმან, რა სსა თავის ბატონის
 გოცნებული შესეღვოდა, ვეღარ შეიმაგრა სიცილი ღ იმდენი იცინა,
 რომ ბოღოხს იმუღებული იყო ფერდებისთვის სეღები შეეშეღებინა,
 რომ სიცილისგან არ გამსქდარიყო. ოთსჯერ დაისვენა იმან, მაგრამ
 ძინც კიდეც ისეთი ძადა ჰქონდა სიცილისა, რომ თითქოს ჯერ არ
 დაუწევიყო. დონ-ვისოტი კი იღანძლებოდა ღ, გავარებული, კმძაკებს
 აძღეკდა თავის თავს. უმეტესად გარისხდა იმაზედ, რომ სანსომ თა-
 ვის სიცილში იმის ნათქვამი სიტყვები გაიმეორა: «ცოდე, ჩემო მეგო-
 ბარო, სანსო, რომ მე დავიბადე ამ რეინის საუგუნეში იმისთვის, რომ
 აღვადგინო ოქროს საუგუნე; მე იხა ვარ, რომელმაც უნდა გამოცვალო
 შიში, დიდი საქმეები ღ უძამცენი ღვაწლი». სანსომ გაიმეორა ყველა,
 რაც დონ-ვისოტმა უთხრა იმან, როღესაც იმათ მოესმათ ღამე რასუ-
 ნი. რანდი ძალიან გარისხდა ამ საჭურველთ-მტკიართველის დაცინვა-
 ზედ, ღ ორი ისეთი სოსლიმა თავის შუბით, რომ, თუ თავში მოჭ-
 სეღდროდა, უმჭველა, სანსო შანსას სამსასურ ჯიღდოხს იმის მეჭვი-
 დრე თუ ღა მიიღებდა, თორემ ეს კი ვეღარ მოესწრობდა იმ ღღეს.
 სანსომ რა სსა თავის სუმრობის გამოსავალი, უარესისა შეეშინდა ღ
 დიდის მორჩიღებით მოასხენა თავის გარისხებულ ბატონს: «ღამშვიდ-
 დით, მოწყალეო სეღმწიფეკ! ღმერთსა ვუფიცავ სუმრობით მოგასხე-
 ნეთო.— შენ გესუმრება, მაგრამ მე კი არა! შეწყვირა რანდმა. ახა აჭ
 მოხმანდი, უფაღო სუმარაკ! შენ იქნება გტონია, რომ ამ ფერთების
 ძაგიერად ძართლა სსშინელი ფათურაკი რამ რომ უოფილიყო— გავიჭეოდი
 ღ ვაჟ-გატობას ვერ მოვიხმარებდი ღვაწლის შესამოსად? განა რანდების
 ვალია გარჩიონ წისჭვილის ფერთების რასუნი სსვა სმაურობისგან?
 ამსთან ესეც ძალიან შესამღებელია, ღ რა შესამღებელი!— უმჭველა,
 რომ მე თავის ღღეში არ მინასვს წისჭვილი; შენ კი, ბრიყეო სოფლე-
 ღო, ძაგის მეტი რა უნდა გენახოს, ძაგისთანა წისჭვილში სარ დაბა-
 ღებული ღ აღზრდილი. ახა გადაჭტეც ეტ ეჭესი ფერთა ეჭეს დეკად ღ
 ღამისი, გინდ თითო-თითოდ, გინდ სეღ ერთად, ძამინ მე განჯეკე,

რომ ვეკლას ფეხების ქვევან დაჯაწყებინებ შენ თვალზე წინ; — მაშინ რამდენი გინდა იცინე ჩემსედა! — დამშვიდდით, ბატონო, სთქვა ^{სასწრაფო} — მე მართალია ცოტა წრეს გადავაცილე ჩემი სიცილი, მაგრამ ავი შეკრიგდით გადევს... დმერთმა ისე გისხნათ უფნებულად ვეკლას ფათურავისგან, როგორც ესლანდელ ფათურავში არა დაგიშვლათ რა... მართლა სსაცილო ჯ სლანპარაკო არ არის ის შიში, რომელშიაც ჩვენ, — მაგრამ მომიტკეკთ, შიში რა თქვენი სჩქმა? — რომელშიაც მე ვიყავი აქამდის? — მართალია, მიუგო დონ-ვისოტმა, ეს შემთხვევა სსაცილოა; მაგრამ, სლანპარაკოდ ჯ ამხად არ გამოდგება, რადგან ვეკლასი ისე გონიერნი არ არიან, რომ ერთხანად რივიანად ეუფრებოდეთ სჩქმა. — თქვენ მანც გეუფრებოდათ რივიანად, რადგან ისე რივიანდ იქსკდით შუბს, რომ თუ არ მოერიდებიყავ, თავს გამოილავებდა. მაგრამ ეს არაფერი: როცა მოსარტესეს სარტესი არ ეჩანება, უფრო თეთრად გაჭრტესავს. გამიგონია, ვინც გატირებს, იმას ძალიან უყვარსარო, ჯ დიდგატებს მითომ ჩვეულებად აქვსთ: ვერ მსახურს გალანძღვენ ჯ მერე ნიფსავს აჩუქებენ, რომ ბეკრი არ ილანპარაკოს; ეს კი აღარ ვინც ცუძმისთვის რაღა სჩუქავს უბოძებენ სოლმე. მოგზაური რანდები კი სულ სსვა არის; ესენი ცუძმის შუძღვკ გუნძულებს, ანუ სკოროლოს ჯ სამეიფებს აჩუქებენ სოლმე. — ძალიან შესაძლებელია, მიუგო დონ-ვისოტმა, რომ შენი სიტყვები გამართლდნენ. ძველი სულ დაივიწყე ჯ მომიტკეკე წყნა, — შენ სომ ჭკვიანი სარ ჯ იცი, რომ გაჯავრებულნი კაცი ვეკლასფერს ჩაიღვენ. მაგრამ ეს კი დაისხომე სამუდამოდ, რომ ამას იჭით ჩემ შესახებ გადაჭარბებული არა მოგივიდესრა. ამდენი სარანდო წიგნი წამიკითხავს ჯ ერთგან არ შემსკედრია, რომ სსჭურველთ-მტვირთველი იმდესს ელანპარაკებოდეს თავის ბატონს, რამდენსაც შენ მე შელანპარაკები. ეს მე დაუდკერელობად მიმაჩნია, როგორც ჩემის მსრით, ისე შენის მსრითაც: შენის მსრით იმისთვის, რომ შენ მე მცირედ შატრის მცემ, სოლო ჩემის მსრით იმიტომ, რომ მე არ ვნდილობ უშეტესი შატრის ცუძა მივილო შენგან: აი, მაგალითად, მანდალსი, ამადის გალეელის სსჭურველთ-მტვირთველი, რომელმაც მიილო თავის ბატონისგან გუნძულის მტვიცე გრათობა! ამბობენ, ის ისე არ დაწყებდა ღანპარავს თავის ბატონს, რომ ქუდი სელში არა სსჭეროდა ჯ წელშიაც მოხრილი არა ეოფილსყო, როგორც ჩვეულებად აქვსთ ოსმალებს. აგრეთვე გასიხადიც, დონ-გლასარის სსჭურველთ-მტვირთველი: ის ასეთი ჩემი ეოფილს, რომ მთელ ისტორიაში

შსოლოდ ერთხელ იხსენებს—ისე ხაკვირველად ჩუმი უოთფიქროსი მამა-
გალითებიდგან შენ უნდა გამოიფიქრო ისეთი დასკვნა, ჩემო სანსო, რომ
მარადის იცოდეუ გარჩევა ბატონსა და მკვამდგირეს შუა, ბატონსა და
მსახურს შუა, რაინდსა და საჭურველთ-მტვირთველს შუა. ამას გამო
ამას იქით ჩვენ უნდა ერთმანეთს ვეჭვოდეოთ ბატონის ცემით და თვინიერ
მსხარაობისა და თუ როგორმე მე გაგიფიქრებოთ თქვენ, როგორც
უნდა იყო ის წერომა, მანც წარაღში თქვენ იქნებით. ყველა ჯილდო
და მოწყალება, რაც რომ დაგზირდით, თავის დროსედა იქნებან, და თუ
გინდ იხიც არ იყო, თქვენ მიიღებთ დირებულ კვამდგირს, როგორც
მოგასსენეთ უკვე. — «სულ უოკელითური გარგია, რასაც ბძანებთ, მიუგო
სანსომ: — მგრამ ნეტა მითსრათ (ვინიცომაა ჯილდო არ შედარსოს
და კვამდგირსე მიდგეს საქმე), რამდენს იღებდნენ უწინდელ დროში სა-
ჭურველთ-მტვირთველები, და ამასთან თვეობით იღებდნენ თუ დღეობით,
როგორც მუშები და ოსტატები? — «მე არა მგონია, მიუგო დონ-ვისო-
ტმა, რომ საჭურველთ-მტვირთველები მოკვამდგირედ სდგომოდნენ თა-
ვიანთ რაინდებს: ისინი ჯილდოს მიიღებდნენ სოლმე; და თუ მე ჩემ
ანდერძში კვამდგირი დავინიშნეთ, ეს ყველა შემთსვევისთვისა ვქენ, რადგან
არ ვიცოდი ჯერ, გარკა წავიდოდა ჩემი რაინდობის საქმე ამ საუბედუ-
რო დროებაში, თუ არა? მე არ მინდოდა, რომ ამ საქმეში დაუდევნელო-
ბა გამოემჩინა და საიქიოს ჩემი სული სამარადისოდ დამეტანვა. იცო-
დეთ, სანსო, რომ საჭაოს არა სელობა არ არის ისე ხაკვი, როგორც
ფათერაგების მძებრობა. — «ქეშმარიტად, მართაღს ბძანებთ, მიუგო სა-
ნსომ: — ჯერ ერთმა ჩარსის ფრთების რასუნმა რა რიგ შეამწყუნა ისე-
თი მამაცი რაინდის გული, როგორც თქვენა ბძანდებით... მგრამ და-
რწუნებულე იყავით, რომ ამას იქით აღარ დავანძრევ ენას და აღარც ერთ
სუმრობას აღარ მოგასსენებთ: ამას იქით სულ თქვენი საქმის მძებარი
გაქნები და ისე მოგვეჭვეით, როგორც შეეფერება სამდვილ ბატონს». —
«თუ გერე მოიჭვევი — საჭაოს შენ იცხოვრებ ბედნიერად; ჯერ არს,
რომ მშობლებს შემდეგ გაცი ბატონს სცემდეს თავის ბატონს და ისე
გითარცა თავის მშობელსა».

თავი 22.

მამბრინის ზუზის დაპურობა და კიდევ სხვა ფათურაკები, რომლებიც დასძლია ჩვენმა უძლეველმა რაინდმა.

ზევით მოხსენებულ ლაშარაკში რომ იყვნენ ჩვენი გმირები, ცოტა-ცოტად ღრუბლები მოგროვდა და წინწკლავა დაიწყო. დონ-კისოტმა მოიწადინა ერთ-ერთ წიხვილში თავის შეყარება, მაგრამ უბედურება ის იყო, რომ იმას ისე შესძულდა ეს წიხვილები ხანხოს მასხარაობის შემდეგ, რომ თავით წარღვანც მოხუდიყო, მაშინაც არც ერთში არ შევიდოდა. ცოტას ხანს შემდეგ რაინდი და სტურკულთ-მტვირთველი შემოტრიალდნენ მარჯვნივ და დაადგნენ იმ გზას, რომელსედაც, მგონია, წუსელის მოდიოდნენ. ცოტა რომ გაიარეს, დონ-კისოტმა დაინახა ერთი მოძველი ცხენოსანი, რომელსაც თავსედა რაღაცა ოქროსავით ბრწყინვალე ნივთი ედვა. ის მაშინვე მიუბრუნდა ხანხოს და უთხრა: იმე მგონია, ხანხო, ერთი ანდაზა არ არის ისეთი, რომ ქუშმარიტი არ იყოს; ყველა მათგანს თითქოს ცნოვრებაში უდგას ფეხვი და გამოცდილების—ესე იგი ყველა ცოდნის მიწისის— აღმონაცენები არის. მაგრამ ყველა ანდაზასედა მართალი არის: სადაც ერთი კარი ისშეება—იმე მუარე გაიღება. ეს იმავედა მომიგონდა, რომ, თუმიცა ბედა წუსელი დაგვისმო ფათურაკის კარები და ჩარხის ფრთებსა ხანტად დაგვანარჩემა, მაგრამ ესედა ისევე ბედა ყურთამდის გვიღებს სხვა უფრო უკეთესს და საიმედო ფათურაკის კარებს. თუ ამ კარებში შესვლას როგორმე ვერ მოვახერხებ—ეგ იქნება ჩემი დანაშაული: ამას მე ვეღარც ბნელ ღამეს დავაბრალებ და ვეღარც ჩარხის ფრთებს. ქსედაც, ჩვენ შირ-და-შირ რომ კაცი მოდის? იმას რომ თავსედა ქსურავს, ის, ჩემის აზრით, სწორედ მამბრინის ზუზია *), ის ზუზი, რომელსედაც აღთქმა დავდე, თუ და კიდევ გასსოვს». — «ვარცადა იფიქრეთ, ბატონო, რასაცა ბრძანებთ, და უმეტესდა იმავედა, რისაც ქმნა გწადიანთ. ისე არა ქმნათ, რომ ამანაც ბოროტების ფრთებივით არ გაგვკოტოს და არ წა-

*) ეს იყო, თუ მასსოვს, მოხიბლული ზუზი, მავრიტანის კოროლის მამბრინისა. გინც იმ ზუზის დაიხურავდა, იმას ვერაოდეს ვერ დასტრიდნენ ომში. (ნახე ზოემ: არიოსტოხი და ბიარდოხი).

გვართას ჭკუა». — «დაცწვევლოს ეშმაგმა! შეჭვირს დონ-ვისოტმა: — რა შედარებაა ბორბალის ფრთებსა და შესანიშნავ ზუზს შორის?» — «მისა მოგასწავლოთ, მიუგო სანსომ, მაგრამ, მე რომ იმდენი ლაპარაკი შემიძლოს, რამდენსაც აქამდის ვლაპარაკობდი, მაშინ დარწმუნებული ვარ იმდენ მიზეზს მოგასწავლით წელანდელ ჩემ ნათქვამს, რომ შენდომილებიდან იქნება სრულებით გამოძევანეთა». — «განა შეიძლება რამე შენდომილება მომივიდეს, შე იჭვიანო მოლაღატკე! ნუ თუ ვერა ჭხედავ იმ რაინდს, რომელიც, ლურჯ ცხენზე მუდამი, მოდის ჩვენკენს და რომელსაც თავსე ოქროს ზუზი ჭხურავს?» — «მე ვხედავ მხოლოდ, მიუგო სანსომ, ვაცს, რომელიც ჩემი ვირის ფერ ვირსედა ზის, და რომელსაც თავსედა რაღაცა ბრჭყვიანვი რამე ჭხურავს.» — «შენ არ გუბსებინა, რომ მამრინის ზუზი ჭხურავსო! შეუტია დონ-ვისოტმა გარისსებით: — გადქე განსედა და მე მოუხერხებ საქმეს მაგ რაინდს; შენ ჭნახავ, რომ მე ბევრი ლაპარაკი არ მიეყარს და იმ ზუზს, ჩემს სანატრელს და სუსურველს, ესედა დავინარჩუნებ.» — «განსედა გავდგები, თუ არა, ეგ ჩემი ნებაა, მაგრამ ღმერთმა ჭქნას, რომ ეს ფათურავიც ბორბალს არა ჭკვანდეს და შრომამ ტუეილად არ ჩავიაროსთა. — მე შენ გითხარ, ნულარ მოავგახებე შეთქი იმ რაღაც ეშმაკ ბორბალს, შეჭვირს დონ-ვისოტმა, შე ჭარამსადავ, თორემ, ღმერთსა ვიფიცებ ესედა . . . გესმის! იმ ბორბალს დაგანქებინებ!» — სანსო დასუმიდა შიშისა გამო, რომ მართლა იმის ბატონს არ აკურულებინა თავის ფიცი. ასედა მოგასწავლოთ თუ რა იყო ის ზუზი, ლურჯი ცხენი და რაინდი, რომელიც დონ-ვისოტმა დაინახა. იმ არე მარეში იყო ორი სოფელი; ერთი მთვანი ისე სწყვალა იყო, რომ არც აფთქა ჭქონდა და არც დალაქი; სოლო მუორეში აფთქაზე იყო და დალაქიც, რომელიც ემსახურებოდა თავის ოსტატობით პირველი სოფლის მცხოვრებლებსაც. უდალაქო სოფელში ერთს ავთ-მოფს დასჭირდა სისხლის გამოშვება და ერთ გარვა მოფსაც წვერის მოპარსვა. ამის გამო დალაქი მიდიოდა იქ და თან მიჭქონდა უვითელი თითბრის თასი, რომელსაც დალაქები სმარობენ პირის მოპარსვის დროს. ისე მოხდა, რომ ამ დროს წვიმა დაუშვა. დალაქს დაენახა თავის ჭედი და, რომ არ დასველებოდა, დაიხურა ზედ თასი, რომელიც სიწმიდისა გამო ძალიან ბრწყინავდა. დალაქი ლურჯ ვირსედა იჭდა. დონ-ვისოტის გამოხატულებას ეს ყოველივერი ეჩვენა სულ სხვა ხარად: იმს ლურჯი ვირი ლურჯ ცხენად მიიღო, დალაქი — რაი-

ხდად ჭ იმის თითბარის თასი — მამრინის ლქროს ზუზუნად: **გასაკვირველიც**
 არ არის, რადგან იმის დამთხვეული ტენი ეველა ჩვეულებრივ ნივთებს,
 რაც კი სადმე შეჩვედებოდა, სულ სარაინდო ნივთებდ გადაქცედა
 სოღმე.

როდესაც დონ-ვისოტმა ხსს, რომ საწყალი დაღაქი, მისის რაინ-
 დობისაგან გარანდებული, მოასლოკდა, რაინდმა არც აცივა, არც აცხელა,
 შექუსლა როსისინსტი ჭ შუბის წვერის წინ გაძლოლით ეცა საწყალ
 ხელოხანს ჭ უჭადოდა შიგ გულში განვიძირვას. კარგა რომ მინალოკ-
 და, დაუვეირა: «ზახესი მიგე თუ შეგიძლიან, შე მონად დაზადებულო,
 თუ არა მომეცი ნებით, რაც მე მშვენიის ჭ მეკუთვნის სამართლით!»
 დაღაქი გულ-დამშვიდებული მიდიოდა ჭ სულ არ მოკლოდებოდა ამ
 გვარ შეძთხვევას; დაინახა თუ არა რაღაც მოხვეწება, რომელიც ეგრე
 უწყალოდ უჭადოდა იმას განვიძირვას, იმას ველარ მოათვიქრა რა იმის
 მეტი, რომ ვირიდამ ჩამოკარდა: შიშმა ისე გაამარდა ის, რომ იმას
 არც კი დაუნდვია ფეხი დედამიწისთვის ჭ უჩქარეს ჟეირნისა მოკლო
 ამ სწორე მინდორს ჭ ისე გაიქცა, რომ ჭარც ველარ მოეწყოდა. ამ
 ჩამოკარდნაში, რასაკვირველია, თასი დაჭკარდებოდა. დონ-ვისოტს ძალიან
 აძა ეს თავის გამარჯვება ჭ სთქვა, რომ წარმართმა კარგი ჭკეუა მოი-
 სმარა, რომ ნებით დამხება, რაც ჩემთვის საჭირო იყოკო, თორემ
 სომ ერთ უბედურებას შევამთხვევდიო. რაინდმა უბძანა ხანხოს, რომ
 აელო დედა-მიწიდან სუნი. საჭურველთ-მტვირთველმა, აილო რა თასი,
 სთქვა: «იჲ, რა თასია! მერწმუნეთ ერთი მარაკედისი *) დირს ჭ თი-
 თქმის რვა რელიც». ამან მართკა ეს დაკლა თავის ბატონს, რო-
 მელიცა მამინვე თავზე დაილო ჭ აქეთ იქით იუურებოდა, რომ სხვა
 რამ სამკაულიც ებოუნა იმისი. მერამ ვერა იბოუნა რა, რადგან იმას
 სხვა სამკაული არა სჭირდებოდა რა დაღაქის ხელში; ბოლოს უსამკაუ-
 ლოთაც დასჯურდა ჭ სთქვა: «უეჭველია იმ წარმართს, ამის ბატ-
 რონს, ახირებული თავი ჭქონია; ეს კიდეკ არაფერი, საჭმე ის არის,
 რომ ამ სუენს თითქმის სასკვარი აკლია». გაივონა რა ხანხომ, რომ
 იმის ბატონი თასს სუენს ეძანდა, ახირებული სიცილის საღისი მო-
 უყიდა; მერამ როცა მოკლოდა თავისი ბატონის გარისსება — გბილებს

*) მარაკედისი — იუულია; შავი მარაკედისი შუადკენს თითქმის
 კაპიკის ერთ მეხუთედს, ხოლო თეთრი — ორ მეხუთედს.

მკვრე მოუჭირა. — «რაზედ გვიცინება სანჩო?» ჭკითსა დონ-კისოტმა. —
 «იმზედ ვიცინი, ბატონო, რომ ამ ზუზის პატრონ წარმათს გამოადგინა
 თავი ჭქონია ღ ამისთან ეს საკვირვლად ჭკავს სადაღაქო თასს». — «იცი მე
 რასა ვიფიქრობ, სანჩო? მე მგონია, რომ ეს შესანიშნავი ღ მოხიბლული
 ზუზი ისეთს ჩაჭკარდნია სელში, რომელსაც სულ არა სცოდნია ამის ღი-
 რსება ღ მოხმარება, მხოლოდ კი მისკვდრილა, რომ წმინდა ჰიტალო-
 ლქროსი ყოფილა ღ — რომ მოხმარება არა სცოდნია — აუღია იმასაც ღ ჩა-
 სკვარი ფულათ გაუკეთება ღ ჩასკვრისა კი ეს რაღაც ხაირი მუხარა-
 დი ჩამოუხსნამს, რომელიც, შენი არ იყოლს, მართლსა სადაღაქო თასს მი-
 ემსგავსება. მკვრამ, რაც უნდა იყოლს, მე კარგად მიუწერება ამ ჩემი და-
 ვლის ღირსება, ღ თუენდ ბადასაც ჭკავს დეს, მაშინაც არას ვინაღვლი.
 ესლს რა სოფელიც შეგვსვდება ჩვენ, იმ სოფლის მჭედელს გავაკეთე-
 ბინებ, როგორც რიგია ღ, მგონია, იმ ზუზისაც დავამჯობინო, რომელიც
 გულკანმა *) მარსს *) გაუკეთა; — მანამდის კი ასე დავისურავ, —
 სომ გაგიგონია: სულ არა-რაობას ცალ-უღელი ხარი სჯობიაო.
 ამისთან ამას კარგა შეუღლიან დამიფაროს ქვისგანს. — დიას,
 სთქვა სანჩომ, თუ შურდულით არ გამოიხერინან, როგორც მაშინ, ორი
 ჯარი რომ ომიბდა ღ თქვენ მოწყალებას შურდულის ქვით გბილები ჩა-
 ყრევიანს ღ იმ მშვენიერი ბაღსამის ჭურჭელიც გაგიტესესო, რომელ-
 იც ჩემთვის ძლიან სასიზღარი გასლდათ». — «მე სულაც არ მენახება
 ის ბაღსამი; სომ იცი, სანჩო, რომ მე იმ ბაღსამის შედგენილების
 სია შეპირად ვიცი.» — «მეც მახსოვს, უთხრა საჭურჭელი-მტრთველმა;
 მკვრამ ღმერთმა მამოროს, რომ არც გავაკეთო ღ არც დავლიო ჩემ
 დღეში; ამისთან გაუეთხილდება, რომ იმისთანა ბაღსამით წამლობა არ
 დამჭირდეს. საბანზედ თამამობას ღარ ვიტყვი, რადგან ამ შემთხვევაში
 გაუეთხილება ძნელა; თუ მეორედ შემსვდება ეს უბედურება, არა გაეწობარა,
 უნდა მსრებს მოუჭირო, სუნთქვა შევიგუბო, თვალეი დავისუჭო ღ
 მიუენდო საბნის სიმკრეს ღ მსროლელების სელოვნებას. — «შენ კარგი
 ქრისტიანი კერა ჭყოფილხარ, სანჩო, უთხრა დონ-კისოტმა: — თუ ოდეს-

გულკანი — ზღაპარ-სიტყვაობით იუბიტერის ღ იუნონსს შვი-
 ღი იყო, ცუცსლისა ღ მჭედლების ღმერთი.

მარსი — იყო აგრეთვე იუბიტერის ღ იუნონსს შვილი, ღამჭრო-
 ბის ღ ბრძოლას ღმერთი.

მე შევიწროება მოუყენებთ ვინმე შენთვის, უნდა დაივიწყო, ^{ბრძოლა} რეჟიმ-
 რეჟიმისა და კეთილ-შობილი სულის მღვდელ იფიქრებენ ძვირს და შეწყნებებს.
 თავი რომ არ გაგტყსიან, ან იყენი არ მოგტყსიან, ან გვერდები რომ არ
 ჩაგტყვევებ, რომ ვერ დაივიწყე აქამდის ის სუძრობა. საქმე რომ რიგია-
 ნად გაკარნიოთ, შენ მაშინვე შეიტყობ, რომ იმ ხალხს სუძრობის მე-
 ტი არა სწადდა რა. მე რომ წინააღმდეგში ვიყო დარწმუნებული, მაშინ
 უკვე ვიყავი გაკბურნიდებოდი უკან შენი გულისთვის მატყერის გადასასდევად
 და ისე დაგწავიოკებდი და ავიკლებდი იმათ, რომ, მგონია, ისე ტროლელებიც
 არ აკვლავთ ბერძენებს ვლენეს მოტაცებისათვის, რომელიც დარწმუნებული
 უნდა ბძინდებოდეს, რომ არ იყო ისეთი მშვენიერი, როგორ-
 რიც ჩემი დუღისინება არის, და ესაა რომ იყოს, ან ჩემი დუ-
 ლისინება რომ მაშინ ეოფილიყო, იჭიება ის არცა ვინმეს ესსენე-
 ბინა. აქ ამოიონის ჩვენს რაინდმა და აღსკვნა თვალნი ზეცას. — თქ-
 ვენი ნება, საბანსუდ თამაშობა სუძრობად ჩათვალეთ, მიუგო სანხომ;
 მაგრამ მეტი კარგა მასსოვს რა სასიამოვნოც იყო ჩემთვის ის სუძრობა: ჩე-
 მს დღეში არ დამვიწყდება ის ამბავი, და ჩემს გვერდებსაც მარადის ეს-
 სოვებათ. მაგრამ ამას თავი დავანებოთ ასეა, ერთი მიბძინეთ რაუფოთ
 ამ ღურჯ ბუღურს, რომელიც საკვირვლად ჭკავს ღურჯ ვირს, და რა-
 მელიც დაგდო აქ თქვენგან დამარცხებულმა მარტინმა? ის დალოცვი-
 ლი ისე გაიქცა, რომ თითონ აღაუწუნე ვაღია-დელოც ვერ მოიქცოდა
 და მგონია თავის დღეშიაც აღარ მობრუნდეს აქ . . . ეს ღურჯა ვი,
 ამ წვერის მხემ, კარგ რამეს ჭკავს! — მე არა მაქვს ჩვეულება,
 უმისრა დონ ვინოტმა, დავინაწმუთო უსამართლოდ რაინდის ცსენი, და
 ამას თვით სარაინდო განონებაც გვიკრძალვენ; სოლო თუ რაინდი ბრ-
 ძოლაში თითონ ჩამოვარდება ცსენიდამ, მაშინ გამარჯვებულს აქვს
 უფლება დამარცხებულის ცსენი წაიყვანოს, — ეს დაგვად ჩათვლება იმას.
 ამისგან, სანხო, დასებე თავი ამ ვირს, თუ ცსენს, თუ როგორც ვი-
 ნდა დაუძახე. როცა ამის პატრონი ჭინასავს, რომ ჩვენ წაკვლით, მობრუ-
 ნდება და წაიყვანს. — «ნეტა ეს ჩემი ვირი გამცველევინა ამ მხეცსუდ,
 რადგან, მგონია, ეს უნდა სუძობდეს ჩემსას. ძალიან სასტიკი ეოფილას
 სარაინდო წესები, თუ ერთ ვირს მეორესუდ არ აცველევინებენ. ნეტა
 ვიცოდე კურტნის გამოცველაც აუკრძალავთ რაინდებს?» — «მე ეგ აღარ
 მასსოვს კარგად; მანამ ამას რიგიადა შევიტყობ სსვა და სსვა ტე-
 შმარტი წყაროებიდამ, მანამ მე გამდეკ ნებას გამოხცვალო კურტ-

ნი, თუ ვი შენთვის ძლიან სჯიროა». — «როგორ სჯიროა ვაჟის, ბატონო, მოასწენა სანხომ, ისე სჯიროა, რომ ესღა ამსუდ მეტი არა მინდარა.» დაითო რა ნება ბატონისაგან გურტნის გაცვლასუდ, სანხომ მსწრაფელ გამოუცვალა გურტნები ღ რომ შეჰსუდა თავის ვირს, უწინდელსე სუთვერ უკეთესი ეჩვენა.

ამს შემდეგ იმათ ისაუბრეს ღ რაც დარჩენილათ მღუდლების საგდლისაგან, სულ შეჰბამეს, დალიეს წვალი იმ არხილამ, რომელიც ბორბლებს არასუნებდა, ღ ისე გაგურმდნენ ორნივ, რომ ერთსელ არ მიუხედნიათ იმ ბორბლებისკენ, — ისე შესმულდათ წუნსანდელი რასი-რუსისა გამო. ბოლას როგორც იყო გაუარა ჩვენ რაინდს რის-სვამ ღ მელანსოლიამ; *) ეს შებმანდა ცხენსუდ, ხოლო სანხო ვირსუდ, ღ ორნივ დაადგენ იმ გზას, რომელიც იმაოდ მიშეკბულმა როსნი-ნანტმა ამოირჩია თავისთვის: რაინდი ეველა გზის სიმრავლის დროს, როგორც მოვასსენეთ, თავის რასისინანტს არაოდ მიუშეგბდა სოლიმე, რადგან უწინდელი რაინდებიც ასე შერებოდნენ ამ შემთსეკვამი. სან-ხოს ვირიც მინდევდა იმას უკან, როგორც ერთგული მეგობარი, ამ-სანაგი ღ მონა. ესენი გამოვიდნენ ერთ დიდ შარა გზასუდ ღ დაეშე-ნენ თითქოს უაროდ ღ უმიხესოდ. — «მოწყალეო სელმწიფეუ! ბო-ლოს ამოიკენეს სანხომ: ნებას მომიცემთ, რომ ცოტადენი რამ მო-გასსენოთ? მსაქეთ, რაც თქვენ მიბმანეთ, რომ ჩუმათ ვეოფილიევა, მს-აქეთ ოთხი რამ სათქმელი დალმა ჩემს არხებამი, ღ ესლაც მესუთე მდგა ენასუდ; ლამის ესეც უბრალოდ წამისდეს». — «სთქვი მოკლედ ღ ცხადად. მე ვერ მოვითმენ, თუ შენ შენებურად გააჭიანურებ». — «მე მინდოდა მომესსენებინა თქვენთვის, ბატონო, რომ ჩემის ჭკუით ამ უდაბურ მინდერებსუდ სეტყებით ჩვენ ბევრს ვერას მოვიკებთ, რადგან ჩვენ აქ ბევრი მოვითმინეთ, მაგრამ ვერაფერი გამოსავალი ვი ვერა ვნახეთრა. ამის გამო ჩვენ აქ ვიდევ ბევრს ვეულით ღ არც ღვანლს შე-იმოხავს თქვენი მოწყალეება ღ ბევრს შევიწროებასაც მოვითმენთ — ეს არც თქვენი სურვილის აღსრულება იქნება ღ არც ღირსება თქვენის მკლავისთვის. ამის გამო მე მგონია (თუ თქვენ წინააღმდეგო არა ბმანდებით) უკეთესი იქნებოდა, რომ ჩვენ შევხეულიყავით ვინმე კაროლისა ანუ

*) მელანსოლია — სულთ დაკრძალმა, მოშეკვა; მუდამი მოწყენილობა.

ზრინციხის სამსახურში, რომელიც ეომებოდა ვინმე სსვა ქვეყანაში სამსახურში თქვენ აჩვენებდით თქვენს დიდს ძალას, ასირებულ მამაცობას და ჩინებულ ჭკუას. როცა გიცნობდა თქვენ ზრინციხის ვერცხლი ამ ღირსების მექონედ, დაგვაჯილდოებდა ორივეს და აგვაკვებდა სანუქრებით, რისაც ვინ იქნებოდა ღირსი. იქ აგრეთვე ისეთი ვინმეც მოიპოვებოდა, რომელიც ამბად აღწერდა თქვენს ღვაწლებს, ჩამომავლობის სასსოკრად. ჩემ ღვაწლებზედ არას მოგასსენებთ, რადგან საჭურველთ-მტკირთველის ღვაწლები ზევით სარისსამიდის ვერ ავლენ. მაგრამ, რადგან გამიგონია, რომ უწინდელ რაინდობას ქქონია ჩვეულებად საჭურველთ-მტკირთველების მოსსენებაც, ამის გამო მეც იმედი მაქვს. რომ ჩემ სასუელსაც არ დაივიწყებინო. — შენ ცუდად არა ხვია, ჩემო სანსო, მიუგო დონ-კისოტმა: — მაგრამ მე ვერ უნდა დავიარო მრავალი ქვეყნები და უკვლად მოვიპოვებო ფათურაკებითა და ჩემის ღვაწლებით, რომ ამ გვარად შევიქმნე გამოჩენილ რაინდად და მიცნობდეს ის დიდი მონარქი, *) რომელთანაც მოვიწადინებ სამსახურს. უნდა ისე გავითქვა ვერ სასული, რომ ვინიცობას ქალაქში შევიდე სადმე, ბიჭები წინ-ღუგან მომდევდნენ და ჭევიროდნენ: აი ეს არის მზის რაინდიო, ან გველა-მანისო, ან კიდევ სსვა რამ სასულს მეძანდნენ, რომელსაც მე დამარქმევინ რამე უდიდესი ღვაწლის გამო. მაშინ იტყვიან ეს ის რაინდიო, რომელმაც ჭიდაობაში ფალავანი ანუ დევი ბროკაბრონო მოკვლათ, ის არისო, რომელმაც გააუქმა დიდი სნის ვადო-ქრობა სმარსეთის მამ-ლეჩისა, რომელიც იყო მოჯადოებულნი ცნა ანა წელიწადი. ამ გვარად ერთი მეორეს გადასცემს ჩემ დიდებას და ღვაწლებს და ბიჭების უვირილზედ და გიჟინაზედ გადმოისედავს ფანჯრიდამ იმ ქვეყნის მიუგე, ან სელმწიფე; როცა დამინასავს და მიცნობს იარაღით, ან ფარის ნიშნით, მაშინ დაიუვირებს სმა ძალდა: ჩემო რაინდო! უკვლანი, ვინც სართ ჩემ სასახლეში, გამოეგებნით ამ საუკეთესო რაინდს, რომელიც მობძანდება აქეთ! ამ ბძანების გამო უკვლანი გამოეგებებიან, და თვით მიუგე გი სასუკარ გიბეძდის ჩამოვა, მომესკვას და დამიწებს კოცნას და ამბობებს; მერე დამიჭერს სულს და წამიუვანს თავის მეუღლის საწოლში, სადაც იქნება აგრეთვე იმისი ქალიც, ინფანტა, მშვენიერი ჭაწული, რომლის ბადალიც ძველად მოიძებნება მოუღ

*) მონარქი — მიუგე, თვით მშვერობელი.

ქვეყანაზედ. ინფანტა მწროაფელ შემომხედავს, სოლომონისა და
 ერთი ერთმანერთს ვეკვესებით რაღაც ღვთაებრივად და შეცნობად. მე-
 რე უჩუბურად როგორღაც ორნივ გაკეპებით სიყვარულის ბაღში, ორ-
 ნივ დავიწყებთ ერთმანერთზედ ახერახს, რადგან ვერ გამოუცხადებთ
 ერთმანერთ ჩვენს გრძნობას და სიყვარულს. შემდეგ, უკვლედა,
 წაძიევანს ჩემთვის მშვენივრად მომზადებულ ოთახში, სადაც მომხსნიან
 ფარ-სმალ-აბჯანს და შემომსვენ მეთვისა სმარებულ ძოწუელში და მძინ
 ფარ-სმალ-აბჯანში მე უფრო მშვენივრად ვეკვესები. დამე რომ დადგე-
 ბა—მიმიწვევენ მეთვის სუფრაზედ სავსემოდ; ჩემს ახლოს იხსდებაან
 მეფე თავის მეუღლით და ინფანტა, რომელსაც ავარულად დაუწყებთ ყუ-
 რებას და მთელ ვასმისაც ისე გაგატარებ, რომ ერთი ლეჟია არ ავი-
 ღლა ზირში:—ის ისე მშვენივრი აქნება, რომ იმის ყურებაც გარკა გა-
 ძღობს ჩემს სტომაქს. ისიც ჩემსავით მოიქცევა: არც ის მიერთებენ
 ბევრს და სულ მე მიუურებს, და ისეთისავე კეთილგონიერებით, რო-
 გორც მე, რადგან, სიკეთაც გითხარი, ისეთი გონიერი ქაღწული არის,
 რომ თავის ქვევით არ ააღებინებს კვლავ თავის უმანკობაზედ. როდუ-
 ხაც ავადგებით ვასმადგან, უფროვ შემოვა დაწმარს ერთი მხინჯი
 ქონდრის-განი, ამას მოწვევს უკან მშვენივრი ქაღწული, რომელსაც მარ-
 ჟანივ და მარცხნივ მოწვევებინ ორი უზარ-მარცხი ფაღანები; ეს ქალი
 გამოგვიცხადებს ერთს ფათურაკს, რომელიც არის მოგონილი ერთი
 ძველებური მეცნიერისგან და გვეტყვის, რომ ვინც ამ ფათურაკს რი-
 გახად აღასრულებს, ის აქნება უზირველესი რაინდი მთელს ქვეყანა-
 ზედ». მეფე მწროაფელს უმანებს თავის რაინდებს ამ ფათურაკში თავი-
 ანთი ძალის გამოცდას, მაგრამ კურავინ ვერ შემომსავს ღვაწლს, გარდა
 სტუმარი რაინდისა, ესე იგი ჩემ გარდა, და ამით გაკამრავლებ ჩემს
 დიდებას და გაკასარებ ინფანტას, რომელიც დაწმარება ძალიან მადრიელი
 თავის თავისა, რომ, თავის ჭკუა და გონება დაამარა იმ კაცზედ, რო-
 ძელიც უოფილა ეს ოდენი ღირსების ზატრახნი. მაგრამ ყველას ის
 ეძვრებინება, რომ ის მეფე, ან ზირინტი, ან ვინც უნდა იყოს, იომებს
 ვინმე თავის ტოლ სულმწიფესთან, და მე, იმის სტუმარი რაინდი, ვო-
 სოვ იმს, (როცა გაკვესები იმის დაწმარებაში), რომ მომცეს ნება ჩემის
 შექლებსამებრ შევეწიო იმ ომში. რასაკვირველია, მეფე, თუ სულმწიფე
 ხისარულით მიიღებს ამ შეწვენას და მეც სდილობიანად ვაცოცხებ იმს
 სულზედ იმ წყალობისთვის, რომელიც მეწმება ამით მისგან მონიჭებუ-

და. იმავე დამეს მე გამოვეთხოვები ინფანტას იმ მოაჯირიდაც, რომელიც არის იმის სწოლის წინ; ამ მოაჯირიდაცვე გვექნება ჩვენი მრავალჯერ ბასი და მიჯნურობა იმ ფრეილინას შემწეობით, რომელიც არა ოდეს არ გამსულ იმას. მე დავიწეებ ოხვრას, ინფანტას გული შეუღონდება და ფრეილინაც გაიჭტევა წელისათვის და ძლიან შეწუსდება გათენებასად: რასაკვირველია იმისთვის დიდ რამეს შეადგენს თავის მძინებელი ქალის პატრონისება და არ იძება, რომ ჩვენი ერთმანეთთან ყოფნა იყოს გააშვარებელი. ბოლოს ინფანტა მოვა განებასად და მოაჯირ გარეთ გამოამწოდავს თავის მშენიერ სულებს სავადაცად; მეც ვაკოცებ ათასჯერ და ცაბას ჩემის ცრემლით. შემდეგ დავდებთ პირობას, თუ როგორ შევიტოთ ერთმანეთის აშმაკი—ბუდნიერი თუ უბედური, და მშინ პრინციესს მთხოვს, რომ როგორც იყოს ჩქარა დაუბრუნდე და მოლოდინით არ გადაუღიო გული. მე რასაკვირველია მრავალი იფიცით აღუთქვამ იმას ჩქარა დაბრუნებას და კიდევ რამდენჯერმე ვაკოცებ სულხად და ისეთის გრძნობით გამოვეთხოვები, რომ თითქოს სრულებით ვეთხოვები ამ ქვეყნას. შემდეგ წავალ ჩემ ოთახში, დაწვები ჩემს სწოლხად, მაგრამ მწუსარების გამო არ დამძინება, რადგან მესლოკება, რომ უნდა გაემორდე იმას, ვისი განშორება მიხანს სიკვდილად; გათენდება თუ არა შევალ დარბაზს, რომ გამოვესაღმო შევეს თავის მუღლით და ინფანტასაც. შესვლის უძალ ვნასავ მსოლოდ შევეს თავის მუღლით და ესენი გამომიცხადებენ, რომ ინფანტა შეუძლოთ არისო და ვერას გნით ვერ მიგიღებსო. რასაკვირველია მე მძინვე მივსვდები, რომ ინფანტას შეუძლოების მიზეზი არის ჩემი განშორება. ეს ჩემთვის დამიკოდავს გულს, და მე ძლივს შევიძგრებ ჩემ გრძნობას. ფრეილინა, ჩვენი შუამავალი, ამ დროს იქ იქნება, ყოველივეს წინასვს და შემატყობს და, რასაკვირველია, წავა და უძმობს თავის მძინებელ ინფანტას. ეს დაქვდება იმას დიდად მწუსარე და ეტყვის, რომ ძლიან მდონებს უცოდინარობაო: თუ ვინ არის ჩემი რაინდი, მეფის სამომავლობისა არის, თუ არაო. ფრეილინა დაარწმუნებს, რომ იმ სდილობასა, კეთილშობილუბას და ვაჟვანობას, რის პატრონიც არის თქვენი რაინდი, ვერ იშენებს სსვა, თუ არ დიდი მეფის სამომავლობისაო. დადონებული ინფანტა გულს მოიბრუნებს ამგვარი თავის გამდღას დაარწმუნებასად და ძველებურად მოიღვსენს, რომ იქვე არ ხილოს იმის მშობლებმა, და მესამე დღეს გაოკა თავის ოთახიდან. ამასობაში მე ვაკვირვარები უკვე სლომრად

დაკმარეს შეეის მტერთა, მრავალ ქალაქებს დაიპყრობ, მრავალ ჩხუ-
ბებს მოვიკებ, მერე დაგზრუნდები მების სასახლეში, ვნასავ ჩემ მიკზნურს
იმ აღაგას, სადაც გამოკეთსოვე, ჭ ჰირობას დაუდებ, რომ ვსთხო-
ვა შეეის მისი სული ჩემი ღვაწლების ვიღღოდ. შეეე, რასაკვი-
რველია, უარს შეტყვის, რადგან არ ეცოდინება თუ სასიძო რაინდი
რა ჩამომავლობისა ვიქნები. ხომ ასე მოხდება, მაგრამ არ და-
კსდეე ამას; მოტატებით, ან სსვა რაიმე ოსტატობით გავსდი ინფა-
სტას ჩემ ცოლად, ჭ შეეე როცა შეიტყობს ამას, შეწუსების მაგი-
ვრად დიდ ხომოვნებაში შევა, რადგან იმასაც გაიკებს, რომ იმის სიდე
არის დიდი შეეის ჩამომავლობისა, — ის კი არ ვიცი რომელი სამეფოდამ,
რადგან ის სამეფო მგანი კარტასედ არ იბოკება. შემდგომ შეეე მო-
კვდება, ინფანტა მიიღებს შემკვიდრებას თავის მამის სამეფოსედ ჭ,
მაშასადამე, რაღა გავგერძელო, მე, რაინდი, შევიქნები შეეედ. ამა მ-
შინ მომთხოვან საჭურველთ-მტვირთველმაც ჭ სსკამც, ვინც კი ამ
ამაღლებში მშეკლოდნენ, ვიღღოები. მაშინ მე შეერთავ ჩემ საჭურვე-
ლთ-მტვირთველს ერთ-ერთ დარბაზ-ქალბატონს, — რაღა ერთ-ერთს, —
იმას, რომელიც მე ჭ ინფანტას შუამავალი იყო ჭ რომელიც არის
ფრიად საჩინო გერცოგის ქალი.

ჴო, მაგას კი კარგა ბძახებთ! შექვირა ხანჩომ, — ამას შეტსაც
არასა ეთსოვთ. მე ამასედ შეტს აღარას ვიფიქრებ ჭ იმედიცა მაქვს,
რომ ყოველიფერი აღსრულდება, რადგან თქვენ მოწყაღებას ქქიან «მო-
ქურეშული შესედულობის რაინდი». — ეტვი ნურაფერსედ ვექნება: რაც
რამ გითხარი ასღა, ხწოედ ამ სახით ჭ ამ საშუალებით მისწევდნენ
ხოდმე უწინდელი რაინდები კოროლისა ანუ იმპერატორის საჩისსამდე.
ასღა ისღა გვაკლია ჩვენ, რომ შევიტყოთ, თუ რომელი შეეე იბრძვის
ღ ღამაში ქალი ქუავს, თუ არა? მაგრამ ჩვენ ჯერ ბეკრი დრო გვაქვს
მცის შეტყობისთვის, რადგან, როგორც მითქვამს მრავალჯერ შენთვის,
ჯერ უნდა მრავალი ღვაწლით შევიძოსო დიდება ჭ მერე ვიასლო ვი-
სმე დიდ შეეეს. ამასთან ერთი რამეც გვაკლია ჩვენ: ვსთქვათ, რომ მე
ჩემის ღვაწლით მოვიპოვე დიდება ჭ ისეთი შეეეც გამოჩნდა, რომე-
ღსაც ომი აქვს ვისთანმე ჭ ამასთან ღამაში ქალის ბატონიღ არის;
ის როგორღა მოვასერსოთ, რომ მე გამოვჩნდე შეეის ჩამომავალი, ან
იმპერატორის ბიძის შეილის შეილი მანც. შეეე, რასაკვირველია, არ მო-
მთხოვებს ქალს, მანამ ნამდეღ ცნობას არ მოჭკრებს ჩემ ჩამომავლო-

ბაზედ ღ არ შეიტყობს, რომ მე ნამდვილი სათესავი ვარ, მეფისა, ან იმპერატორისა, — თუძცა უ ამისოდაც ღირსი ვიქნები ჩემი ღვაწლებიან გამო იმის სიძობისა. ამის გამო მე ვშიშობ, ვაი თუ ჩემ ვიშსედ ნამდვილი ცნობები ვერსად იზოვნონ ღ მეც ფუჭად ჩამიარონ ჩემმა ღვაწლებმა. რასაკვირველია, მე ვარ აზნაური, გამოჩენილის ჩამომავლობისა, დიდი მამულის მატონი ღ ბარაქიანი, ამასთან ის უფლებაცა მაქვს, რომ ჩემ გამუშატიურებულს სუთასი სუელდი წავართო *). იქნება ესეც მოსდეს, რომ ბრძენმა, რომელიც ჩემსედ მოთხრობას დასწერს, ისე მოასერსოს საქმე, რომ ჩემი გვარი გამოიყვანოს ვინმე მეფის ჩამომავლობიდან, თუგინდ მესუთე თაობიდანაც იყოს, რა უშავს... იქნება არ იცი, სანსო, რომ ქვეყანასედ არის ორგვარი ჩამომავლობა; ერთ გვარი ჩამომავლობა იწყობა მეფეებისგან ღ ბრინცებისგან ღ დროსა ღ თაობის განმავლობით უფროა ღ უფრო მცირდება; ხოლო მეორე იწყობა უბრალო კაცისგან ღ სსვა ღ სსვა შემთსვევის გამო მისწებს გამოჩენილ სარისსამდე. აქედამ ის განსსვაკება, რომ ერთი ჰკარგავს იმას, რაც უწინ ჰქონდათ ღ მეორენი კი იკებენ, რაც არა ჰქონათ უწინ. მამსადამე ძალიან შესაძლებელია, რომ ჩემი გვარი აღმოჩნდეს დიდ ღ შესანიშნავ გვარად, — ამით დაკმაყოფილდება ჩემი მომავალი სიმძრო. მაგრამ, თუნდა რომ არც კი დაკმაყოფილდეს მეფე ჩემ შთამომავლობასედ, მაინც ფიქრი არ არის: ინფანტა უეჭველია ისე შემოიყვარეს, რომ არ დაჰსვლავს მამის უარს, აღმითქვამს ჰმობას ღ მეფობას, თუნდ დარწმუნებულაც იყოს, რომ მე ერთი უკანასკნელი მუშის შვილი ვარ. თუნდ ესეც არ იყოს, განა ვერ მოვიტაცებ ღ ვერ გავაქნებ სსცა ჩემი ნება იქნება, ღ იმ დროებამდის ვერ დავმდღავ სადმე, მანამ მამის წყრომას არ მოსპობს დრო, ან სიკვდილი». — «მართლა, მოგონებასედ უნდა მოგასსენოთ, დაუძტა სანსომ, რომ შოგი უსინიდისონი ამბობენ: სსცა ძალა გასტროს, იქ მატროსსებას ნუ დაჰსარყავო. ან არა — უფრო კარგი: ესო სედ გავლას ღ ბატონების თავის განტერს, არა სჯობია ღობესედ გადავიაროთ? ამას იმასედ მოგასსენებთ, რომ ვინიცობაა

*) მკელი ისმანიური კანონით ვინც აზნაურს უშატიურებას მიყენებდა, იმას წაართმევდნენ ხოლმე გაუშატიურებულის სასარგებლოდ სუთას სუელდს (წერილი ფუელი) ღ უბრალო კაცის გაუშატიურებასედ იყო ვარობა ხამსი სუელდი.

თუ უფალი შეეყ, სიამშირ თქვენის მოწყალებიან, გაუსიანდეს და არ მოგცესო ცოლად უფალი ინფანტა, მაშინ სსვა აღარა ეშველებარა, უნდა მოვიტაცოთ და წავეყვანოთ სადმე დრომდის, როგორც თქვენს ბძანებლით წელან. მაგრამ ვაი ეს არის, რომ მანამ შერიგება არ მოგინდებათ თქვენ სიამშირთან და არ მიიღებთ ცოლის მშითვეში იმის სამეფოს, — თქვენს საჭურველთ-მტვირთველს უნდა კრიჭოს კბილები ჯილდოს მოლოდინში. ჭო, კარგი კიდევე, თუ ფრეილინა-მაჭანკალი, საჭურველთ-მტვირთველის საცოლო, ინფანტას გამოაქვეყნა; მაშინ კიდევე შეიძლება გაუძლოს კანმა მწუხარებას და ელოდოს ზეციურ ჯილდოს... მე მგონია, რომ თქვენ თქვენს საჭურველთ-მტვირთველს მაშინვე დაუნიშნავთ ფრეილინას ნამდვილ კანონიერ ცოლად? — «მე ამაზედ წინააღმდეგი არსად არ წამიკითხავს, მიუგო დონ-კისოტმა. — «მაშ მიყენდით ღმერთს, სთქვა სანსომ, და შეუდგეთ საქმეს». — «ღმერთმა ჭქნას, სთქვა დონ-კისოტმა, რომ ყოველივე იხე მოხდეს, როგორც მე მსურს და შენ გსურს, ჩემო სანსო, — დეე წათლასებმა შორიდგან დაგვანტრონი». — «თავს სება უფლისა! შექვეყნა სანსომ: — მე ძველი ქრისტიანებთან ვარ: გრათობაც რომ მივიღო — იმასაც დავეყრდები». — «დასვერდები ვი არა, მეტიც მოგივა, უთხრა დონ-კისოტმა. თუგინდ რომ გრათობაც არ მიიღო, თეჭრი არ არის; როცა მე შეეყ შევიქნები, მაშინ ადვილად მოგცემ ახსნარობას, მაშინ ბევრი ჯათა აღარ მოგინდება იმის მოძობებაზედ, ან სუიდავზედ. ჭაიგიდი! მოგცემ, ჯანი გაჭკარდეს, გრათობას, — მაშინ შენ აუცილებელად რაინდი უნდა შეიქნე; სოგიერთი ბევრს რამეს იტყვის, მაგრამ შენ ყურსაც სუ უგდებ... შენ უყურე, რომ თქვენო ბრწყინვალეებს გუძსდენენ!... ის ჭარამშინდაები!...» — «მითომ რაზედ ბძანებთ მაგას? განა ვერ ვიშნევე ბრწყინვალეებს? — «ბრწყინვალეს ვი არა, შექნიშნა დონ-კისოტმა, უნდა ბრწყინვალეებს სთქვა» — «თუ გინდ ბრწყინვალეებს იყო, მიუგო სანსომ, მანც კიდევე მოგასხეხებთ, რომ არაოდეს არ დავამსობ ჩემ ღირსებას, ოღონდ ვი ღმერთმა ძლიარსობს რამე; მე ერთსელ ერთი მონასტრის დარაჯად გასლდი, და ისე მისდებოდა დარაჯის ტანისამოსი, ღმერთს გუფიცებით, რომ ყველა იმასდა: რა ბიჭია! ამ მონასტრის შეკანდაკეთაც გამოდგებაო... ნეტა რა იქნება მაშინ, როდესაც მე მოვიართვები საკურცოგო მოწყურეში, ოქროსა და თვალ-მარგალიტში რომ მოვიკმაზები უნდა ჭვეუნელი გრათივით? მე მგონია ახი დღის სავალიდამ წამოვლენ ჩემ სანასკად».

• შენ მამინ, რასაკვირველია, უოხად ბიჭს ეგვანები, უთხრა დონ-კისოტმა, მაგრამ ხაქმე ის არის, რომ შენ უნდა იმდამდე მოიპარებო. — წყნარად დადგან ცოტა აწეწილი ჭ ულამაზო გაჭებს, — ორ დღეში ერთსულ მანინ, მამინ უკველად ორი თოფის სროლასკედ შეგატყობენ რა თანამდე-ბობინაც ჭყოფილხარ უწინა. — მითომ რა უშავს, მიუგო სანსომ, წლო-ბით დაგიჭერ დალაქს ჭ სულ ჩემ სახლში ვიყოლიებ; თუ საჭირო იქნება, სხვაგანაც გავიყოლებ უკან, როგორც დიდი ბატონები გაიყოლე-ბენ სოლმე შევინიბებს. — რა იცი, რომ დიდი ბატონები შევინიბებს გაი-ყოლებენ სოლმე, ჭკითხს დონ-კისოტმა? — ძმაგას ასლავ მოგასსენებთ, მიუგო სანსომ: — ერთსულ ჩემ ბიჭობაში როგორცაღ გასლდი ქალაქში ჭ ერთ თვესა ჭ ერთ დღეს დავრჩი იქ. ვხასკე, ერთი შატარა ტახის ბატონი ვინმე დასვირნობდა, ამას უკან ერთი ცსენოსანი გაცი დასდე-ვდა ჭ სითაც ის ბატონი შებრუნდებოდა, იქით ის ცსენიანი — თითქოს იმის გუდიო; მე გამივირდა ეს ჭ კვითხე იქ მყოფეთ, ეს ცსენოსანი რატომ არ გაასწრობს, ან გვერდსკედ არ მოუდგება მეთქი. იმათ მით-სრეს, რომ ეს ამ დიდი გაციის შევინიბეო, ჭ აჭურვი ჩვეულება ისეთიო რომ დიდი გაციები თავის შევინიბებს ესე თან ათრეკენო. მხაქეთ არის, რაც ვიცი ეს ჩვეულება დიდ-გაციებისა ჭ სულ არ დამგოწყებია. — მძრ-თალი ხარ, უთხრა დონ-კისოტმა, — ამისთვის შეგიძლიან შენი დალა-ქიც უკან იდეკნო. ჩვეულებისნი ვველა ერთად არ დაბადებულან ქვეყანა-სკედ, არამედ სხვა-ღ-სხვა დროს არიან შემოალებულნი; შენც ამისგამო ზირველი გრავი იქნები, რომელიც შევინიბებს მავიურად დალაქს იდეკ-ნებ უკან. ამასთან წვერის მოპარსვა უფრო დიდ ერთგულებას ითხოვს, ვიდრე ცსენის შეკანმა. — დალაქსკედ ვი მე ვიზრუნავ, სთქვა სანსომ, მაგრამ თქვენ გთხოვთ ეცადოთ ჩქარა გაჭხდეთ მუვე, რომ მეც გრავო-ბა მიბოძოთ. — ძმაგასც მოკვეწრობით, მიუგო დონ-კისოტმა ჭ, აი-ლო რა თავი მღლა, დანისას ის, რასკედც შემდგომ თავში გიამბობთ.

თავი 22.

ამბავი იმა სკედ, რომ დონ-კისოტმა უბოძა თავის უფლებას მრავალ უბედურებს, რომელთაც მი-ერეკებოდნენ იქით, საითაც იმათ არა უხრდათ წასკლა თავის ნებით.

ხიდ-ხამედ-ბენესელი, არაბეთისა ჭ ლამინის ისტორიკოსი, თავის მშენიერ, მკვერ-მეტყველებითს, მშვიდ, სანაიმოვნო და გამოჩენილ

მოთხოვნაში გვიამბობს, რომ, როდესაც გრძელი ბასი დონ-გინოტა ღამისხელისა და ამას საჭურველთ-მტკივროვების სახისი დახლოვდება, რაინდმა მიღწა აიღო თავი და დაინახა გზაზედ, სადაც თითონ მიდიდნენ, თორმეტამდის მომავალი გაცი, ვისრებით მიბმულნი ერთ მსხვილ ჯაჭვზედ იმ გვარად, როგორც ჩვენ ავასსამთ ხოლმე კრიალასანს; ამასთან იმათ სკლებიც შებოროვილებული ქქიანდათ. იმათ მოსდევდნენ ორი ცხენოსანი თოფიანები და ორიც ქვეითი გაცი შუბებით და სმლუბით. სახსომ რომ დაინახა ესენი, სთქვა: «ეს უთუოდ მადნას სათსრულად არიან დასწავლები და გალერაზედ *) მიქეცსთ». — «როგორ თუ მიქეცსთ? ქეითსა დონ-გინოტმა. განა შესაძლებელია, რომ კაროდმა ძალით წაუეკანინოს ვინმე მადნის სათსრულად?» — «მე სომ ძაგას არ მოგასსენებ, მიუგო სახსომ: — ეს ის სალხი გასლავს, რომელიც დანამუღობის გამო დაუსწავთ მადნის სათსრულად». — «რაც უნდა იყო, უთხრა დონ-გინოტმა, მაინც ეს სალხი ძალ-დატანებით მიდის და არა თავის სებით». — «რასაკვირველია», მიუგო სახსომ. — «მაშასადამე, გაგრძელა რაინდმა, აქ მე უნდა ავასრულო ჩემი აუცილებელი ვალი: უნდა შევმუსრო ძაღადობა და შევიწროება დაგრდომილთა». — «ნუ გავიწყდებათ, ბატონო, მიუგო სახსომ, რომ მართლ-მსაჯულება არც ძაღადობს და არც ვისმე შეავიწროებს უსამართლოდ, არამედ ყველას განსჯის და დანამუღობისთვის სასჯელს მიაუყენებს».

ამასობაში ავასკების ასმულა მოასლოვდა ჩვენ გმირებს და დონ-გინოტმა დიდის ზდილეობით ქეითსა ერთ ცხენოსანს, თუ რა მიზეზისა, ანუ რა მიზეზებისა გამო მოქეცნდათ ეს სალხი ამ სახით? ცხენოსანმა უპასუხა, რომ ეს სალხი, ავასკობისა გამო, მეფის სამსახურის აღსასრულებლად მიგვიდის გალერაში მადნის სათსრულადო, და ამის მეტს ვერცაღას მოგასსენებ და თქვენთვისაც მეტი ცოდნა საჭირო არ არისო. «რაც უნდა იყო, დაყოლა დონ-გინოტმა, მაინც მე მხრის ყველასგან თვითვეულად შევიტეო მიზეზი იმის უბედურებისა. ამ სიტყვებს დასმინა მრავალი შეტხიერული აზრები და დილეობიანი

*) გალერა — თვით უსასტიკესი სასჯელი ადგილი, სადაც ქეზანთან დიდ დამსამკვე ავასკებს, საფრანგეთში და სხვა შუა-ქვეყნის ზღვასთან მდებარე სასელმწიფოებში, სადაც გალერას იხივე შიშგნელობა აქვს, როგორც ჩვენში ციშირს, კატორგას. —

თხოვნა, ასე რომ მეორე ცხენოსანმა უთხრა: «თუმცა ჩვენ გვაქვს თან
 ამათი სია, სადაც ვკვლავს საქმე და სასჯელი თვითვე უნდა არის მოხ-
 სენებული, მაგრამ, რადგან დრო არა გვაქვს, რომ დავდგეთ და წავიკით-
 ხოთ, ამის გამო, თუ გნებავსთ, მიასლოვადით და თვითონ გამოვიტო-
 ხეთ ვკვლავს, რაც გსურსთ. უპოვებელი ვკვლავს გეტყვისთ თავიანთ საქ-
 მეს, რადგან ეს ისეთი სახისა, რომელსაც, როგორც საქმით უყვარს
 ჭარბობა, ისე საამბობლადაც არ დაქსარდება.»

ამ ნება დართვის შემდეგ, (რომელსაც ბერს არ დაქვლავს ჩვენა
 დონ-ვისოტი, თუ ცხენოსანი ჭკუით არ მოქცეულიყო), მიასლოვად ავა-
 წაკებს და ჭკითსა პირველს მათგანს, თუ რა შეტოდებისა გამო მიდის
 ამ სახით? — იმიტომ, ბატონო, უმასუსა იმან, რომ მე ვიყავ შევეარე-
 ბული. — მხოლოდ მაგისთვის? დაატანა დონ-ვისოტმა. მიჯნურობის-
 თვის რომ გალერაში ჭკვანინდენ, მამ აქამდის ჩემი თავი ოცჯერ
 უნდა გამძარცვიო იქ! — თქვენ როგორც მიჯნური გგონიათ, ჩემი
 მიჯნური იმ გვარი არ იყო, სთქვა ავასტამ: — მე შევიყვარე საშინლად
 ერთი ბოხჩა სარტენი, და ისე ჩავეკონე, რომ აქამდისაც კერავინ გამა-
 შორებდა იმან, თუ მართლ-მსაჯულებას ძალით არ წაერთო ჩემთვის.
 ყელ მომასწრეს და ამისგან მოწმები საჭირონი აღარ იყვნენ; საქმე
 ისე გაათავებს, რომ მე ასე ჯონი მომარტყეს ბუტებში და მისამატად
 სამიწლის ჯამაგირი დამინიშეს, — სხვა კი არაფერი არა ეოთილა რა.
 — რა ჯამაგირი? — ჭკითსა დონ-ვისოტმა. — ესამ წელიწადს უნდა მა-
 სვან და მატამან გალერაში, მიუგო ქურდმა, რომელიც იწებოდა ოცდა
 ოთხი წლის ბიჭი და იყო პეტრავიტის მცხოვრები. დონ-ვისოტმა
 ჭკითსა კვლავდ მეორეს თავის უბედურების მიხედა, მაგრამ იმან ერთი
 სიტყვაც არ უმასუსა; ის იყო ძალიან დაღონებული და დაფიქრებული.
 იმის მაგივრად უმასუსა პირველმა: «ამას, ბატონო, ეს ეოთა იმიტომ
 დაემართა, რომ ბუღბუღის ხმაზედ მღეროდა, ესე იგი მოსაგრავე და
 მოძიერალი განდდა.» — ეს რაღასა ჭინძავს?! ნუ თუ სახანდრებსაც
 ჭკვანინან გალერებში? — დიას, ბატონო, მიუგო საგაღერომ, — ვკვლავ-
 ზედ უარესია სახანდრობა და მესაგრავობა — გამწარებისაგან. — არა, მე

ბევრჯერ კამიგონია უწინ, რომ ვინც თავის უბედურებას დაქმდებოდა — ის ქების ღირსია». — აქ სულ სხვანაირად იქცევიან, მიუგო სავალერომ, — აქ ვინც ერთსეულ დაიღლინებს, იმან შთელი თავის სიტყვასეულ უნდა იტყვოს». — «მე მაგისი არა მყუერება-რა», სთქვა დონ-ვიხოტმა. ერთმა მოდარაჟკეთაგანმა უთხრა რაინდს: «უფ. რაინდო, გამწარებისაგან სიმღერა ამ პატროსანი საღისის ენაზედ ჰნიშნავს ჯაჯაში *) გამოტყსას. ეს ცოდვილი სტანჟეს ღ ისე გამოტყეს, რომ იმარავდა საქონელს, ღ ამ დანაშაულობისთვის გავსაწესეს ექვსი წლით გაღერაში; ამას გარდა ბეჭეპსედაც თრანა ჯოსი დაუთვალეს. ეს სულ ესე დაღერეპილი ღ დაღონებული დადის, რადგან თავის ამსნაკები დასტინიან ამას იმაზედ, რომ გამოტყდა ღ სულ «არა» არ იმასა. ესენი მოგასწენებენ, რომ «არა»-ში იმდენი ასოა, რამდენიც «ღ ი ა ს»-ში, ღ ამტკიცებენ, ვითომ დიდი ბედნიერებაა დამნაშავესთვის, თუ იმის სიკვდილისა ღ სიტყვასლის მიზეზი თავისივე ენაა, ღ არა მოწმები. მე მგონია, რომ ესენი თითქმის მართლები არიან». — «მეც კერე მგონია, მიუგო დონ-ვიხოტმა, ღ მისალოვდა რა მესამეს, ჰკითხა ისივე, რაც შირველ თრს. ამან ძალიან ჩქარა ღ თამამად უმასუს: «მე მივდივარ გაღერის ჰეყანაში სუთის წლის ვადით, იმ მიზეზის გამო, რომ ჩემ ქისას ერთსეულ შემოაკლდა ათი ოქრო». — «მე სისარულით მივეცემდი ათ ოქროს თქვენი გულისათვის, თუ გი შეიძლებაოდა თქვენი დასსნა ამ უბედურებისაგან». — «კეთილი ბძანებულსარ, ბატონო, მიუგო სავალერომ, მგრამ ჩვენ მანც არა მოგკმატება რა მათ: ასლა რაღას ვაწხეც ოქროებს, თუ გი კვლარ ვიშოვი, რაც მეჭირება. მე რომ თავის დროს მქონდა ის თცი ოქრო, თქვენ რომ ბძანებთ, ჩემი გოჭი აღზურედ დაჟდებოდა: მოსეულს კაღამს დაუთერავდი, მდივანბეკსაც ისე გაურბებდი ტვინს, რომ ესლა აქ გი არ მივეუბოდი ამათ მეტებრისავით, ვინცის ზოგოდოკერის მინდორს იქით ვაქსებოდი გაცილებული; მგრამ ღმერთი მოწვალა! მოთმინება ღ ჩემი ჯანი!» დონ-ვიხოტი მიუბრუნდა კვლავ მეოთხეს, რომელიც იყო დაწბანისეულის შესეღულობისა, ჰკლარა ღ სსს-რტელემდის წიკრის პატრონი. ამან რომ მოისმინა დონ-ვიხოტის კითხვა, მორე სავალერომ უმასუს: «ეს დაწბანისელი კაცი გა-

*) ჯ ა ჯ ა არის ტანჟვით გამოვითხვა რამე დანაშაულობისა, რაც ნებით არ გამოტყდება დამნაშავე.

ხლავსთ ხუთი წლით გაგზავნილი გაღერაში, რადგან ერთ-
 ხელ ამან ჭლავის ქუჩებში სასაღვთოდ გაიხიარებოდა. — იეს
 მე მეონი იმას ჭინისავს, შემოეწავს სასწო, რომ ეგ ყოფილა სასიონ-
 სვილა ბომსედ გაგრული. — სწორედ, მიუგო სავაღერამ: — სოლო ამის
 დანაშაულობაც ის არის, რომ ეს იყო მკანკალი სხვა-ღ-სხვა საიდუმ-
 ლო საქმეებში, რასაკვირველია, სიყვარულშიაც, რადგან ესეც საიდუმლო
 საქმეა. ამასთან გიდევე მკითხავობსა და ვადონობსა სწამობდნენ. —
 «მკითხავობს გი რომ არ გამოარეულიყო აქ, სთქვა დონ-ვისოტმა, მაშინ
 სიყვარულის მკანკალობისთვის არათუ უნდა დაეხვეწათ და მუშად გაე-
 გზავნათ გაღერაში, არამედ მიუღია გაღერის გენერლობა უნდა ებო-
 ძებინათ. უნდა იცოდეთ, რომ სიყვარულის შესასებ მკანკალობას ვეველ
 ვერ ახსრულებს და ვეველ ვერ მიენდობა. ის ითხოვს კეთილ-გონიერებას
 და სიმშვიდეს და არის ერთი უსაჭიროესი თანამდებობა ვეველ განათლე-
 ბულ საზოგადოებისთვის. ჩემს ჭკუით ასე უნდა იყოს, რომ მკანკ-
 ლობას ვარგი ჩამომავლობის გაცემს ამდეგდნენ და ამასთან ვეველ მკან-
 კალს უნდა ჭეკანდეს უფროსი, მეთვალყურე, ანუ გამოცდელი; აგ-
 რეთვე ერთხელ სამუდამოდ უნდა დახდონ იმათი შტატი ანუ რიგსვი,
 თუ რამდენი უნდა იყოს, — ერთის სიტყვით მკანკალებს უნდა ისეთი
 რიგი და წესდებულესა ჭეკანდესთ, როგორც აქვთ სხვა დალალებს:
 მკანკალები, — დალალები — სულ ერთნი არიან. ამა სამუალებით მოიხ-
 პობოდა ის უბედურება, რომ მიჯნურობის მკანკალებად არიან უნიტო-
 ნი და უგუნურნი, მაგალითად, ზოგი ერთი მატანტალა ბებრუტუნებში,
 ჰევები ანუ მასხარები, უწვევრანი და გამოყვადენი და ერთის სიტყვით
 ისეთი სულელები, რომელთაც არა აქვთ გამჭრიახობა და არ იციან თვით
 საჭირო დროს როგორ მოიქცენენ: ისინი მიემსგავსებიან იმ გამოშტე-
 რებულს, რომელმაც გაყინა საჭმელი ჰირსა და თევშს შუა ჭკრით, რად-
 გან დაავიწყდა მარჯვენა ხელით სჭამდა, თუ მარცხენით. ჩემთვის მა-
 ლიან სასიამოვნო იქნებოდა გამეგრებლების ამ სავანსედ ბახნი და ჩა-
 მომეთვალა ვეველ მიხეზი, რასია გამოცე ვერ-არს კენჭის ურით აირ-
 ხილს საზოგადოებამ ჰირნი ამ გვარი საჭირო თანამდებობისთვის;
 მაგრამ აქ არ არის ადგილი ჩუმი სურვილი ავასრულო: ოდესმე მე ამ
 ახსრებს წარმოვსთქვამ იმ ჰირთან, რომელც შეიძლებს ამ ნაკლებე-
 ვანების გასწორებას. ახლაგი ამის ვიტყვი, რომ ჩემთვის ძალიან უსი-

ამაჲსათ ვსედავდჳ მათუცუბულს, ამ თუთარი თმით ჳ ამ
 ბასილურთ მსკედულობით, რომელც არის დასვილი მატანკლამბსათვის,
 ჳ იმსედ კი უფრო ვწუხვარ, რომ ეს უხადიძვრობა ხეში განქარდა,
 მამის, რომელსაც მათსრეს, რომ მკითხვიც ყოფილა, თუმიც დარწმუნ-
 ბული ვარ, რომ ქვეყანსედ არ არის იმ გვარი მკითხვობა, რომელსაც
 შექმლის გნის ნებასედ მოქმედება ისრე, როგორც ზოგიერთ თა-
 სედებს ჳტანათ. ჩვენ ვართ სრულებით თავისუფალნი ჳ არ არის
 ქვეყანსედ ისეთი ბაღასი არე მანქანება, რომელსაც შექმლის იმის დათ-
 რეულება. ხალხი ის, რასაც სხადან უბრალო ბებრეცუხები ჳ ზოგიერ-
 თი ჰლუტი ჳ ჳარაშხადები, იმაში შესდგება, რომ ალექს სელს სსვა
 ჳ სსვა შამწყალს ჳ ამით ზოგს ჳკუიდამ სცვლას, ზოგს საბოიას
 ჳგზანის, — ალბათ იმიტომ, რომ სხაქას ხადითა სეკარული არავის არის.
 ესე ატუეილეუს ქვეყანას. ავი მოგასსენეთ, არ შეიძლება არას გზით დაი-
 მარსილას გნის თავისუფლება გნისა. — ძართალს ბრძანებთ, სოქა
 მათუცუბ; თქვენ მხეს ვევიცავ. ბატალი, რომ ტუეილად მომიგონეს
 მკითხობა ჳ მანქანება; ხალხი, რომ მატანკალი ვიყავ — არ დავმალავ, ხეში
 სელობა ის გასდდათ ჳ არც ცოდვად მიმანხდა: მე ყოველთვის იმის
 ვცდილობდი, რომ ყველას გაეტარებინა დრო მსიარულად, მშვიდობიანად
 ჳ შეუძლიათებლად ეცხოვრათ, უსხებრად, უდარდელად. მგრამ მაინც ამ
 კითხვის სურვილმა არ დამიფარა იმ ადგილისაგან, სადაც ესლა მკვევარ
 ჳ საიდამაც აღარა მატანს იმედი დავბრუნდე, რადგან ხეში სხანი ჳ ავად-
 მყოფი აგებულება, ვიცი, დიდ-სისს ველარ მსხეირებენ. იმის დაწყო ტი-
 ილი სელმეორედ ჳ ისრე დაუღბო გული სხსიხს, რომ ამან გამო-
 ილა უბიდამ ოთს რეალანი მსხეთი ჳ მწუხარე მოსუცს მოწყალება მისცა.

დასკიოსტი მიუბრუნდა ახლა შედეგ ავსავს ჳ ჳკითხა აგრეთვე
 თავის დანამულობა. ამან ყველასედ მარდად ჳ თამამდ უზახუნა: იმე
 მკვევარ გაღერაში იმიტომ, რომ ახირებულად ვწეოდი ჳეიუს ოთს
 ქალთან, რომელსემაც ორი ხეში ბიმა-შვილი იყო ჳ ორი კი უცხო.
 ამ ოთხივესთან ძალან კმსიარულობდი; ამან შედეგი ის იყო, რომ გამო-
 გვივიდა რაღაც საირი ხათესობა, ისეთი ხათესობა, რომელსაც თვით
 უმეცნიერესი გენეოლოგიის *) ბრათვესორიც ვერ გაარჩევს; ამსედ დამ-

*) გ ე ნ ე ო ლ ო გ ი ა — სწავლას, რომელიც იკვლევს გვარ-ტომო-
 ბას, შთამომავლობას. აგრეთვე გვაროვნობას, ხამომავლობას.

ბრალეს დანამუღლავს, & რადგანაც არც შეიძლება შეკანდა ვისმე, & არც იფი-
ლი — ვამბობდა: ვაი თუ თავი გამკვდებიანს შეთქვი; მაგრამ მადლოვან
დმერთს: ეჭვი წელიწადი გადურბაში მუშაობა მკემარეს. მე ვერ ასაღ-
განდა ვარ, წუთი ხოთველიც დადისნს იქნება ვიდრე, მისხსადმე შეიძლე-
ბს ბედი დამბორუნდეს. ასედა ამს მოგახსენებთ, უფალო რაიდა, თუ
გახლავსთ რამე, ნუ დაიმურებთ ჩვენივის მოწყალებას, ამისათვის ჩვენ
უბედურნი შეკვედრებით დმერთს, რომ მსნ მოგახსენით კეთილი &
ბედნიერი ცხოვრება, ისეთი ბედნიერი, როგორის ღირსიცა ხართ თქვენა გა-
რეგანი შესედულაბით. ამ სავალეროს ეგვა სტუდენტის ტახისძიანი.
ერთმა მოდარავემ სთქვა, რომ ეს იყო კარგი მოღაბეუ & ჩინებული
მცოდნე ლათინური ენასა.

ეკვლავად ბოლოს მიდიოდა ერთი ოც-ბათის წლის გაცი, კ-
რგი შესედულაბისა & კარგი მოხული ტახის; მხოლოდ ცოტა ელამი
გი იყო. ეს თავის ამხსარებასხვით არ იყო შეკრული. ამს ებს იქსსედ
გძელი ვაჭკვი, რომელიც ქქონდა ატახილი ვისრამდის & იქ უკ-
ნიდამ მოამბული; ვისერსედ არი რკინის რგოლი ქქონდა სუკლეუ-
რივით გაკეთებული, — ერთი იქისს ვაჭკვისთვის & მეორეს გი იმით
ენსედ ემსდინს: „შემინსე მეგობარო. ამ რგოლიდგან იყო ჩაშეებული
ორი რკინის სხსარტყელმდის, თარეკს ბოლოკესედ ქქონდა სამაჯრები;
ამ სამაჯრებში ქქონდა, გაურილი ხელები, ასე რომ ამ უბედურს არ
შეეძლო ხელები ზელო ზეკით, ან თავი დაელო ქქვით — & იყო ხეხვით
გაშეებული. დონ-ვისოტმა ქქითს, თუ რათ არის ეს გაცი სსკ-
ზედ უფრო შებოჭილიო. «იმისათვის, მიუგო მოდარავემ, რომ ამს
ეკვლავად მომეტებული დანამუღლავს მოახდინს; ამს გარდა ეს ისეთი
ყოჩალი რამ გახლავსთ, რომ რამდენკერძე უკვობნება ჩვენი სიფორ-
ხილისათვის & გავკატევა». — «რავა მომეტებული დანამუღლავს უნდა
იუოს, უთხრა დონ-ვისოტმა, თუ გი ეხეც სავალეროთ დაუსჯიათ?» — «ეს
ათი წლით გახლავსთ იქ გავსახილი, — ამკვარი სსხველი გი სამოჭლა-
ქო სიკვდილს ედარებს. მაგრამ, რომ შეიტყოთ ვინ არის ეს კეთილი
გაცი, მოკლედ მოგახსენებთ: ეს გახლავსთ შესანიშნავი ჩინეს ჰარამონტე,
მეტს სასულსაც ჩინესილიო ჰარამილიასს ემსინან». — «უფალო კომმისარო
(მინდობილია), უთხრა სავალერომ, ნუ შესწუხდებით ჩემი სასულის გა-
მომიებასედ. მე მქვან ჩინესი & არა ჩინესილიო, ჩემი გვარი ჰარამონტეა
& არა ჰარამილია. კარგი იქნება, რომ ეკვლავ წინდასედვით იქცეოდეს».

— «წინააღ იღაშარავე, შეუტია კომმისარმა, უფალა გამომსილოა პლეუტო, თუ არ გინდა, რომ ძალით დაგაჩუძო!» — «რა გამკაცრებაა მამარად ვხედავ, რომ კაცი ღვთის ბძახებს უნდა დაძორხილდეს, მიუგოს სავალალოდ; მაგრამ ერთს ვაფიცავ უჩვენებ ვისმეს: ხინხილია შარა-ბილია მქვანს, თუ არა». — «მაშ მკვას არ გეძახიან, ჭარამზადე!» დაუუვირა მოდარავკემ. «დახს, მეძახიან მიუგო ხინხმა, — მაგრამ ისე მოვასერსებ, რომ შეორედ აღარ დამიძსსებენ, ან არა ჭ ვეკლას ჟავრს აძოვიერი, აი ამის მხემ (თავით უჩვენს გულსედა, როგორც შეიძლო). უფალა რაინდო, თუ გაქვს რამე ჩვენთვის, მოგვეცე და შენ გ'სასედა წადი; თორემ შენი გამოკითხვა ჩვენ არაფერად მოგვეწონს. თუ გინდა შეიტყო ჩემი სიტყვისედა როგორ გამიტარებია, მე გამოვიტყვებ, რომ ვარ ხინხს შარამონტე, რომლის ცხოვრებაც აი ამ თითებით არის აწერილი». — «მართლეს ამბობს, დაატანს კომმისარმა, — თვითონ აღწერა თავის ცხოვრება და ისე ჩინებულად, რომ უკეთესი აღარ შეიძლება, და ცხებში დაუვირავას სხვა ავანავს ორას რეალად». — «ისევე გამოვიხიდი, სთქვა ხინხმა, თუგინდ ორას ოქროთაც იყოს დაგირავებული». — «ნუ თუ ეტრეთი კარგი რამ არის? ჭკითხა დონ-კინოტმა. «ისე კარგი არის, მიუგო ხინხმა, რომ დასარლილო ტარემისის ცხოვრება უდათაც არ ეკადრება იძის; ამისთან დაგარწმუნებ, რომ არცაა დაწერილა ვერ უკეთესი და არც დაიწერება. უნდა მოვასხსიო თქვენ მოწყალებას, რომ ჩემი ცხოვრება აძურაბს ისეთ ჩინებულ ჭეშმარიტებებს, რომ არა მოგოსებაები არ შეედა-რება იძის». — «რა შედ-წარწერა აქვს შენ წიგნს? ჭკითხა დონ-კინოტმა. — «ცხოვრება ხინხს შარამონტესია». — «ბოლომდის არის დაწერილი, თუ არა?» — «ბოლომდის როგორ იქნება, როდესაც ჩემი ცხოვრება არ იძინულა ვერ ბოლომდის, რაც დამიწროა, დაიწყოა ჩემი დაბადებიდან და ამ დრო-მდის არის მიეყანილი, რა დროსაც მე უკახსხეულად გამეხსენის ვალერა-ში». — «მაშ შენ უწინაც ჭყოვილხარ ვალერაში?» — «ღვთისა და მეთვის სამ-სახურის გულასთვის ოთხი წელიწადი გავატარე იქ და სავალად ვსტანა გამსმარი შურისა და მათრახის გემო. მე სიულ არა ვდარდობ იმაზედა, რომ სულ მეორედ მივდივარ ვალერაში: იქ სავალად დრო და შემოსევა-მქნება ჩემი წიგნი ბოლომდის მიეყვანო. ბევრი რამ დამინა აუწე-რავი, მაგრამ ისმინის ვალერაში ბევრი თავისიუფალი დრო შე-ქნება, რომ აწერო უკვლავიერი, რაც მინდა. მაგრამ ბევრი დრო არ მომინდება, რადგან თითქმის სულ შეპირად ვიცი». — «გეტყობა სურხისი

კაცი უნდა იყო, უთხრა დიან-გისოტმა. — ამისთან უბედურად დასრულდა ხანისმა: — უბედურება ყოველთვის სდევნის ჭკვიან გაცს. — სდევნის ზღუტებს დაყოლა ვაძმისაში. — «მე წელსვე მოგსხსენეთ, უფალა ვაძმისაში, უთხრა შარაძის ტყემ, რომ თქვენ წინ-დაუხვდავად არ იქცოდეთ. თქვენთვის დიდ გაცებს მოუტყობთ ეგ უკარგეთი იმისთვის ვი არა, რომ შეურაცხეთა მათხროთ უბედურებს, ანამედ იმისთვის, რომ წაგვეყვანათ სხვა სანძისკია გაცხით მეფისაგან, თუ არა ღ ვიფიცავ... მკვრამ ვმარა! ის დროც მოვა, როდესაც სამაგიეროს გადასდევინებენ იმას, ვინც დიდი ხანია არ არის ერთს სხსტუმროში უმსხინძლა. ჯერვი დავხუბდეთ, ვიცხოვროთ ხვენითვის, ცუდ უბრალოდ ხუ ვიღაშარაკუთ ღ გავაგრძელოთ ხვენი გის: მომწყინდა ვადეც სუქრობა.» — ვაძმისაში აიღო მძლავ თავის უკარგეთი, რომ შასუხი ეგო შარაძის ტყესთვის დამუჭარესსუედ; მკვრამ დიან-გისოტი ხუდგა შუაში ღ ხთხოვდა მინდობილს, რომ არ ექმის ხანისისთვის. «ვინც ესე შესაქილია, იმის ენას შეიძლება თავისუფლება მიეცეს». შემდეგ მიუბრუნდა ყველა ავსაკებს ღ უთხრა ხვენი რასინდა: «ყველა თქვენი სათქვამიდაცას, ხეძო სავარკელა მკვლახრო, ცხადი ხეძივის, რომ, თუმიც თქვენ დაუხვინართ თქვენი დანაშაულბისათვის, მკვრამ მინც ძალიან არ მოგწონსთ ეგ უთავა ღ გავლერაშიც სურვილის წინააღმდეგ მისდინართ. შესაძლება, რომ ერთს ტანჯვით გათქვენიქით, მეორეს იფულა დაგკელდათ, მესამემ შემწეობა ვერსად ჰმოკეთ ღ ბოლოს უსამართლო სამხვავროს წინ იფუთ წამდგარნი ღ ამის გამო დაგხვკეს თქვენ უსამართლოდ. ეს ყოველივერა ესლა ცხადად წარმოედება ხემს ვანესას ღ მატანს ძლავს ვანჯეით, თუ რა დანიშნულებისათვის დამადა ხენამ. მე ვარ მოხული ჭკვიანდ იმისათვის, რომ ავასხრულა სარანდო წესება, რადგან თვით მე ვარ რასინდა, შეკწიო შეწესებულთ ღ დავთრებენი უღახროთ შეკწიროება ღახიურთაგან. მკვრამ, რადგან ყოველთვის ვახიურება ვკუებებს, რომ არ მოვიქცეთ ძლით, სხდაც შეიძლება ხეითაც ვარავდეს ხაქმე, ამისათვის მე ვხთხოვ უფალ მოდარაჯეთ ღ მინდობილს, ვაცისხნას თქვენ ყველას ბორვილება ღ ვაცხთავისუფლობს. მიეუე უთქვენიოთაც ბევრ მოხამსახურეს იმოქნის... რა რიგია გაცმა დაატევეოხ ის, რომელიც ღმერთს ღ ბურებს თავისუფლად დაუბადებს? ამისთან, უფალსო მოდარაჯენო! ამ უბედურ სდღის თქვენთვის არა დაუშავიარა; რა ვანაღლებათ, ყველას თავის ცოდვა თვითონ ამიღებდეს! აიქ სუივეს ღმერთი (ცხუედ უხვესებს), რომელიც არავდეს

არ დაიფიქრებს კაცის სჯიმს და თავის დროს მანძილებს შეკლავს კიდევ
 დროს და სხსველს. არ არის რაღაც, რომ ბატონისაი კაცი მსხვილად
 გაცნ, რომელთაშიც დავა სრულებით არა აქვს. მე ციხეაო ესე დამ-
 შვიდებით და ბატონისგანით მიტოვ, რომ ამ ჩემის ხათხავარის თქვენ-
 გან აღსრულებას შეძლებ შევიდლო დანსუყდად მდღისა ცადაცის-
 დოთ; მაგრამ თუ თქვენ სუათ არ ახსრულეთო ჩემ სურვილს, მაშინ მე
 თულებუღო ვიწესებო და ამ შუბით, ამ მსვილით და ჩემის ვაჟვარობით
 ზგანს უღებინათო ჩუბა სუბა.

«ხინებუღო ხინუღეღო!» შექუერთა ვამძისარმა. «ხინებუღო არ
 არის! ამ მიჰქიარო ბახხივან თავი დაიბადა. ჰსკედავო! ამ ბატონს
 ჰხებავს, რომ განსათავისუფლოთ შევიცისგან დახვიდნა, თითქოს ჩვენ
 გუბანდეს ამის უფლება, ან ამას ჰქონდეს ჩუბი ბძახების უფლება. მიბ-
 მსილით თქვენ გსახედ, მოწყალეო სელმწიფეო, გახსწარეთ ეგ თახი,
 თავსედ რომ ვადევთ და უფთხილდით სძიფესა ვატას». — თითოთ
 თქვენა ხართ თავი, ვატა და ხმატელც! შექუერთა დონ-ვისოტმა. ამ
 ხიტუბით დაეცა ვამძისარს, რომელიც ხელ არ მოკლოდესოდა ამ ეო-
 ფას, განგმარა შუბით და ხამოგდო ცხიადამ, დონ-ვისოტის ბედსედ
 იძეს არა ჰქონდა შუბი. მოდარაჟეთ რომ დანახეს ეს უკვარი ამბავი —
 ხელ დაიფანტენ; მაგრამ ბოლოს მოვიდნენ განსედ და ცხიოსისუბს
 ამოიღეს თავახით ხმლები, ხილდა ჰქუითუბა მოახიერეს შუბუბა და დაე-
 ცნეს დონ-ვისოტს. დონ-ვისოტი დიდის დამშვიდებით ელოდესოდა
 იბით დაცემს. რახაკორველთ ცუდი სჯიმე მოუყიდადა ჩვენ ვმარს,
 თუ ამ სქიძისევის გამო არ ვამქსურულიყენეს ხატელურახი და არ დაქწ-
 ყოთ თავახით ვამქსურების მტერევა. ვარგი თამაშა მოსდა: მოდარაჟენი
 ხან ხატელურაებს მაჰვარდებოდნენ, და ხან დონ-ვისოტს, რომელიც
 თავის რიგსედ ახსრულებდა თავის დანიშნულებას. ხანსოც ვარგად დაე-
 სძარა თავის ბატონს. ამან უშველა ხინეს შარამონტეს რვისების დამტ-
 ვრევა და ეველახედ უწიბ ეს ცხითავისუფლდა. ეს მაჰვარდა დღესოდ
 მინდობილს, წაართო ხმელი და თოფი და ხან ერთს მოდარაჟეს და-
 უშობსა ტყუილად, ხან მიკარეს მოუღერა და ამ ოსტატობამ და ვადეც
 სხვა ვახსავების დაშენილმა ჰქუებმა ისა ჰქსენ, რომ ვამქციენ მოდარა-
 ჟენი და სრულებით განხითავისუფლეს ხატელურად დახვიდო ვახსავებო.
 ამ ვამარაჟებამ ძლიან დადღონა ხანსო. ამან იფიქრა, რომ ვამქცე-
 უღო მოდარაჟენი შეტყობინებდნენ ამ ამბავს წმინდა ვამძინდალს და

ესენი წარუბის რკით მდკარს გამოუყენებდნენ იმათ. ამის მოახსენის ეს თავის ბატონს და აქედამ ჩაწარ წასვლას და მთებში დამდგას უფლებდა. მთებიც იქ ახლო იყო. — «კარგი, უთხრა დონ-ვისოტმა: მე კარგად ვიცი ჩემი საქმე. ამას დაუწყო ძანილი განთავისუფლებულ ვაზნაკებს, რომელნიც მიდიოდნენ ერთი სავსილი წინაწილით და არკით და მიქონდათ დაკლად ხაშოკია ვაძმისხარის ტანისამოსი. ესენი მოვიდნენ და ვეკლანი დონ-ვისოტს შემოესვივნენ, რომ მოეხმინათ, თუ რას იტყვოდა. «კეთილშობილი საღისი, დაუწყო იმას, ყოველთვის დარჩება იმ გაცის მდღეური, ვინც სიკეთეს უზამს იმას. ყველასევე უხასტეხი ცოდვა, რომელიც ღმერთსაც ძლიან სძულს, არის უმადურება. მე ამას მოგახსენებთ იმსუდ, რომ თქვენ თვითონ კარგად იცით, რაც მე ესლას სიკეთე გიყვით. ამის ვილდოდ მე მსურს, რომ თქვენ დატვირთული ამ ვაჭვით, რომლისგანაც მე განგათავისუფლეთ, ესლავე დაქმით ამ გზას და მიხვიდეთ ქალაქს ტობოზოს და მუნ წარსდგეთ წინაშე ქალბატონის დუღისიქა ტობოზელის და მოახსენათ, რომ რაინდი დაღობულის შესუდუღობისა უგზავნის მას თავის პატრივისტებს; შემდეგ თავიდან ბოლომდის უამყო ყველა შემთხვევა, რაც მოხდა ამ ჩინებულ ფათურავში და ამას შემდეგ შეგიძლიანთ წახვიდეთ სლას გასურებათ».

ხანკს შარამონტემ უზახუსა ვეკლას მტევრად: ჩვენ, უფლო და განმთავისუფლებელა ჩვენს, ვერ ვახსრულებთ თქვენ ბძახებს, ვერა იდეს ვერ ვახსრულებთ: ჩვენ არ შეგიძლიან ერთად ვარით გზახედ; ჩვენ უნდა დავიფანტნეთ და ვეკლას თავთავისთვის უნდა ვგდილობდეთ არ გვიპოვნოს წმ. გერმანდადამ. თქვენ მსოფლოდ ეს შეგიძლიანთ ავკასრულებინათ, რომ დუღისიქა ტობოზელთან ვაგზავნის მტევრად, შევდგინათ რამდენიმე ლოცვა იმის მოახსენებლად, და შემოგვიკეთათ იმათი წარმოთქმა დღეში რამდენჯერაც მოგახსრუებათ. ეს ჩვენთვის უფრო ადვილი მოახსენებელია, რადგან ის ლოცვები შეიძლება დღისითაც კნთქვით და ღამეც, თავიუფლობის დროსაც და ტველობის დროსაც, რძიანობისადაც და მშვიდობისადაც; თუ არა, ჩვენი ერთიანად წახვლას, სითაც თქვენს გსურთ — ამო სავიჭრებელია და გვიფიცებით ისე შეცდომილება იქნება თქვენგან მგის დაყინება, როგორც შეცდომილებაა ტარიფსუდ გუღაბი მისლავი მოძების გაცმა. — «მე ვი ამას გვიფიცები, შექვეითარ გარისსუღლის დონ-ვისოტმა, რომ შენ, რაზმონიკო დონ-ძაღლის შეილო, დონ-ჩინსილითა შრობილით, იყო ვილაც სტდი-

სარ, — გვიყვება, რომ მართა შენ ავიდებო მკ კახურსკად და მის
 ჭ გუდამიამურული გაკმეზავრები ხართაც მე გიბძახებ. შარამონტი ხა-
 სათით მომთქენი გაცი არ იყო; ამას წელახვე შეატეო დონ-ვისოტს
 ჭკუის ხითსელე, რადგან ჭკუა მკარი გაცი ისე არ გაკადნიურდებოდა
 მხარსებლობის წინ, როგორც ის. მოსიძისა რა რინდის გინება ჭ მუ-
 ქარა, იმას ანიშნა რადგა თავის ამხანაგებს ჭ ესენი გადგნენ განსუდ ჭ
 აწვიმეს ჩვენ დონ-ვისოტსუდ ჭვის სეტყვა. დონ-ვისოტი ვაი-ვა-
 ღასით იფარებდა იფარს, მკრამ ამოად. ხაწყალი როსსინხსტიც ისე
 კმოწნიღებოდა თავის ბატონის დეწესს, როგორც გაქვაბული. ხანხო
 გადმოსტა ვირიდად ჭ ამოეფარა იმას, რომ ამ გვარი დიდ უურა ფა-
 რით ზეცდინა რამდენიმე ჭვის ღაწანი მინც. დონ-ვისოტს ვი, რასაკვი-
 რკლდა, მრავალი ჭვა მოქსუდა. ამ დროს სტუდენტი მიჭვარდა იმას, მო-
 ქსნდა თახი, ოასიოდე გარვი მუჟღუგუნი წაჭვარ ჭ ბოლოს დაარტყა
 თახი დედა-მიწას ისე ძლიან, რომ ცოტალა დაკლდა გატყას. ამას
 შეძდეგ იმ სამკლებმა გაძირეს დონ-ვისოტს წამოსახსამი ჭ თითქმის
 წაღესც გაჭსდიდნენ, თუ იმის რგინის მოკაწმუღობას არ დაეძადა.
 აგრეთვე ხანხოხაც გაუკადნიურდნენ ამ გვარად, გაჭხადეს ყოველი-იფარი
 ჭ თითქმის ტიტველა გაუძვეს. შეძდეგ გაიყვეს ეს დავლა ჭ აჭოთ-იქით
 დაიფანტნენ, რომ თავისთვის ეშუელათ, ჭ რომ გურმანდადის წკურებს არ
 ეპოჭნათ ისინი; რალა თქმს უნდა, რომ გუჩუბაში არა ჭქიანდათ ტობო-
 'სოში წასვლა ჭ დუღსინიკას თაყვანის ცემა. ბრძოლის ველსუდ დარწ-
 ნენ მხოლოდ ხანხო თავის ვირით ჭ დონ-ვისოტი თავის ცსენით.
 ვირს თავი ხაკეიდა, თითქმის დიდ ფიქრში არისო, ჭ ხან უურებს აფ-
 თისრიალებდა, თითქმის ჭკებს ისევე ესვრიანო. როსსინხსტი დავარდნილ-
 იო დედა-მიწასუდ ჭ მოსწოლოდა თავის ბატონს. ხანკვარსუდ გატი-
 ტვლებული ხანხო კანკალებდა შიძისგან, რომ წმ. გურმანდადამ არ მო-
 გვაგნონო. დონ-ვისოტმაც, რა ხასა ჭ იგრძნო, რომ ასე უმატიურად
 მოეჭტა ეგოდენი ხიკეთით დავალებული მისგან ხალხი — ძლიან ვაგ-
 რიბდა ჭ ბრწინიგან არ იცოდა, თუ რა ექნა.

ფათურაჲი, რომელიც შექმთხვა წინებულს დონკო-სატს სიერას ძორენაში *), ჳ რომელიც იყო ეკვლა აქ ნაძმბობ ფათურაჲებზედ გამოსახენია.

რახდმა, რა წესი თავის-თავი ზრუ შუერთსებული ჳ გაუნტორუ-ბული, უთხრა თავის სტურველთ-მტურთველს: იმართებს ამბობს, სა-სნოა, რომ სიკეთისთვის სიკეთე არა ვის უწიოთ. მე რომ დაგვეკრებო-სა შენთვის, ეს ყოფა ჯერ დაგვესწავლავ... მკრამ ესლა რაღას უშვე-ლით? მოთმისუბითა შენითა მოაძავე სული შენითა: უნდა მოვითმისოთ ჳ კვლავ მოვიტყუო მოვეტყუბითა. — ჯდას, მოვეტყუბითა მძმის მოაქ-ცვით, მოუცო სასნომ, როცა მე სუბი დამეძრთება. რადგან თქვენ ბძსებთ, რომ უკეთეს იქნებადით, რომ სემოების დაგვეკრებოთ, ამბი-თვის გთხოვთ ესლა დამიკუროთ, რომ მოგვეცოდეს როგორმე თა-ვიდამ უფრო უმეტესი ვა-ვუგლასი. მე თქვენ მოგასწავლებთ, რომ წმ. გერმანდადთან ვერ მოახმარებთ თქვენ რახიდობას; მოელა ქვეყნის მო-გზაური რახიდები რომ მოაგროვოთ — გერმანდადა თარ გროშსაც არ მისცემს იმთიმი... ასე მკლხია, რომ იმის ისრები ესლა უფროთს მი-წივას **) მეთქია. — «შენ ბუხებით მიმბრა ხარ, სასნოა, უთხრა დონ-კოსატმა: მკრამ მანც ამ რხეკას დავიკურო, რომ შენ გერმანობ არ დაშწამო ჳ ან არ დამეძღურო; მკრამ ეს ზირობა ეა უნდა დამეძღო, რომ არც ცოცხაღმა ჳ არც სულთ-მბრძოღმა არა სთქვა, თუ მე იმისთვის ვიკურო ამს, რომ მინდა მიმს მოვარაღო თავი ეს იცოდე, რომ მხოლოდ შენის თხოვითი ვახრულებ ამს. ჳ თუ შენ სხვას ითვებ — მოსტყუებდები ჳ ამისთვის გამბილბე მე სიტრუეში ამ დრო-

*) სიერას იბძახიურ ენაზე წინაშავს სერსს. ამ სახელს ესხიან ერთ მთების ქედს, რადგან იმს მიმცხავსება აქს სერსთან. სიერას ძორენს იწყობა მდინარე ებროს შესართავიდან ჳ მიდის სენ-ვინცესტის უბემდის ზორტუგლიაში. ეს მთები ქოლხს ლამხნს ხნაღლეწიასენს.

**) წმ. გერმანდადა დამნაძვეებს სვიდა ამ გვარად: ვერ დახვრუ-ტისუდა ჳ მერე სამოავიდებიანებდა ლეშს ხსინობაულსედა.

1869 წლის «მნათობში» დაბეჭდილნი არიან შემდეგი
 თხზულებანი:

მ ა ს ა ლ ე ბ ი ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს ი ს ტ ო რ ი ი ს ა თ ვ ი ს .

- 1) ასპინძის ომი (მარტის ნომერში.) თ. ალ. ვახტანგის ძის
- 2) ჩვენი ძველი ხასლავულობანი. (მაისის & ივნისის ნომერებში). ვაჰმაგურაიან-ორბულიანისა.
- 3) ხიკელი, (პირის-პირი 7506 წ.) (იქვე.)

ბ) ბუნებითი მეცნიერებები და გან.

- 4. ღუკუა შურის აძმაკი, თხზულება მასკესი, გარდაკეთებული. ნ. ავალიშვილისაგან. (მრტ., აპრ., მს, ივნ, ივლ., აგვ., სექტ., ოკტ., ნომ. & დეკ. ნომერ.)

გ) მათემატიკა და სურათები.

- 5) მართა, მოთხოვა, თხზულება. ანტონ ფურცელაძისა. (ივლ., აგვ., სექტ., ოკტ., ნოემბ. & დეკემბრის ნომერებში.)
- 6) სურათი მთიულეების ცხოვრები- და გან. (მარტის ნომერში). სვ. შვალაძისა.
- 7) აძმაკი, თუ ერთმა გლეხმა ორი გუნებადი როგორ გააძღო, სურათი, თარგ. (აპრ. ნომერში.) ნ. ავალიშვილისაგან.
- 8) სურათი გლეხილი კაცის ცხოვრუ- ბი და გან. (ინგლისულთ ცხოვრუბი- და გან.) (მაის. & ივნ. ნომერში.) სტ. გამრეკელისა.
- 9) გლეხური მებატონე, სურათი, თარგმნ., (მაის. & ივნ. ნომერში) ნ. ავალიშვილისაგან.

არდასიანის გარდაცვალებაზედ.
(ხოკრ. & დეკნ. ხომერში.)...

N

ზ) ლექსები.

- 30) ჭმურვა. (მარტ. ხომერ.)
- 31) თბლის ბედი. (იჭკუ)
- 32) ხსენება საკვირველისა განთავი-
სუფლებისა განსაწყდელისაგან სე-
დშითვე იმჟერატორისა 1866 წ.
(იჭკუ).
- 33) რესულიდამ. (აპრ. ხომ.)
- 34) ბუდის ვარსკვლავი. (იჭკუ).
- 35) ფიქრი წარსულზედ. (მას & ივნ.)
- 36) რესულით. (იჭკუ.)
- 37) ბება. (ბერანეთი) (იჭკუ)
- 38) ზოგიერთების ღოგვა. (ივლ. & აგ.)
- 39) 136 თხაღმურის გადაღება (იჭკუ).
- 40) სიბუნელი. (ბაიროხით) . . . (იჭკუ).
- 41) ალა & გლეხი. (იჭკუ).
- 42) მინარს დებს. (სექტ & ოკტ.)
- 43) მიბაძვა. (იჭკუ).
- 44) ორი შრინცივი. (იჭკუ).
- 45) შასუხი ჭაღადიდელისადმი. (იჭკუ).
- 46) ზღაპარი — უმაწყიდებისთვის.
(თავი პირველი) (ხოკ. & დეკ.)
- 47) ფერსულის სმასედე. (იჭკუ).
- 48) შური. (იჭკუ).

კნ. ნინო ორბელიანისა.
გ. წყალტუბელისა.

დომ. ბერიკვისა.
თ. გიორ. ორბელიანისა.
გ. წყალტუბელისა.
გ. წყალტუბელისა.
ნ. ავალიშვილისა.
თ. გიორ. ორბელიანისა.
თ. ავ. წერეთლისა.
გ. წყალტუბელისა.
თ. გიორ. ორბელიანისა.
არტ. სარქინოვისა.
გ. წყალტუბელისა.
ნ. ავალიშვილისა.
ე. ბებ. — შვილისა.
თ. ავ. წერეთლისა.
თ. ავ. წერეთლისა.
თ. რაფ. ერისთავისა.
თ. დავ. ლეონიძისა.

წ) დამატება.

- 49) ლამასელი ახნაური დონ-ვისოტი,
(1-დგახ 28 თავმდის), თხზუ-
ლება სერკანტკისისა, თა-
რგმნილი. ნ. ავალიშვილისაგან.
(მარტ., აპრ., მაის., ივნ., ივლ., აგვ., სექ., ოკ., ხომ. & დეკ. ხომ.)

1869 წლის «მნათობის» ხელის-მოძვერთა.

თბილისში:

- უგანათლ. თ. ერეკლე ბა-ტონის-შვილი.
- უგანათ. თ. გრიგოლ დადიანი.
- თ. გრიგოლ იარბუღიანი.
- 5 თ. ალექსანდრე ვასტ.-ძე ჯამბ-იარბუღიანი (2 წიგნი).
- თ. წასლ ბარათაშვილი.
- დიმიტრი ყიფიანი.
- თ. ალექსანდრე მუსრან-ბატონი.
- თ. გიორგი იარბუღიანი.
- 10 თ. გიორგი მუსრან-ბა-ტონი.
- თ. მამუკა იარბუღიანი.
- თ. გიორგი ერისთავი.
- თ. რუკას ერისთავი.
- კნ. მანას ერისთავის.
- 15 კნ. მარამ ჭავჭავაძის.
- ქეთევან დადიანის.
- ელისბედ ბიკოვსკი.
- თ. ალექსანდრე ერისთავი.
- კოსტანტინე ყუბალოვი.
- 20 თ. ყურან ბაღდიშვილი.
- ზნატონ იოსელიანი.

- თ. დავით ციციშვილი.
- დავით ავალიშვილი.
- თ. რაქდენ ციციშვილი.
- 25 თ. ვლადიმერ აბაშიძე.
- ლაქტორი სოლომონ მრეკლავი.
- თ. დიმიტრი თარსნაშვილი.
- კარტინე სიმონაშვილის.
- გრიგოლ რსუელავი.
- 30 სტეფანე წარაფიშვილი.
- კნუ. ანსა მუსრან-ბატონი კოვაკოვი.
- თომას თუმბალოვი.
- თ. ნიკოლოზ სერსეულიძე.
- მურან კორდანიანი.
- 35 პეტრე უმიკა-შვილი.
- ალექსანდრე არდაზიანი.
- იაკობ გოგუბაშვილი.
- თომას ტურნა-შვილი.
- დავით ჩივაძე.
- 40 გრიგოლ ხაჯოვი.
- სოლომონ ნაცვალავი.
- ვასილ ხაჯანელი.
- დიმიტრი ბარამიშვილი.

- აღექსანდრე მანუჩაძე.
- 45 მკვდ. ზეტრე იმნაძე.
მკვდ. დავით უტანისძეილი.
სემინ. მე-7 კლას. მოწაფენი.
სემინ. მე-6 კლას. მოწაფენი.
გაბრიელ ბახსაროვი.
- 50 სტუფანუ ძელაქოვი.
მკვდ. სოლომონ ელიო-
ნიძეილი.
მკვ. გრიგოლ ზეტრია-
შვილი.

სვიმონ ინდუაშვილი.
აღექსანდრე ბაქრაძე.

- 55 გინაჟ. კატო ზვლიძეილი.
რამიელ ისარლიძეილი.
უ. იმერლი-შვილი.
დიმიტრი ბერიყვი.
ივანე ციციშვილი.
- 60 დიმიტრი გაბაშვილი.
სტუფანუ გამრეკელი.
მკვდ. ზეტრე კანსუაშვილი.

ქუთაისში:

- გაბრიელ ვინსკობოვი.
- თ. კრეკლე ლორთქიფანიძე.
- 65 თ. ნიკოლოზ საბაძე.
თ. აღექსანდრე მიქელაძე.
გერასიმე გალანდარიძეილი.
ნიკოლოზ დოლობერიძე.
გიორგი დოლობერიძე (16
წიგნი სსკა-ტ-სსკაპირთათვის).

- 85 თ. ჯაკე წერეთელი.
ეტლია ბუბუჩიძეილი.
თ. ზაველ თუმანიძეილი.
სვიმონ დოლობერიძე.
ლუარსაბ დოლოვა.
- 90 თ. ასეპოდოსტე მანაბელი.
გნ. ნატალია მიქელაძისა.
გნ. თამარ ნიფარაძისა.
თ. შალტოზ წულუკიძე.
ბესარიონ ხელთუფლიძეილი.
- 95 ლევან ჯაყელი.
დავით მსეიძე.
ელისაბედ ნიკოლაძისა.
თ. დიმიტრი წულუკიძე.
თ. გიორგი საბაძე.
- 100 თ. ძურაბ ლორთქიფანიძე.
თ. სამსონ საბაძე.
თ. სოლომონ ლეონიძე.
თ. იახან წულუკიძე.

გორში:

- ივანე სულსნოვი.
- 105 თ. გიორგი ციციშვილი.
თ. მისიელ ციციშვილი.

ახალციხეში:

- გნ. მანანა რატიყვისა.
ახალ. მ.ს. სამხარაველა.
ახნა მუსხელიძისა.
- 110 ივანე მანუჩაძე.

შეტრე შავეროვი.
მისეილ მეფისაშვილი.

ანში:

სურამში:

თ. ნიკოლოზ ჩიჯავაძე.

გნ. სალომე აბაშიძის.

ოზურგეთში:

რაჭაში:

გნ. ვეტირინე ნაკაშიძის.

თელავში:

მღვდ. დავით სულაძე.

115 კონსტანტინე ყიფიანი.

თ. დავით ჭავჭავაძე.
გიორგი ყარსეგოწიძე.

ფოცღადში:

130 კონსტანტინე ფურცელაძე.

ანტონ ფურცელაძე.
ალექსანდრე გაბაშვილი.

თ. მისეილ ანდრონიკაშვილი.
თ. მ. რუსიშვილი-ყარაჩიბა-
ში.

დავით ანდრეშელი.

თ. იოსებ ჯორჯაძე.

თ. ტარიელ დადიანი.

თ. გიორგი ჯანჭყაძე.

120 თ. სვიმონ შარვაშიძე.

135 თ. ჯორჯაძე.

თ. მელიტონ დადიანი.

მღვდ. ნიკოლ. ვარდიშვილი.

თ. ნესტორ ჩისუა.

თ. ალექსანდრე ჯავახიშვილი.

სვანეთში:

სვიმონ მგალობელი

მღვდ. ბლახოჩინი ვაჯაძე.

გნ. ბარბარე ჯორჯაძის.

140 სვიმონ მელვისეთსურცესიშვილი.

ფოთში:

სიღნაღში:

ნიკოლოზ წაღინოვი.

თ. რაჭაძე (ციციშვილი).

სენაკში:

მღვდ. ლაშარე ტყუარაშვილი.

125 ივანე ბერიძე.

გნ. ნიხო ანდრონიკოვის.

თ. ზურაბ აბაშიძე.

145 კვდუშისა გამრეკელის.

თ. ერასტ ჩოღაყაშვილი.

აღკ. შარუნ-ქაღანთარავი.
კნ. ნატალია ანდრონიკოვისა

დუშეთში:

წაქათაღას: 155 თ. ილია ჭავჭავაძე.

ძღვდ. დიმიტრი ჯანაშვილი. შეტერბურგში:

ღადოდახს: თ. ალექსანდრე ორბელიანი.

150 წაღ მატკარინი, კალუგაში:

დედოფლის წყაროზედ: თ. მისიელ ჭავჭავაძე.

იანონ იოსელიანი. მსხლებში:

თებურ-ხან შურას: ძღვდ. ვურაბ ჯიბუშვილი.

თ. ლევან მეღვიშვილი. ბაქოში:

თ. ნიკოლოზ ჭავჭავაძე.

ალექსანდრე სანჯაღიშვილი. 159 ნესტორ ფომინ-ცეცარელი.

1869 წლის «მსათობის» ხელის-მოძქურთა.

თბილისში:

<p>უკანათლ. თ. კრკელე ბა-
ტანის-შვილი.</p> <p>უკანათ. თ. გრიგოლ დადიანი.</p> <p>თ. გრიგოლ ორბელიანი.</p> <p>5 თ. ალექსანდრე ვახტ.-ძე უკანათ.
ორბელიანი (2 წიგნი).</p> <p>თ. წაალ ბარათაშვილი.</p> <p>დიმიტრი უიფიანი.</p> <p>თ. ალექსანდრე მუსრან-
ბატონი.</p> <p>თ. გიორგი ორბელიანი.</p> <p>40 თ. ივანე მუსრან-ბატონი.</p> <p>თ. გიორგი მუსრან-ბატონი.</p> <p>თ. მამუკა ორბელიანი.</p> <p>თ. გიორგი ერისთავი.</p> <p>თ. რუკაზ ერისთავი.</p> <p>45 კნ. მახანა ერისთავისა.</p> <p>კნ. მარიამ ჭავჭავაძისა.</p> <p>ქეთევან დალისკისა.</p> <p>თ. ნიკოლოზ ჭავჭავაძე.</p> <p>თ. ალექსანდრე ერისთავი.</p> <p>20 კონსტანტინე ყუბანოვი.</p> <p>თ. ყურან ბუღიშვილი.</p> <p>შლატონ იოსხელიანი.</p> <p>ალექსანდრე მასიურაძე.</p> <p>მღვდ. ჰეტრე იმხაძე.</p> <p>25 მღვდ. დავით უტარანიშვილი.</p> <p>სემან. მე-7 კლას. მოწაიყენი.</p> <p>სემან. მე-6 კლას. მოწაიყენი.</p> <p>განორიელ ბასსაროვი.</p> <p>სტეფანე მელიქოვი.</p> | <p>30 თ. დავით ციციშვილი.</p> <p>დავით ბუღიშვილი.</p> <p>თ. რაჭდეს ციციშვილი.</p> <p>თ. ვლადიმერ ხაშიძე.</p> <p>დოქტორი სოლომონ
მრუველი.</p> <p>35 თ. დიმიტრი თარსნიშვილი.</p> <p>კვარტონე სიმძიაშვილისა.</p> <p>გრიგოლ რჩუელი.</p> <p>სტეფანე წარაფიშვილი.</p> <p>კნე. ასნა მუსრან-ბატონი
კოპკოვი.</p> <p>40 თომას თუშნაძე.</p> <p>თ. ნიკოლოზ სურსუელი.</p> <p>მერაბ კორძინი.</p> <p>ჰეტრე უმიკა-შვილი.</p> <p>ალექსანდრე ზრდაწანი.</p> <p>45 იაკობ გოგუბაშვილი.</p> <p>თომას ტურან-შვილი.</p> <p>დავით ხივძე.</p> <p>გრიგოლ ხაკევი.</p> <p>სოლომონ ნაცვანოვი.</p> <p>50 ვახილ ხაჭავაძე.</p> <p>დიმიტრი ბარანიშვილი.</p> <p>რაფიელ ისარლიშვილი.</p> <p>უ. იმერლი-შვილი.</p> <p>დიმიტრი ბერიუვი.</p> <p>55 ივანე ციციშვილი.</p> <p>დიმიტრი გაბაშვილი.</p> <p>სტეფანე გამრეკელი.</p> <p>მღვდ. ჰეტრე კახიფაშვილი.</p> |
|--|---|

მღვდ. სოლომონ კლიო-
ნიშვილი.

გორში:

60 მღვდ. გრიგოლ შეტრია-
შვილი.

ივანე სულსანოვი.

სვიმონ ინდუაშვილი.

თ. გიორგი ციციშვილი.

თ. მიხეილ ციციშვილი.

ქუთაისში:

ახალციხეში:

გაბრიელ გუბინაშვილი.

თ. ერეკლე ლორთქიფანიძე.

100 კნ. მანანა რატვიჯია.

თ. ნიკოლოზ ხაბიძე.

ახალ. მ.ზ. სამხარეთველო.

65 თ. ალექსანდრე მიქელაძე.

ანან მუსხელიძის.

გერასიმე კალანდარიშვილი.

ივანე მახარაძე.

ნიკოლოზ დოდოშვილი.

შეტრე შავერავი.

გიორგი დოდოშვილი (11

105 მიხეილ ძეგვისაშვილი.

წიგნი სხვა-ღ-სხვა შერთათვის).

თ. ზაქაი წერეთელი.

სურამში:

80 ეტლია ბუბურიშვილი.

კნ. სალომე ხაბიძის.

თ. შავლე თუმანიშვილი.

სვიმონ დოდოშვილი.

ლუარსაბ ლოღუა.

თ. ანუშადისტე მახაშვილი.

რატვიჯიაში:

85 კნ. ნატალია მიქელაძის.

მღვდ. დავით სულაძე.

კნ. თამარ ნაყარაძის.

კონსტანტინე ყიფიანი.

თ. შატერსი წულუკიძე.

ბესარიონ სელთუფელიშვილი.

ონში:

ლევან ჯაყელი.

90 დავით ჩხეიძე.

თ. ნიკოლოზ ჩიჯავაძე.

კლისაბედ ნიკოლაძის.

თ. დიმიტრი წულუკიძე.

ოზურგეთში:

თ. გიორგი ხაბიძე.

110 კნ. კვატარინე ნაკაშიძის.

თ. მერაბ ლორთქიფანიძე.

95 თ. ხაძინი ხაბიძე.

თ. სოლომონ ლეონიძე.

სუგდიძე:

ანტონ ფურცელაძე.
ალექსანდრე გაბაშვილი.
დავით აბდუშელი.

თ. ტარიელ დადიანი.

115 თ. სვიმონ შარვაშიძე.

თ. ძელიტონ დადიანი.

თ. ნესტორის ძე ჩიხუა.

სეანუთი:

ძღუდ. ბლადონინი ვაცაძე.

ფოთში:

ნიკოლოზ წაღინოვი.

სენაკში:

120 ივანე ბერიძე.

თელავში:

თ. ჯორჯაძე.

ძღუდ. ნიკოლ. ვარჯილაძე.

თ. ალექსანდრე ჯავახიშვილი.

სვიმონ ძგალობელი.

125 კნ. ბარბარე ჯორჯაძისა.

სიღნაღში:

თ. რაჭდენ ციციშვილი.

ძღუდ. ლასარე ტურიაშვილი.

კნ. ნინო ანდრონიკოვიჩა

თ. შურაბე აბაშიძე.

130 კვდუშისა გამრეკელისა.

ალექ. შარუნ-ქალასთაროვი.

კნ. ნატალია ანდრონიკოვიჩა.

საქათალას:

ძღუდ. დიმიტრი ჯანაშვილი.

ლაღოდახს:

შაალ ძაჭავარიანი.

დედოფლის წყაროზედ:

135 იასონ იოსხელიანი.

თემურ-ხან შურას:

ალექსანდრე სარაჯიშვილი.

დუშეთში:

თ. ილია ჭავჭავაძე.

ზეტურბურგში:

თ. ალექსანდრე ორბელიანი.

ბაქოში:

139 ნესტორ ფომინ-გაგარელი.

არის შემდეგი შეცდომილებანი:

ბმერდი.	სტრიქონი.	დაბეჭდილია.	უნდა იყოს.
1	მე 4	შშკენივრად	მშკენივრად თუთა
6	15 — —	ღრმა	ღრმა
10	20, 21 —	მსახურებს	სიათას.
13	5 — —	კილოს	კილს.
—	23 — —	გეჭონდა,	გეჭონოდა.
15	1 — —	გამოეღვიძებოდა	გამოეღვიძა
—	7 — —	ჩაჭეე	ჩაჭეე
16	16, 17 —	სიჭლექეში	ჭლექათ.
—	6	ჭეე	ჭეე
18	18 — —	შშკენარძე	ჭაბლაძე.
19	4 — —	შშკენარძეს	ჭაბლაძეს
20	3	შშკენარძემ	ჭაბლაძემ
21	1 — —	გენერალთან	დენარალთან
—	15	შშკენარძე	ჭაბლაძე
24	16 — —	ჭეე	ჭეე
—	13 — —	შშკენარძე	ჭაბლაძე
—	10 — —	შშკენარძე	ჭაბლაძე
27	14 — —	მაშტიკეთ	მიშტიკეთ
29	12	შემოსული	შესული
34	5 — —	ესლა	იესლი
38	6 — —	თსასი	თსასი
—	19 — —	ესლა	ერთსელ
44	2 — —	არ მოასდინეს	არ მოასდინეს და შევიდნენ
47	18 — —	მარგალიტის	ოქროს
48	3	შშკენარძისთ	ჭაბლაძისთ
49	3	შშკენარძენი	ჭაბლაძენი
—	10	ათავურ	ათასჯურ
50	16 — —	კითხვა	კითხი
—	11 — —	შშკენარძის	ჭაბლაძის
51	6	თავს შეინასჯენენ	თავს შეიღებდნენ
52	16 — —	ფათაფუთსა	ფათსურსა
53	19 — —	უნასოთ	უნასოთ
54	5 — —	სტია.	აგია.

საბიბლიოგრაფიო განცხადება.

ქართული ანბანი და ჰირგული საკითხავი წიგნი, შედგენილი ი. გოგუბაშვილისაგან, მეორე გამოცემა. ფასი ყველგან ორი შური.

ბუნების კარი, საუმაწვილო წიგნი დაბალ კლასებში სასწავლებელი, შედგენილი ი. გოგუბაშვილისაგან, საქართველოს კარტით. ფასი ყველგან ცამეტი შური.

საქართველოს კარტა, გამოცემული ი. გოგუბაშვილისაგან. ფასი უქონი შური.

რუსული ენის დაწვებითი პრაქტიკული კურსი ქართველთათვის, შედგენილი გ. კ—შვილის მიერ, მეორე გამოცემა. ფასი სამი ანა.

ამბები ძველი დროების ხალხებისა. ნაწილი ჰირგული. უწინდელი ინდოელები და ეგვიპტელები, რუსულიდან სთარგმნი. ფასი სამი შური.

არითმეტიკა, შედგენილი ვასტანგ თულაშვილისაგან და მ. ყიფიანისაგან. ფასი სამი შური.

თ. გიორგი ერისთავის თხზულებანი, ავტორის პორტრეტით. ბრველი და მეორე ნაწილი. ფასი ერთი მანეთი თბილისში.

კატალონი, კომედია, თს. დ. მელვინეთსუცესიშვილისა. ფასი ერთი შური.

ეოერანი, ამბავი ანესლომ და ეოერისა. ფასი სამი შური.

«მნათობი» ამ 1869 წელში გამოადის მარტიდგან უოკუდოჲს
 თითო წიგნის ხოურცე იქნება შვიდიდგან ათ თაბასამდის.

ამ 1869 «მნათობის» ფასი:

ძიეღა წლის — გავზავნით ეველ ალაგებში	8 მსეთი.	
ნახუარ წლის	4 მსეთი	30 კაპ
თითო წიგნის	„ —	90 კაპ

ხელის მოწერა მიიღებს:

თბილისში, «მნათობის» რედაქციის კონტორაში, რომელიც
 ეოფება კუვიასში, აგვალის ქუჩაზედ, დავით ავალოვის სასდებში.

აგრეთვე უ. ალადათოვის წიგნების მაღაზინში, თამაშოვის ქა
 ხლის პირდაპირ.

გარეშე ხელის - მოძქვით შეუძლიანთ დაიბარონ ზემოხსენს
 ღი აღრესით.